

DEL Penedès

PUBLICACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS

Josep Piñol i Rosa Escala

La restauració del monestir de Sant Sebastià dels Gorgs

Raül Aymí i Xavier Ferrer

Pere Mestre i Raventós (1919 - 2007), un ornitòleg meticulós i apassionat

Joan Solé i Bordes

Editar o llegir, l'estrany cas de Rodolf Llorens i Jordana

Salvador Arroyo i Julivert

L'activitat gegantera al Vendrell (1775-1930)

Ignasi Mª Muntaner

La Vallmoll i la via Morisca

DEL **P**enedès

PUBLICACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS

INSTITUT
D'ESTUDIS
PENEDESENCS

Edita: Institut d'Estudis Penedesencs
C/ Ferrers, 54, baixos - Tel./fax 93 892 19 79
08720 Vilafranca del Penedès

C. Major, 18 - 43700 El Vendrell

Carrer de Sant Pau, 13
08800 Vilanova i la Geltrú

iepenedesencs.cat - secretaria@iepenedesencs.org

Apartat de correus 119 - 08800 Vilanova i la Geltrú

Institut d'Estudis Penedesencs,
entitat registrada a la Direcció General
de Dret i Entitats Jurídiques de la Generalitat de
Catalunya, capítol d'Associacions, secció 1ª,
número 3.360 - CIF G-08885311.
ISSN: 1698/3122
Entitat declarada d'interès cultural per acord
de la Generalitat, de 12 de novembre de 1997.

Consell de redacció:
Ramon Arnabat i Mata
Montserrat Comas i Güell
Neus Oliveras i Samitier
Àngels Parés i Corretgé
Àngels Santacana i Figuerola
Joan Solé i Bordes
Pilar Tarrada i Gol
Albert Tubau i Garcia

Versió abstract: Josep M. Figueras

Correcció lingüística:
Francesc Llopart i Puignau

Impressió i muntatge:
Gràfiques Llopart
Sant Antoni, 63
08770 Sant Sadurní d'Anoia
Tel. 93 891 03 12
llopart@grafiquesllopart.cat
Dipòsit legal: B-39.107-2002

S U M A R I

DEL PENEDÈS

PORTALADA	
Festa de la cultura del Penedès, 15 de maig 2009	5
OBITUARI	
Adéu, amic Miquel Montoliu!	10
En el traspàs de Manuel Bofarrull i Terrades <i>Ignasi Mª Muntaner</i>	12
COL·LABORACIONS	
La restauració del monestir de Sant Sebastià dels Gorgs <i>Josep Piñol i Rosa Escala</i>	15
Pere Mestre i Raventós (1919 - 2007), un ornitòleg meticulós i apassionat <i>Raül Aymí i Xavier Ferrer</i>	23
Editar o llegir, l'estrany cas de Rodolf Llorens i Jordana <i>Joan Solé i Bordes</i>	30
MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA	
L'activitat gegantera al Vendrell (1775-1930) <i>Salvador Arroyo i Julivert</i>	38
La Vallmoll i la via Morisca <i>Ignasi Mª Muntaner</i>	61
SECCIONS	
Penedesfera, la veu ciutadana del Penedès a la xarxa	73
Inventari de toponímia penedesenca <i>Grup d'Estudis Toponímics</i>	80
25 sortides a peu pel Penedès <i>Índex toponímic del Penedès</i>	81
VÀRIA	
L'abocador de Garraf <i>Gener Aymamí i Domingo</i>	82
Rafael Zabaleta 101 anys, una exposició de pega <i>Joan Solé i Bordes</i>	86
Notícies antigues a l'abast de tothom <i>Gener Aymamí i Domingo</i>	86
Falsedat en la denominació "Corona d'Aragó" <i>Froilan Franco</i>	90
LLIBRES	92

FESTA DE LA CULTURA DEL Penedès

*“El millor del saber
és, de vegades, el goig de retrobar-nos,
rics del que hem après, plens del que hem donat,
i en un caliu d’emoció i complicitat
sentir la força de seguir i la il·lusió de renovar-nos.”*

Aquestes precises paraules del poema que en David Jou i Mirabent ens va regalar amb motiu dels 30 anys de l’IEP, resumeixen a la perfecció el significat de la Festa de la Cultura Penedès 2009, en el marc de la qual es van lliurar els Reconeixements Culturals Collita 2009.

Quan l’Institut d’Estudis Penedesencs va endegar aquest projecte, teníem molt clar el seu objectiu: “Retre homenatge públic a aquelles persones, entitats, administracions i empreses que treballen per la cultura penedesenca, mitjançant l’atorgament dels Reconeixements Culturals. Collita 2009”, i que calia fer-ho en el marc d’una Festa que servís de punt de trobada. Era un gran repte que vam superar amb escreix gràcies a la tasca desenvolupada pels socis de l’entitat i les col·laboracions de l’Ajuntament de Calafell, de Caixa Penedès i de l’IES Camí de Mar. Les 44 candidatures presentades als quatre Reconeixements convocats i les més de 400 persones que assistiren a la Festa són la mostra més palpable d’aquesta iniciativa de l’Institut d’Estudis penedesencs.

Els Reconeixements i la Festa convocats biennalment volen esdevenir una referència i un punt de trobada de la cultura del Penedès. Una cultura feta amb els peus a la terra penedesenca i amb els ulls oberts al món. Una cultura que té el seu pal de paller en la nostra entitat, pel seu passat, pel seu present i pel seu futur. Una cultura fruit del treball dels homes i dones del Penedès amb el seu territori i el seu patrimoni, tal com expressava l’escultura *Dona fulla*, de Xavier Cuenca, que es lliurà a les persones i entitats que obtingueren el Reconeixement cultural collita 2009.

Els Reconeixements i la Festa van servir també per a fer palpable que el Penedès és una realitat territorial, històrica, econòmica, i cultural fraccionada administrativament que reclama ser tractada amb respecte i unitat. Que reclama esdevenir una vegueria en la futura organització territorial de Catalunya que estableix l’Estatut, de manera que pugui tenir una veu pròpia en el nostre país. La història de l’Institut d’Estudis Penedesencs és la història d’aquesta demanda.

Ens retrobem el 2011 en la II Festa de la Cultura Penedès.

* * *

P O R T A L A D A

Els guardonats, d'esquerra a dreta, el representant de l'Agrupació de Balls Populars de Sitges, el de la Plataforma per una Vegueria pròpia, Joan Santacana Mestres i Maria Assumpció Raventós Torras. Al seu darrere Ramon Fontdevila, Josep Colomé, Jordi Sánchez i Ramon Arnabat.

El Teatre-Auditori de Calafell ple de gom a gom, amb més de 400 assistents, va acollir la Festa de la Cultura Penedès 2009 en el transcurs de la qual es lliuraren els quatre Reconeixements Culturals Collita 2009. L'acte, organitzat per l'Institut d'Estudis Penedesencs el passat 15 de maig del 2009, va comptar amb la col·laboració de l'Ajuntament de Calafell i de Caixa Penedès. Us acompanyem un DVD que aplega els principals moments de l'acte.

Els conductors de l'acte, la narradora Jordina Biosca i el periodista Víctor Merencio, obren la Festa amb una felicitació a tots els assistents i un recordatori dels objectius de la Festa: ser un punt de trobada de la cultura penedesenca.

Entre les autoritats assistents, cal destacar el director del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de la Generalitat de Catalunya, Sr. Ramon Fontdevila; l'alcalde de Calafell i president del Consell Comarcal del Baix Penedès, Sr. Jordi Sánchez; el president del Consell Comarcal del Garraf, Sr. Josep Antoni Blanco; el conseller de Cultura del Consell Comarcal de l'Alt Penedès, Xavier Ramos; la consellera del Consell Comarcal del Baix Penedès, Núria Figueras; el director dels Serveis de Cultura i Mitjans de Comunicació de Tarragona - Departament de Cultura de la Generalitat, Sr. Adam Manye; el vicepresident de la Diputació de Tarragona, Sr. Joaquim Nin; el diputat Sr. Carles Campuzano; la senadora Sra. Assumpta Baig, i el president de Caixa Penedès, Sr. Josep Colomé. I la de molts batlles i regidors dels 47 municipis que conformen les nostres comarques. També hi era present el president de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Sr. Josep Santesmases, el vicepresident de l'Institut d'estudis Catalans Sr. Salvador Alegret, i els responsables dels diversos centres d'estudis del Penedès.

A continuació el Grup CAU, format per una vintena de professors i professores i una vuitantena d'alumnes (actors, pintors, tècnics) de l'IES Camí de Mar de Calafell, representà l'espectacle audiovisual *Les + belles paraules*, acompanyat de cinc músics de l'Escola Municipal de Música Pau Casals del Vendrell. Un espectacle especialment adaptat a la Festa i als reconeixements. Es tracta d'una proposta escènica que combina la literatura, el teatre, el color i la música, tot afegint-hi un toc matemàtic. El resultat és un espectacle atractiu a la vista, tant pel que fa al bany de color com al moviment de les coreografies, i agradable a l'oïda, quant a l'audició de les músiques i dels textos literaris.

El grup Cau amb la paraula Catalunya.

A continuació el president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, Sr. Ramon Arnabat, dirigí unes paraules als assistents, i es va presentar l'obra escultòrica que es lliuraria als guanyadors i de la qual era autor l'escultor vilanoví Xavier Cuenca Iturat, artista que té una gran trajectòria d'intervencions escultòriques en espais públics de diverses viles i ciutats penedesenques, catalanes i europees. La peça escultòrica s'intitula *Dona fulla*.

* * *

Després de la lectura de l'Acta del Jurat, es procedí al lliurament del premi als guanyadors:

- **Reconeixement Santiago Rusiñol de les Arts 2009**, per la seva dilatada obra artística en la qual a través de la matèria, els volums i els colors ha sabut projectar internacionalment la seva particular mirada del Penedès a l'artista Maria Assumpció Raventós Torras.
- **Reconeixement Emili Giralt de Recerca 2009**, per la trajectòria i compromís amb el Penedès del qual ell mateix n'ha estudiat molts aspectes i sobretot perquè ha sabut promoure'n la divulgació científica amb projectes que s'han convertit en referents en els camps universitaris i d'investigació, a l'arqueòleg Joan Santacana Mestres.
- **Reconeixement Teresa Basora de Promoció i Divulgació Cultural 2009** per la tasca continuada a favor del reconeixement administratiu del Penedès com a vegueria, pel seu foment del debat al voltant del present i el futur de les nostres comarques, i per la seva capacitat de generar un ampli moviment social penedesenc, a la Plataforma per una Vegueria pròpia.
- **Reconeixement Pau Casals de Trajectòria i Compromís Cultural 2009**, per la persistent voluntat de mantenir vives tota mena de manifestacions tradicionals i populars penedesenques, d'actualitzar-les i de saber-les projectar conjuntament amb les de la resta del nostre territori, a l'Agrupació de Balls Populars de Sitges.

A continuació es realitzaren els parlaments de cloenda. El Sr. Ramon Fontdevila, director del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de la Generalitat de Catalunya; el Sr. Josep Colomé, president de Caixa Penedès, i el Sr. Jordi Sánchez, alcalde de Calafell president del Consell Comarcal del Baix Penedès.

Per cloure la Festa, el grup Cau representà les paraules: *Llar, Penedès DO 47, Mediterrània, Catalunya*.

ADÉU, AMIC MIQUEL MONTOLIU!

*Miquel Montoliu entre els membres del jurat dels reconeixements Culturals Penedès 2009.
Hostal l'Antiga. Calafell, 5 de maig de 2009.*

El passat mes de juliol acomiadarem l'amic, soci de l'IEP, president dels Amics del Patrimoni de Calafell i codirector dels "Llibres de Matricula", Miquel Montoliu. El Miquel lluità durant molt de temps contra la seva malaltia, i malgrat això sempre va voler estar al peu del canó de la cultura penedesenca, ja fos organitzant actes i conferències, publicant llibres, o participant com a jurat dels Reconeixements Culturals Penedès 2009. Tots el recordarem com un home de cultura al qual li agradava de conversar de tot i molt, i que sempre es mostrava disposat a donar suport a les iniciatives culturals del seu Calafell i del seu Penedès.

Ens ha semblat oportú de reproduir el missatge de comiat que li va oferir el soci de l'IEP i codirector dels Llibres de Matricula, Joan Santacana:

*Miquel Montoliu,
in memoriam*

Fa dos dies vaig parlar amb ell; es tractava de Llibres de Matricula; havia de fixar preus, telefonar a la premsa, revisar les galerades... Em va consultar el que havia ja decidit i em va dir que no havia pogut veure les galerades ja que no podia pujar els quatre esglaons de l'editorial. Estava empenyat amb la seva malaltia! També em va comentar que estava malament... més malament del que jo imaginava. Però no volia fer-me perdre el temps comentant els seus mals, em va dir. Els tres propers llibres encara sortiran editats a nom seu... Va treballar fins el darrer moment en allò que realment li havia interessat: els llibres.

Fa molts anys que ens coneixem... He calculat que deuria ser l'estiu (el juliol del 1982) Són 25 anys. Era al bar de l'Espineta, amb en Carles Barral; jo estava excavant el jaciment ibèric l'Argilera de Calafell i ell es dedicava aleshores a fer persianes... Havia canviat -temporalment- el vi per l'aigua. En Barral s'interessava per les excavacions arqueològiques i escrivia articles i llibres que, aleshores, jo mai li llegia i el Miquel escoltava. De tant en tant el Carles li deia: "vú, empresario" i n'hi tirava alguna.

L'aventura dels Llibres de Matricula la vàrem començar junts molts anys després, a l'any 1998, ja fa doncs 16 anys... Des d'aleshores amb en Miquel, el Salvi i jo en portem uns 25; tots els hem mirat full per full, pàgina a pàgina, tot fent un tallat montoliuenc. Els Llibres de Matricula són el seu llegat. Estic segur que el Miquel deixa moltes més coses que 25 llibres... però a mi em toca parlar d'ell i els 25 llibres. No veurà al carrer els quatre darrers.. que estan en màquines.

En els darrers anys, preveient que la vida no s'allargaria per a ell, em va demanar que li fes "un discurs" en el funeral; jo creia que ho deia de conya... però ho deia de veritat. No se quina mena de discurs volia; sols ser que no volia que fes plorar a ningú, perquè sabia que tot el que neix ha de morir. També em va dir que després del discurs em prenguéssim un whisky... cosa que faré.

Què he de dir-vos, amics, amigues i família que no sapigüeu d'ell? Que va afrontar la malaltia amb molta dignitat? És cert... Que va ser sempre lleial a les seves idees... també és cert? Que era un terrible maniàtic i carregat de punyetes? Que era terrible quan s'empenyava? També és cert... Us diré una cosa que no volia dir: que de l'activitat que va realitzar amb tanta il·lusió al llarg dels darrers 16 anys no heu cobrat mai un ral! Era un diletant, ho feia pel pur plaer de treballar en una aventura intel·lectual. I és que, com deia Castany, era tot un senyor!

Calafell, 10 de juliol del 2009
Joan Santacana i Mestre

LLIBRES DE MATRÍCULA

EN LA MORT DE MANUEL BOFARULL

El dia 10 d'agost d'enguany la mort de Manuel Bofarull ens ha deixat orfes de la seva presència alegre, optimista i cordial.

Manuel Bofarull i Terrades va néixer a Badalona l'any 1923. Va estudiar als Maristes badalonins i en començar la guerra, quan tenia 13 anys, va treballar de forner. Després de la guerra fou empleat del Banc Hispano-Americano fins a la seva jubilació. Però Manuel Bofarull era un home d'interessos molt més amplis que no els derivats estrictament de la seva feina quotidiana. Ja li van donar alguns premis literaris quan feia el soldat, però la seva relació estreta amb el món de les lletres va començar el 1950 quan feia de corrector a l'editorial que dirigia Josep Janés, on va coincidir amb altres penedesencs, de naixement o de cor, com Joan Rius Vila o Salvador Marsal, i on va conèixer escriptors catalans il·lustres, com Joan de Sagarra, Carles Riba o Salvador Espriu.

Anys després, els seus interessos literaris el van portar a escriure novel·les. Explicava que quan n'havia escrit una la presentava a fins a tres premis literaris i si no la hi premiaven en cap d'ells la deixava definitivament al calaix. Però no totes les novel·les que va escriure van anar a parar al calaix, perquè l'any 1986 el Premi Sant Joan de narrativa li va guardonar *Els hereus de la terra* (1987), sobre el general absolutista Romagosa, i l'any 1994 el jurat del Premi Josep Pla d'editorial Destino li va premiar, en una primera decisió, *Figures vora el rec*, sobre una sèrie de persones reunides al voltant d'un mort que han trobat al costat d'una sèquia. La va publicar l'editorial Columna (1995).

A més d'escriptor de ficció, Manuel Bofarull gaudia fent d'historiador. El divertia desenterrar notícies curioses del diaris d'època, i amb elles va publicar una sèrie de llibres sobre crims de la Catalunya vuitcentista: *Crims i misteris de la Barcelona del segle XIX* (2002), *Crims a les comarques tarragonines (segle XIX)* (2004) i *Crims a la Catalunya del segle XIX* (2008). També va col·laborar a la revista *Historia y vida* i a la *Revista de Badalona*, la seva ciutat natal.

Però, a més de la seva casa de Sants, Bofarull tenia casa a Albinyana, a cal Sogues, a la plaça Vella. La sovintejava, i això el va apropar a la comarca del Penedès. Va ser membre de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que el 1980 li va concedir la medalla de l'entitat, col·laborava en el *Diari de Baix Penedès* i va estudiar molts aspectes de la història de la comarca: *Una malaltia sospitosa. El còlera del Vendrell el 1911* (1984), *Don Joan Romagosa i Pros, un general del Penedès* (1986), *Notícies del Penedès (1800-1850)* (1991), *La llibreta d'en Xaconín. Dietari d'un soldat realista del Penedès (1820-1823)* (1993), *Martí Miret i Caraltó. De general carlí a coronel alfonsí* (2002). Sobre Albinyana va escriure *Albinyana* (1999) i, juntament amb Salvador Arroyo, *Folklore d'Albinyana i les Peces. Recull històric* (2004). I fins i tot va fer una incursió en la vida d'un guerriller de l'Alcàrria: *José Nomdedéu, guerrillero de Ibi* (1998). També va ser un participant fidel a les Jornades d'Estudis Penedesencs. De 1981 a 1998 hi va presentar anualment comunicacions, generalment sobre temes albinyanencs. L'any 2005 l'ajuntament d'Albinyana li va fer un merescut homenatge.

Un altre dels seus interessos va ser la toponímia. Va ser membre conspicu de la Secció de Toponímia de l'Institut d'Estudis Penedesencs, i fins a aquest últim any assistia assíduament a les seves reunions trimestrals. En aquesta especialitat de la toponímia va escriure *Origen dels noms geogràfics de Catalunya: pobles, rius, muntanyes* (1991 i 2002) i sobretot *Noms de lloc del terme d'Albinyana* (1992). Va ser el primer dels llibres de la col·lecció de toponímia del Penedès, de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que pretén arribar a constituir el corpus complet dels noms de lloc de la comarca. Precisament Manuel Bofarull havia acabat una revisió molt ampliada de la seva obra de 1992, revisió que actualment és en premsa i que malauradament no podrà veure publicada.

Però més enllà del Manuel Bofarull literat, historiador i toponimista, hi havia el Manuel Bofarull persona. Tenia un caràcter alegre i optimista. Era una font inesgotable d'anècdotes, que explicava amb gust i satisfacció. Li agradava parlar de la gent que havia conegut i del que li havia passat, i ho feia amb un gran sentit de l'humor. I la temàtica de què disposava era immensa perquè tenia uns interessos i una curiositat universals. Era també d'una bondat exquisida, una persona que s'avenia amb tothom i que de tothom es feia amic. Sense cap dubte tots el trobarem a faltar: els seus parents i amics però també el Penedès i l'Institut d'Estudis Penedesencs que dedica aquestes línies a la seva memòria. Que descansi en el lloc de la llum i de la pau.

Ignasi Mª Muntaner

Josep Piñol i Rosa Escala, arquitectes

LA RESTAURACIÓ DEL MONESTIR DE SANT SEBASTIÀ DELS GORGS

RESUM

Sobre els principals aspectes històrics i artístics del conjunt de Sant Sebastià dels Gorgs, les diverses intervencions portades a terme en les darreres dècades i l'actual projecte de manteniment i protecció.

ABSTRACT

This article deals with the main historic and artistic features of Sant Sebastià dels Gorgs, the various refurbishments made in the last decades and the current project of conservation and maintenance.

El monestir de Sant Sebastià del Gorgs és un dels conjunts eclesiàstics de l'Alt Penedès amb més valors històrics, artístics i culturals, únic amb monumentalitat i antiguitat. Fundat com a abadia benedictina, després convertit en priorat i avui església parroquial, va tenir una gran importància en el desenvolupament de la comarca i, concretament, de l'indret.

Està situat al nucli urbà al qual li dona nom, just a l'entrada de la població, pel sector sud-oest, per on és travessat per la carretera. El poble és voltat de grans extensions de vinya, està format per una trentena de cases i cinc masies, al costat del torrent dels Gorgs, afluent de la riera de Lavernó, que avui separa els termes d'Avinyonet del Penedès i Subirats.

Avui, l'ocupa l'església parroquial, en una posició privilegiada, on destaquen la torre-campanar i el claustre. Es també una fita que configura una imatge paisatgística d'interès.

El conjunt monumental del monestir està format per:

- L'església de nau única, amb una capella lateral al costat nord, i una sagristia adossada al presbiteri, sobre la qual s'aixeca el campanar, de tres pisos.
- El claustre del monestir, del qual es conserven tres ales, s'adossa a la façana de migdia de l'església.
- Les antigues dependències monacals, englobades en bona part en dos edificis que tanquen el claustre pels costats sud i oest, respectivament.
- L'entorn del monestir, delimitat en part per un antic mur de pedra, del qual es conserven petits trams. Inclou el cementiri i la plaça d'accés, al NO.

Les construccions adossades a l'església per tramuntana, sud i ponent, deixen lliure l'absis i el campanar a llevant. Als peus de l'església, a ponent, és on hi ha l'accés principal, a través d'unes escales ascendents fins a una plataforma o plaça inclinada.

A la banda nord hi ha el cementiri parroquial, amb 32 nínxols, tancat per un mur atalussat de pedra seca (són les pedres que van sobrar de la transformació del cementiri original en plaça).

A la banda sud hi ha la porta d'entrada al claustre, limitat per l'edifici de les dependències annexes del monestir (avui biblioteca i sala d'exposicions), ca l'Isidret i cal Pujol.

A l'extrem sud-est del conjunt i, entre el mur sud del campanar i el baluard de cal Pujol, hi ha una porta que dona accés al claustre per llevant.

Davant del frontis nord de l'església s'aixeca ca l'Aurèlia, dificultant la visió. Hi ha un espai entre ambdós edificis que, en altra època, era un corredor obert.

El monestir de Sant Sebastià dels Gorgs. 2008 (foto Piñol Escala).

LA RECUPERACIÓ DEL MONESTIR

L'estat actual del monestir de Sant Sebastià dels Gorgs és el resultat de les diferents etapes constructives durant el curs de la seva llarga història, de gran complexitat estilística, oferint un interès especial als investigadors. De fet, es pot afirmar que no ha estat mai un conjunt del tot acabat. Tal com sol passar en edificis de gran magnitud, costa arribar a l'últim estadi, el de l'obra acabada.

Durant la segona meitat del segle XX és quan el conjunt pren la fesomia actual, amb diverses actuacions en les quals la Diputació de Barcelona és la principal protagonista.

Entre 1962 i 1963 es fa la primera intervenció del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Diputació de Barcelona: es desmunten parcialment les dependències que cobrien el claustre i s'enderroca parcialment la rectoria al costat del campanar. Es construeix un cercol perimetral de formigó a l'última i a la penúltima planta de la torre, per donar-li més estabilitat estructural. Es refonamenten parcialment el campanar i un contrafort del presbiteri. Es repiquen les parets interiors del presbiteri i es modifica la posició de l'altar. També es recuperen les finestres geminades del segon pis del campanar.

La segona intervenció del Servei de Conservació i Catalogació de la Diputació de Barcelona és entre els anys 1971 i 1976, atorgant-li la fesomia actual: es recupera l'ala del claustre, dins la propietat veïna; s'enderroquen l'escala de pedra i les dependències annexes que cobrien el claustre i les restes de la rectoria. Es rebaixa, aproximadament en 1,5 m, l'alçada de la dependència annexa actual a fi de donar més visibilitat a la torre-campanar des de la plaça. Es repica la façana principal de l'església i es recuperen alguns portals i finestres tapiats. Es desmunten les ales nord i ponent del claustre, prèvia numeració de les pedres, i es munten posteriorment. S'acaba de repicar l'interior de la paret de migdia.

Durant els anys 1976 i 1977 s'explana la plaça del davant i es construeix el mur perimetral, escales i paviment, i es redueix el recinte tancat del cementiri.

Més endavant, per part de la parròquia, s'hi van realitzar algunes obres. Es va voler donar sensació de capella a la sagristia, amb un espai més alçat, a manera de presbiteri, i van eliminar-se dos dels tres graons de la zona de l'altar de l'església.

Des de 1979, a part de les celebracions litúrgiques, l'església, el claustre i les dependències annexes són el lloc de diversos actes socials: exposicions, representacions teatrals, concerts, recepcions, conferències, etc, tant d'àmbit local com comarcal.

Entre 1998 i 1999 es condiciona una sala de les dependències monacals per a exposicions i s'anivella el pati del claustre entubant la rasa de desguàs.

A instàncies de l'Ajuntament d'Avinyonet del Penedès, durant l'any 2000, el Servei de Patrimoni Local de la Diputació de Barcelona reprèn parcialment les obres al campanar, i s'acaben el 2002. Es netegen i s'estabilitzen els elements bàsics i estructurals del campanar (reparació de la coberta, consolidació dels sostres originals i restauració dels emmotllats decoratius de guix del sostre del segon pis).

Al novembre del 2003 es descobreix una sitja, excavada al subsòl del claustre, fins al moment desconeguda. És datada als segles XVIII-XIX, segurament del moment en el qual s'hi construeix un habitatge rural. Les dimensions són de 246 cm de panxa, 84 cm de fons, 138 cm de boca i 414 cm de profunditat, i tapada per una pedra de molí. Per garantir la seguretat es va omplir de sorra.

Restauració del segon pis del campanar. 2002 (fotos Piñol Escala).

UN PROJECTE PER AL MANTENIMENT I PROTECCIÓ DELS ESPAIS

Al juliol del 2003, la Parròquia de Sant Sebastià dels Gorgs, autoritzada per l'Arquebisbat de Barcelona, va signar un conveni amb l'Ajuntament d'Avinyonet del Penedès, segons el qual es feia una cessió d'ús al municipi per un període de 15 anys, durant els quals l'Ajuntament gestionaria la restauració i difusió del conjunt.

El primer fruit d'aquest conveni és el "Projecte de Restauració del claustre i accés al campanar del monestir de Sant Sebastià dels Gorgs", promogut pel Servei de Patrimoni Local de la Diputació de Barcelona.

La finalitat d'aquest projecte és aconseguir una intervenció que tingui en compte, en tot moment, els requeriments de funcionament dels seus elements i els condicionants de l'arquitectura preexistent i sobretot la seva problemàtica física i estructural i poder assegurar la seva conservació i pervivència a les futures generacions.

La intervenció contempla la restauració del claustre i accés al campanar del monestir de Sant Sebastià dels Gorgs a Avinyonet del Penedès, amb el reconeixement d'aquests elements, vinculant-los a la història, resolent la seva problemàtica física i estructural per tal de garantir el correcte manteniment i propiciant el futur accés, la visita i la contemplació d'aquest patrimoni monumental de la població, i de la comarca.

El principal objectiu d'aquest projecte és definir les obres més necessàries i urgents a realitzar en el monument. Es basen, sobretot, en el manteniment i la preservació de la fàbrica existent i dels principals elements escultòrics, sent el cobriment del claustre la decisió més contundent i alhora evident, a causa de la seva inexistència, per tal d'evitar al màxim el deteriorament natural del treball escultòric.

Per altra banda, cal resoldre l'accés al campanar, també inexistent, i així poder fer el manteniment i seguiment de les prestacions dels elements estructurals, funcionals, i d'intrusions d'ocells.

Ambdós objectius s'entrellacen, doncs, són alhora coberta i accés. Formen part d'un recorregut que permet anar observant el monument des de diferents punts. El recorregut per l'interior de la torre vindrà enriquit per la descoberta, sempre insòlita i revaloritzada, del paisatge a través de les finestres geminades, fins arribar a la planta superior on el domini panoràmic de l'entorn és total.

Tant el cobriment del claustre com l'accés al campanar són incorporacions noves a la fàbrica del monestir. Com elements nous cal plantejar-se la incorporació, també, de noves formes i nous materials, pensant amb la funcionalitat i amb el realç de la fàbrica antiga.

A l'hora de la intervenció s'adopten criteris com: incidir el mínim en la fàbrica antiga i discreció en els nous elements i materials proposats per tal de no interferir en la comprensió del monument

i sobretot en les restes existents. D'aquesta manera la nova construcció segueix la pròpia lògica estructural i funcional, resolent, alhora els objectius previstos, de cobriment i d'accés.

La decisió de cobrir el claustre amb un pla horitzontal defineix el mínim volum cobert, té les funcions de cobriment i de pas, i alhora incorpora l'accés i és el suport de l'escala per ascendir a la torre-campanar.

El claustre no forma un conjunt unitari, cada ala té una alçada i composició diferent. L'ala de llevant i parcialment la de ponent queden tallades pel mur mitger de cal Pujol.

Com en la resta del conjunt, no hi ha indicis prou clars sobre com seguir una reconstrucció històrica fidel del que podria haver estat el claustre del monestir, si és que havia existit mai de forma completa. Però, no obstant això, hi ha la urgència d'evitar al màxim el deteriorament natural dels elements escultòrics.

L'accés a la coberta del claustre es situa en l'ala del pati de més amplada, adossat a l'edifici annex que conté espais complementaris, tapant parcialment una paret de relatiu interès històric i arquitectònic.

L'escala per ascendir al campanar, juntament amb els altres elements que complementen l'accés, és entesa com un element de mobiliari.

Els accessos als diferents espais del monument es situen d'acord amb l'ús actual del conjunt i de l'entorn, respectant al màxim la localització dels existents. Així s'ha previst l'accés al claustre, directament des de la plaça i la relació amb l'església, des de l'era de Cal Pujol, tenint en compte el pas a través que funciona en casos de festes locals, en què el recinte del claustre queda obert al públic.

Des de la plaça es podrà accedir a través del portal actual que inclou uns graons per salvar el desnivell. Aquest accés vindrà reforçat per un element nou, en forma de balcó cobert, a la planta superior. L'altre accés des de la plaça serà a través de la recuperació del portal tapiat, situat al mateix nivell que el portal d'accés a l'església.

També s'han respectat els usos que actualment tenen les dependències monacals a les quals s'accedeix des del claustre.

En tot moment, el projecte ha tingut en compte el recorregut del visitant, perquè pugui anar observant el conjunt del monument, sent la torre-campanar l'element arquitectònic més emblemàtic.

Projecte de cobriment del claustre i accés al campanar. 2008 (Piñol Escala).

BIBLIOGRAFIA. Llibres i articles

ESCALA I MOYÉS, Rosa M.; PIÑOL I PUIG, Josep. «El conjunt monàstic de Sant Sebastià dels gorgs». *Gran Penedès*, núm. 27 (desembre 1991), p. 3-6.

LACUESTA CONTRERAS, R. Restauració monumental a Catalunya (segles XIX i XX). Les aportacions de la Diputació de Barcelona. Barcelona: Diputació de Barcelona, novembre 2000.

«Patrimoni de tots» [editorial]. *Olerdulae* [Butlletí informatiu del Museu de Vilafranca], febrer 1977.

PLADEVALL FONT, Antoni; ADELL, Joan-Albert; ESPAÑOL, Francesca. El Monestir de Sant Sebastià del Gorgs. Barcelona: Artestudi, 1982, 230 p.

«Sant Sebastià. Conversa amb l'arquitecte vilafranquí Josep Brugal». *Olerdulae* [Butlletí informatiu del Museu de Vilasfranca], febrer 1977.

SOLÉ I BORDES, J. «Sant Sebastià dels Gorgs en la seva història», *Olerdulae* [Butlletí informatiu del Museu de Vilafranca], febrer, 1977.

Arxiu Antoni González

BRUGAL PIÑOL, Josefina. *El monestir de Sant Sebastià dels Gorgs*, 1984.

PÉREZ SÁNCHEZ, Miquel (dir.); GELABERT I MURIANA, Albert; SANAHUJA I TORRES, Dolors. *El monestir de Sant Sebastià dels Gorgs (Alt Penedès)*, 2 vol., Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, 1982.

PIÑOL PUIG, Josep. *Informe arquitectònic de l'antic monestir de Sant Sebastià dels Gorgs*, setembre 1981.

GIMÉNEZ TOMÁS, D.; SOLANO MARTÍN, V. *Monestir de Sant Sebastià dels Gorgs*.

Aixecament de plànols i estudi històric i patològic, Barcelona 1998. [Treball de fi de carrera supervisat pels tutors Santiago Canosa Reboredo i Joan Serra Santasusanna. Plantes, alçats i seccions a escala 1:50].

Raül Aymí i Xavier Ferrer¹

PERE MESTRE I RAVENTÓS (1919 - 2007) un ornitòleg meticulós i apassionat

RESUM

El 22 de juny de 2007 va morir Pere Mestre I Raventós a l'edat de 87 anys. Es tracta d'un dels principals ornitòlegs catalans del darrer quart del segle XX, que va realitzar una tasca important, fins ara poc coneguda i valorada. En aquest reportatge es pretén fer un petit tribut a la seva obra i al seu perfil humà.

ABSTRACT

Pere Mestre i Raventós died on the 22nd June 2007 at the age of 87. Being one of the chief Catalan ornithologists from the last quarter of the 20th Century, he developed a considerable task that has not been disseminated and valued yet in its right terms. This article aims at paying a little homage to his work and his human figure.

En Pere Mestre Raventós va néixer el 16 de juliol de 1919 a Sant Pere de Ribes en una família de propietaris agrícoles. La seva vinculació i contacte directe amb el camp li va despertar ben aviat una gran atracció pel medi natural. Segons expliquen els seus familiars, sovint era “renyat perquè badava observant ocells i papallones mentre el seu pare li repassava la lliçó tot caminant per la finca”. De fet, la vinya i els ocells, o els ocells i la vinya foren les seves dues dèries que conformarien la seva vida i que, a més, va compatibilitzar, ja que aprofitava el seu treball a les vinyes per observar i anotar dades d'ornitologia. Fins i tot havia comentat als seus companys de l'INCAVI certa inquietud perquè alguns cops potser no s'havia dedicat prou al tema agronòmic per competència amb l'ornitologia. La realitat, però, és que jugà un paper important en la modernització i organització dels agricultors penedesencs i, a més, el 1972 li concediren la categoria d'oficial de l'orde del Mèrit Agrícola.

Va tenir molt contacte amb els seus dos oncles paterns, enginyers agrònoms de reconegut prestigi, un dels quals l'ajudà a entrar de becari en una institució agrària del Penedès. L'altre treballava de tècnic en el CSIC. Aquesta relació familiar propicià que en Pere sempre tingués un nivell alt en temes d'enginyeria agrònoma i coneixement de la ciència.

Era perit agrícola de formació i ornitòleg de vocació, afecció que va perdurar tota la seva vida de forma apassionada. Les primeres recerques ornitològiques les inicià aproximadament a la primavera de 1953 a Sant Esteve Sesrovires, entre altres coses centrades en una col·lecció d'ous que el va portar a visitar altres indrets propers com Sant Pere de Ribes, Olivella, Vilafranca i diverses localitats de l'alta conca del Gaià. A partir de maig de 1957, a més, va capturar ocells amb la intenció de naturalitzar-los. La majoria de les sortides de camp les feia juntament amb el seu bon amic d'infantesa Josep Maria Jacas i Domingo, amb qui compartia afició i gràcies a la seva alçada i agilitat arribava als indrets poc accessibles on Mestre havia detectat un niu. Un any més tard

L'Ajuntament de Vilafranca va adquirir aquesta col·lecció (ous i ocells naturalitzats) per instal·lar-la al Museu. Aquest va ser l'inici de la Secció Ornitològica del Museu creada el 1959 i de la qual en Pere fou nomenat conservador. La col·lecció esdevindria finalment una donació amb la inauguració de la instal·lació definitiva de l'anomenada Col·lecció Ornitològica Comarcal als anys vuitanta. Aquest àmbit de la seva labor va ser reconeguda, entre altres, amb la medalla d'honor de l'Institut d'Estudis Penedesencs i el reconeixement de patró honorífic del Museu de Vilafranca.

La feina de conservador i creador de la secció ornitològica del Museu de Vilafranca (actual Vinseum) li consumí moltes hores (per a ell fou la seva obra ornitològica més important) amb una col·lecció completíssima de material exclusiu de la comarca recollit i exposat amb un rigor difícil de trobar en els estudis comarcals d'aficionats. Tant important com la col·lecció ornitològica són les llibretes de camp i els arxius minuciosament registrats amb dates i mesures, annexos a la col·lecció. Precisament aquesta és una de les seves principals virtuts quan s'analitzen històricament les seves observacions. En Mestre era un primmirat i molt constant amb l'anotació de les dades ornitològiques, pràctica que mantingué fins als seus darrers dies. En els últims deu anys, a causa del seu estat de salut, sortia molt poc al camp, però en canvi continuava anotant les seves observacions ornitològiques a Barcelona ciutat, per banals que a priori poguessin semblar. La major part de les observacions eren fetes des de casa seva, però també els seus diaris posen de manifest que quan es traslladava a clíniques o hospitals per a tractaments o anàlisis ho aprofitava per anotar tot el que veia: *"Cuereta blanca: 11.II-Cínica Corachan (...) vist un exemplar menjant per una zona de gespa entre els blocs de pisos"* (Manuscrit del 2002). Per aquesta constància i metodologia fou un cronista fidel de l'humil ocellet mediterrani de camps, brolles i ciutats, espècies oblidades o deixades de banda en moltes observacions i estudis ornitològics.

Els anys anteriors als setanta del segle passat eren uns temps molt diferents als que coneixem avui dia i no hi havia ni guies per classificar, tal com deia ell, les espècies. Per això no és d'estranyar que molts ocells s'haguessin d'identificar un cop morts, caçats o a partir de visites al museu de Zoologia de Barcelona. Més endavant, l'arribada de les primeres guies de la Peterson o els llibres de Paul G  routet van aplanar aquest camí difícil per als ornitòlegs de l'època. Precisament aquestes guies i la revista *Ardeola* constituïren el suport científic de Pere Mestre, tal com ho manifesta la seva magra biblioteca particular, la qual, juntament amb els seus escrits, demostren que fou gairebé un autodidacta que apreng   mamant directament de la natura. Tots els seus escrits, tant els científics com els de divulgació, es caracteritzaren per estar constituïts bàsicament per observacions personals. Aquesta qualitat, juntament amb una honestedat (manifestada en tots els àmbits de la seva vida) i un gran rigor respecte a la veracitat de les seves citacions són les seves millors virtuts com a ornitòleg. Cal afegir, a més, una altra habilitat importantíssima: la gran capacitat que tenia Mestre en la identificació dels ocells mitjançant els cants i les veus.

El contacte directe amb la natura, la pagesia i els caçadors li proporcionaren un vocabulari personal i poc habitual en l'escola ornitològica barcelonina. Algunes de les seves expressions en publicacions i manuscrits foren: "situar un niu", "localitzar una parella", "el bot  x   pill   el niu", "un exemplar s'exclama", "peixar el poll", "s'noten les seves veus". Aix  , conjuntament amb els coneixements d'agricultura, en especial de les vinyes, li forj   un punt de vista excepcional com a ornitòleg i suposa un fet poc habitual a Catalunya, almenys en la seva època, ja que abans d'ell solament ho va practicar en Jacint Barrera i Arenas.

Una aturada en la tasca ornitològica a Tirvia, el 5 de juny del 1995.

Quatre personalitats en la història de l'IEP, amb les seves esposes; d'esquerra a dreta, Pere Mestre, Jordi Llopart, Joan Tarrada i Pere Giró (que tirava la foto), a Cornell   del Conflent el 1996.

Pere Mestre va efectuar una constant i intensa recerca ornitològica, principalment a la comarca del Penedès, però també en altres indrets com el delta de l'Ebre, la vall de Boí i Aigüestortes, Benasc i la comarca de l'Anoia. Entre els anys 1979 i 1980 va publicar la seva obra *Ocells del Penedès* en dues parts. Fou membre fundador de l'Institut d'Estudis Penedesencs, i entre els anys 1981 i 2000 va publicar diversos treballs d'ornitologia a la revista *Miscel·lània Penedesenca*. Va col·laborar en moltes altres publicacions, tant d'ornitologia com de temàtica agrícola. Va ser membre de la Societat Catalana d'Ornitologia cap al 1955 aproximadament i va participar en les activitats de la secció regional catalana. La seva col·laboració en el primer atlas de nidificants (*Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*) publicat l'any 1983 fou determinant per a les seccions sobre fenologia de cria, i sobre oologia, una informació que pocs altres atlas han pogut incloure amb aquest nivell de detall.

Ben plantat, tenia una manera molt particular de bellugar les mans i també destacaven els solcs horitzontals del seu front. Clàssic, formalment educat amb molt de rigor i de principis, era molt rigorós. El seu tarannà era de forta personalitat i visió molt personal de les coses; tenia clar on volia anar, per on i com, i duia molt arrelat el sentit de la justícia. També era un gran treballador discret que feu molta feina a l'ombra. En Mestre era extremadament metòdic, emprenedor, detallista i constant, tot un exemple de rigor científic en la feina diària. Meticulós i sistemàtic en la feina de camp, de les seves recerques n'obté dades i no opinions i amb això és únic en l'ornitologia catalana de l'època. Va participar intensament en les activitats científiques i socials de la Secció Regional Catalana de SEO. La seva esposa i filles foren puntals en la seva vida i molt sovint l'acompanyaren en les sortides de camp.

TREBALLS ORNITOLÒGICS PUBLICATS

L'estudi ininterromput dels ocells de Pere Mestre a partir dels anys cinquanta s'ha traduït en una producció bibliogràfica diversa que inclou tres llibres (un finançat i publicat per ell mateix), vint articles i notes científiques en revistes d'ample abast (*Ardeola*, *Misc. Zool.*, *Bird Study* i *Alytes*) i quatre revistes locals. Els primers articles publicats són dels anys seixanta a la revista *Ardeola* de la Sociedad Española de Ornitología, i també a *Miscel·lània Zoològica* del Museu de Zoologia de Barcelona. Aquests treballs són de temàtica polièdrica, indicant-nos el seu caràcter d'ornitòleg tot terreny que mantindrà al llarg de tota la seva vida. No obstant això, va dedicar una atenció especial a aspectes de la nidificació i també a la troballa i/o aportació de dades sobre espècies escasses o mal conegudes, com és el cas del territ becadell, el pela-roques, l'alosa becuda o el pardal d'ala blanca.

La seva obra principal són els dos volums dels *Ocells del Penedès*, la primera publicada com a article l'any 1979 a la *Miscel·lània Penedesenca* de l'Institut d'Estudis Penedesencs i la segona com a llibre pròpiament dit, publicat pel Museu de Vilafranca. Aquesta obra, que, de fet, es pot considerar una mateixa, incloent-hi també altres aportacions posteriors de diversos grups com les orenetes i els fringíl·lids, sintetitzen bona part de la recerca d'en Pere Mestre. Aquestes dades van resultar de gran interès en el primer *Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*, publicat l'any 1983, ja que van permetre incorporar detalls sobre fenologia de les primeres arribades, vols nupcials, construcció de nius i també de biometria d'ous i nombre d'ous per posta. A més, aquest atlas incorporava un

Pere Mestre rep la Medalla d'Honor de l'IEP de mans de Teresa Basora.

annex sobre la variació de la distribució d’algunes espècies d’ocells al Penedès (incloent conques de l’Anoia, el Foix i el Gaià) que avui en dia permet copsar els canvis experimentats en l’avifauna entre 1957 i 1980, una informació inexistente a nivell ornitològic per a cap més àrea geogràfica ibèrica.

Un altre dels àmbits motiu d’estudi d’en Mestre va ser l’expansió dels estornells arran dels anys 70, tant de l’estornell vulgar com de l’estornell negre. Aquestes dates són de gran interès biogeogràfic per comprendre com es va produir la colonització com a nidificants a Catalunya de dues espècies similars però d’origens ben diferents que avui en dia coexisteixen en moltes zones. Ell va ajudar molt a l’Anna Motis i Berta a platejar i en part desenvolupar la seva tesi relativa a la simpatria dels dos estornells a Catalunya.

Una gran perla, desconeguda fins i tot per la gran majoria d’ornitòlegs catalans, és la seva col·lecció d’articles divulgatius sobre ocells del Penedès que publicà *La Fura*, un setmanari informatiu del Penedès que es distribueix gratuïtament a més de 200 forns de pa dels municipis d’aquesta comarca i part del Garraf i Anoia. Com era norma en ell, gairebé tot l’article era de collita pròpia, incloent, fins i tot, dades tan concretes com en el cas dels ous, la mida mitjana en mil·límetres, o el seu pes en mil·ligrams; tot això en una revista generalista! Tots els articles (en va publicar sobre més de 30 espècies) són una delícia per les seves descripcions naturalistes que recorden molt l’estil d’en Paul Géroutet. Copiem un fragment que correspon al falcó pelegrí “*en llocs on ha menjat una presa queda un cercle de plomes i en el cas d’una perdriu els budells i uns quants ossos del cap i, d’una garsa, només plomes, el bec i la llengua, amb trossets d’ossos del cap*”.² Un altre fragment corresponent a l’oriol explica a bastament les seves característiques d’observador fi. Diu així: “*la parella que escull una espècie d’arbre té una tirada per la mateixa. Una que feia niu en uns roures, dels que creixen entre els pins, utilitzava a la cassola paper i només ponia 3 ous. Després de dos anys de controlar-lo passen a 4 ous, continuen en un roure i no utilitzen paper, la qual cosa fa creure que la femella no era la mateixa, per alguna circumstància devia canviar*”.³ A Pere Mestre, primmirat com era, el molestava, però, la poca cura de la revista en la correcció dels errors tipogràfics o de transcripció del seu manuscrit.

ELS DARRERS ANYS

Els darrers anys de la seva vida, tot i el seu estat de salut, es va mantenir en actiu i fins i tot va tenir l’honor de ser l’ornitòleg d’edat més avançada que va col·laborar en el segon *Atles dels ocells nidificants de Catalunya (1999- 2002)* amb dos quadrats del Garraf i mantenint la mateixa motivació com qualsevol dels ornitòlegs més joves. Així mateix, mentre la salut li va permetre va seguir fent sortides amb diversos ornitòlegs del Penedès. La majoria dels ornitòlegs més joves amb qui sortia se sorprenien de la seva capacitat per distingir els cants i veus dels ocells i també per les ganes de fer coses. En Pere Mestre, a més, feia de “mestre” perquè va impulsar un grup de joves interessats per la ornitologia i els va introduir en aquest món. Ell pensava que es podia formar un grup de joves ornitòlegs, molts d’ells vilafranquins, que seguissin la línia encetada al Museu de Vilafranca i continuessin fent ornitologia a la comarca del Penedès i els seus voltants.

Malauradament, un dels darrers projectes editorials en el qual havia dipositat més il·lusió: un llibre sobre la variació en la distribució de les espècies des dels anys cinquanta fins als nostres dies al

Penedès, no va veure la llum. Diverses diferències de criteri amb els altres coautors van aturar el projecte tot i trobar-se des del 1999 en un estat molt avançat de publicació, fins al punt que un de nosaltres (XF) ja n’havia escrit el pròleg.

Morí a causa d’una llarga malaltia i després de poc més de dos mesos d’agonia, a l’habitació d’una clínica encarada al Tibidabo i envoltada de verd. Amb molt poca mobilitat i ja amb poques forces, fins als seus últims moments encara va gaudir dels seus estimadíssims ocells. Els pardals, la garsa i els cants de les merles acompanyaren i endolciren el comiat del millor ornitòleg català del darrer quart del segle XX.

La seva desaparició deixa un buit important, el d’un ornitòleg que podem considerar infravalorat. Tot i el calorós homenatge rebut al desembre del 2004, conjuntament amb altres ornitòlegs, en ocasió del 50 aniversari de SEO-Bird Life, en Pere Mestre ha estat menys reconegut en relació a la seva vàlua i, sens dubte, constitueix un dels grans ornitòlegs del país, precursor, referent i pioner de molts dels treballs que actualment es porten a terme.⁴

BIBLIOGRAFIA

SALVADÓ, H. 2007. “Amb la mort de Pere Mestre i Raventós el Penedès perd un ornitòleg excepcional”. *La Fura* 1.297. Pg. 55.

SOLÉ BORDES, J. 2007. “Mor el creador de la secció d’ornitologia del Vinseum, Pere Mestre Raventós”. *El 3 de Vuit* (29 de juny del 2007). Pg. 23.

NOTES

- (1) Treball publicat inicialment a *L’Abellerol*. Butlletí de contacte de l’Institut Català d’Ornitologia ICO. Núm 37. Primavera 2009.
- (2) *La Fura* 581 Pg. 34.
- (3) *La Fura* 705. Pg. 44.
- (4) Volem agrair especialment l’ajut de l’esposa de Pere Mestre, Maria Antònia Yssocratis, i de la seva filla Cristina Supervia. També han aportat informació i documentació Humbert Salvadó i Cabré, Salvador Maluquer Maluquer i Josep Ribas (DO Penedès).

Joan Solé i Bordes

EDITAR O LLEGIR, L'ESTRANY CAS DE RODOLF LLORENS I JORDANA

RESUM

Algunes reflexions a l'entorn dels criteris i el sentit de la reedició d'obres clàssiques en la bibliografia penedesenca del segle XX, a propòsit de les recents edicions de *La ben Nascuda* i *Com han estat i com som els catalans*, ambdues del vilafranquí Rodolf Llorens i Jordana.

ABSTRACT

Some thoughts around the criteria and sense used when reprinting classical works from 20th Century Penedès bibliography on the occasion of the recent editions of *La ben Nascuda* and *Com han estat i com som els catalans*, both by Rodolf Llorens i Jordana from Vilafranca.

El passat mes de maig ens agafava per sorpresa la recomanació en un diari català d'una edició de *Com han estat i com som els catalans* de Rodolf Llorens i Jordana. La proposta venia dels bons amics de la tarragonina Llibreria de la Rambla, de prou conegudes arrels penedesenques, i la sorpresa del fet que l'edició va veure la llum de les mans de la barcelonina editorial Pòrtic sense cap mena de presentació ni nota de premsa i gairebé sense fer-ho saber ni a les llibreries vilafranquines, on encara hi ha exemplars de l'edició del mateix llibre que va promoure l'Ajuntament de Vilafranca l'any 1998.

Una edició feta d'amagatotis? Talment ho sembla, tot i que ens consta que es van complir els preceptes legals pel que fa a l'autorització dels drethavents i als drets d'autor. Una edició, a més, amb el mateix pròleg que l'Enric Casassas va aportar al volum local d'ara fa una dècada. Qui sap si la iniciativa va partir d'ell a la vista de la mala o nul·la distribució fora del Penedès de l'edició municipal vilafranquina, una característica prou habitual en els llibres d'abast local. Afegim-hi encara que el volum es presenta com a segona edició, recorda la primera d'editorial Ariel en vida de l'autor l'any 1968 i, sorprenentment, oblida la de l'Ajuntament vilafranquí. No creu Casassas en la dimensió local de les edicions dels fills de cada indret de la geografia de casa nostra?

A hores d'ara, ves per on, el de Rodolf Llorens és un cas prou estrany en la bibliografia dels Països Catalans. Cal suposar que no és pas ni el primer ni l'últim tota vegada que en la història de les edicions catalanes dels darrers cent anys és coneixen fins i tot fenòmens paranormals i potser en Ramon Marrugat n'explicarà algun el dia que vegi la llum el seu treball sobre la història de la Llibreria de la Rambla. L'estranyesa davant l'obra de Rodolf Llorens es pot sintetitzar en les nombroses edicions de les que ha gaudir, quatre de *La Ben Nascuda* i les tres de *Com han estat i com som els catalans*, a les quals cal afegir la publicació única d'altres treballs seus com la biografia de Josep Robreño o treballs de filosofia,¹ sense deixar d'esmentar aquell oblidadíssim *Josep Massa*

EDITAR O LLEGIR, L'ESTRANY CAS DE RODOLF LLORENS I JORDANA

i *Maria Poc*, *detectius privats*, obra de teatre de policia filosòfica o de filosofia detectivesca que fins i tot l'Ajuntament de Vilafranca va oblidar que havia editat, juntament amb el Centre Català de Caraques, l'any 1986.²

A la vista dels plantejaments filosòfics i de reflexió intel·lectual que proposa tota l'obra de Llorens i des del reconeixement que la seva no ha estat mai una prosa fàcil ni entrada en el popularisme, ens serà relativament fàcil assegurar que cap escriptor vilafranquí ha estat tan repetidament editat i tan poc llegit. El seu percentual de lectura en relació amb el d'edició ben segur que assoleix mínims prodigiosos que volen correspondre al general desinterès per la reflexió aprofundida per la persona humana que des de fa dècades senyoreja la cultura occidental. Farem constar aquí que en relació a aquest desinterès i en general a l'obra de Rodolf Llorens en són l'excepció Francesc Blanch, devot de la seva prosa més iconoclasta, i Joan Cuscó, autor d'un estudi sobre aspectes de la seva producció,³ a més de les afeccions o vel·leïtats que, com veurem, sembla mostrar-hi Enric Casasses.

“LA BEN NASCUDÀ”, cada vint anys

El 1937, en plena Guerra Civil, les vilafranquines Edicions “Avant” publiquen *La Ben Nascuda*. Rèplica a ‘*La ben plantada*’ de Xènius en les seves noccs d’argent, signada per R. Llorenç.⁴ El segell editorial corresponia al setmanari vilafranquí *Avant!* i el de Rodolf Llorens ens consta que va ser el primer i l'únic llibre que van publicar, com a mínim en l'àmbit penedesenc. L'edició es va tirar endavant a Barcelona, a la Cooperativa Obrera d'Arts Gràfiques “Avant”, situada al número 719 de l'avinguda de les Corts Catalanes, i l'administració va anar a càrrec de la Llibreria Catalònia de la barcelonina Ronda de Sant Pere,⁵ dos detalls que van facilitar enormement la seva distribució arreu del país, tot i les circumstàncies històriques que es vivien.⁶

Val la pena resseguir la voluntat del seu redactat en el text de presentació del que no ens consta l'autor ni sembla que la seva paternitat hagi de correspondre exclusivament a Llorens. Allí es comenta el projecte nonat de Pere Mas i Parera de tirar endavant unes *Edicions Penedès* i també de la voluntat revolucionària de les edicions *Avant!* Es tracta d'un volum de 213 pàgines dividit en tres parts, cada una d'elles formada per nou capítols, tots amb títol específic però d'extensió desigual, amb la presentació que ja hem indicat i un epíleg.

Amb el final de la guerra i l'exili de l'autor⁷ l'obra també va marxar a l'exili i, després de rebre el premi Concepció Rabell 1957 als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats aquell any a la Ciutat de Mèxic, va veure la llum vint anys després en una segona edició, de la qual es fan constar dos mil exemplars de tiratge, als tallers d'impremta del català B. Costa-Amic a Ciutat de Mèxic a les Edicions del Patronat de Cultura “Terra Ferma” del Centre Català de Caraques. Els canvis que l'autor hi va introduir en relació amb la primera són prou notables, d'entrada va desaparèixer la presentació –en bona lògica, tota vegada que aquella feia referència a un moment històric i polític que havia canviat ja de forma absoluta–, per donar pas a un pròleg que es va mantenir idèntic en l'edició posterior. El text ha crescut en bastant més d'un centenar de pàgines –de 213 a 342–, la primera part ha perdut un capítol (el primer parcialment aprofitat ara com a pròleg), també la segona n'ha perdut un i ha quedat igualment en vuit,⁸ i encara la tercera que veu reduïts dos aspectes del capítol primer però augmentats dos apartats del capítol segon. A partir d'aquest punt

Llorens estructura una quarta part amb alguns dels vuit capítols i l'epíleg que inicialment eren a la tercera part, amb afegits que fan relació més o menys indirecta al camí de l'exili.

Si les coses haguessin acabat aquí, potser encara seria possible pensar en una edició crítica d'aquesta tan singular producció literària i filosòfica, però l'any 1977, vint anys més tard, qui sap si va ser el mateix Rodolf Llorens que va proposar a la barcelonina Ariel (que el 1974 s'havia fusionat amb Seix i Barral) que volgués acollir una edició definitiva de *La Ben Nascuda* a la seva col·lecció "Hores de Catalunya" que el 1968 havia acollit ja *Com han estat i com som els catalans*. La intenció quedava ben clara a les línies inicials:

Malgrat aquesta sigui una tercera edició, es tracta d'un llibre català pràcticament desconegut a Catalunya. Publicat per primera vegada en una vila i en el temps capgirat de la guerra poc es podia esperar de la seva circulació. La segona i nova versió editada a l'exili va ser distribuïda entre les ciutats de Mèxic i Caracas, i ben pocs exemplars pogueren arribar al nostre país.

Bona sort, Ben Nascuda, en el teu retorn –després de quaranta anys– a la pàtria sempre enyorada!

El volum havia tornat a créixer una mica, ara amb 352 pàgines, i d'entrada reconeixia que la de 1957 era una segona versió i no pas una segona edició. A més, sense dir-ho, Llorens va mantenir l'estructura de quatre parts amb els mateixos capítols de l'edició mexicana però va revisar i retocar tot el text de cap a peus, amb afegits i retalls, de forma i manera que preparar una edició crítica definitiva esdevenia tasca desesperant pròpia d'una tesi doctoral de literatura comparada. Tot i el desig manifestat per Llorens a la nota introductòria, l'edició no va tenir sort –potser Ariel i Seix i Barral ja començaven a anar en doina– i els volums s'amuntegaven al magatzem amenaçant econòmicament al seu mateix autor, va realitzar llavors una gestió personal Pere Grases –company vital de Llorens i bon amic de Joan Insenser Bas, llavors director general de Caixa Penedès– de forma que l'entitat financera penedesenca es va quedar el gruix de l'edició i els llibres van canviar de magatzem sense que se'n fes una distribució efectiva, potser perquè el suport de Caixa Penedès no hi constava imprès. El 1998, quan es va celebrar la Nit de Santa Llúcia a Vilafranca, el gruix de l'edició era encara a l'infern de l'edifici de la Rambla de Nostra Senyora, de forma i manera que l'aplec literari va ser un excel·lent motiu per a donar-li sortida com a obsequi.

La sorpresa va ser quan l'any 2005 amb el suport de l'Ajuntament de Vilafranca va veure la llum una nova edició que recollia fil per randa, sense ser facsimil, la versió del 1937. Si l'argument que justificava la nova publicació era que no hi havia cap edició a l'abast i que havien passat 28 anys de la darrera calia haver reeditar la del 1977, potser amb complements com la presentació del 1937 i una breu ressenya bibliogràfica de l'evolució del llibre, a més dels textos introductoris que s'hi van incloure, dos excel·lents treballs –això sí– a l'entorn de l'obra i la seva significació en la cultura catalana, el primer de Gerard Horta professor de la Universitat de Barcelona i l'altre del filòsof i músic vilafranquí Joan Cuscó, qui amb bon encert apunta en el seu text els principals aspectes que caracteritzen cadascuna de les tres edicions anteriors.⁹ A la cloenda comptava encara amb un epíleg amb caire biogràfic del mateix Joan Cuscó i una bibliografia de Llorens que, aquesta vegada sí, no oblidava cap edició en llibre.

S'acompanyava a la portada i interior d'un dibuix de procedència i autor no esmentat on podiem veure-hi reflectit el moment de les garrotades en un teatret de gignol, referència indubtablement més adient a les posteriors versions del text on es parlava de les trompades de la guerra cap aquí. El dibuix, farcit d'una ingenuïtat gairebé infantil, va ser una de les primeres creacions de Pau Boada que es va fer pública tota vegada que s'havia publicat inicialment a la pàgina 2 del primer número de la revista *hèlix*,¹⁰ acompanyant un text d'Agustí Carreres (pseudònim de Pere Grases) i un altre d'Antoni Gantenys (pseudònim d'Antoni Amador). El dibuix es va repetir al número 2 de la mateixa publicació,¹¹ pàgina 2, en un article també de Pere Grases qui seguia signant Agustí Carreres, i encara a la pàgina 2 del número 3 com a complement a un treball de Ramon Borràs Prim¹² sobre el músic Hèctor Villa-Lobos.

“COM HAN ESTAT I COM SOM ELS CATALANS”, dues edicions que en són tres

El 1968, quan el seu autor encara no havia tornat a posar els peus a Catalunya després de la desfeta del 1939, la col·lecció “Hores de Catalunya” de l'Editorial Ariel d'Esplugues de Llobregat publicava *Com han estat i com som els catalans*, amb una faixa a la sobre coberta amb dues imatges de Foto Biosca de Vilafranca on s'indicava “Catalunya. Passat, present i futur, vista per un català resident des de fa 30 anys a Veneçuela”. El volum tenia 265 pàgines, era dedicat “A la meva mare”¹³ i comptava amb un curiós advertiment sobre la forma com, amb una sabata i una espadenya, l'autor va crear aquesta obra lluny de casa seva. A les dues solapes un text ens informava de l'edició i el seu autor, com que aquest text –del qual desconexem l'autor tot i que no és difícil creure que pogués ser obra no pas d'un barceloní, sinó d'algun company i amic del Centre Català de Caragues, potser amb intervenció del mateix Llorens– ha desaparegut en les edicions posteriors tot i que el considerem ben interessant, ens plau recuperar-lo aquí:

Rodolf Llorens i Jordana ens dona aquest llibre, fruit de profundes meditacions i excel·lent coneixement. El tema és el de la presència de Catalunya al món: avui i en la història, així com en el rosari d'interpretacions i estudis que ha suscitat, per una banda, l'acció del seu poble, i, per altra, el propòsit de definir el caràcter dels catalans. Aquestes pàgines formen un conjunt dens i entranyable, ric d'observacions directes, fines i agudes. Comença amb l'anàlisi de les afirmacions de Josep Ferrater Mora, qui planteja com a formes diferenciadores del català, la continuïtat, el seny, la mesura i la ironia. Després, presenta altres intents d'explicació de la idiosincràsia catalana –defectes i virtuts–, fins arribar a la seva pròpia tesi. Munit d'un estil vivaç i agilitat, molt personal i atractiu, amb un punt d'agredolç –transcendent i alegre– que cal situar en la justesa dels propòsits que persegueix, descabdella en terme fàcils, de vibrant amenitat, idees i conceptes de singular vàlua. El seu llenguatge, clar, transparent i autèntic, diu sempre les coses pel seu nom, sense artifici, per a portar a terme el fi eminent i delicat del llibre: “Preteu fugir i escorcollar més endins en posar el dit a la nafra de l'ànima nostra, encara que per la ferida oberta supuri pus”, convençut que “l'amor i els retrets solen anar junts”, i que si parla amb certa acrimònia és perquè “la violència encara és prova d'amor”. Empès per la passió per Catalunya, escriu cada paraula, cada frase, cada capítol, sense pretensió ni orgull: “Consti ben clar i ben alt que no critico ni glorifico ni fets ni homes i únicament em refereixo a llur característica, sense entrar a judicar llur mèrit o demèrit”. Si

en algun passatge pot semblar que hi ha excés de franquesa o manca de cortesia, tot queda absolt en comprovar la pregona intenció del llibre, que és elevada i noble: acabar amb “els quatre pecats mortals dels catalans, que no ens deixen viure, que ens corsequen i que ens maten com a poble”, esmena necessària “per tal de fer més patxoca i poder anar amb el cap alt, que d'això es tracta”. El remei consisteix a aixecar la mirada, redreçar el pit i eixamplar el cor. I créixer!, “perquè com més s'assoleixen mires més àmplies, més hom estima el propi país, i la pròpia gent; llavors s'aprecien millor llurs qualitats i ens impregnem d'una gran pietat per llurs defectes”. Així, posar en execució “la voluntat d'ésser”, com a poble, amb el pregon convenciment que “l'ànima catalana és llibertat”.

*Rodolf Llorens i Jordana, nascut a Vilafranca del Penedès el 1910, graduat en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, és home representatiu de la denominada “generació del 1936”, que ha sofert els avatars de la nostra època tormentosa. Ha publicat, en llibre, *La ben nascuda* (Vilafranca del Penedès, 1937; 2ª ed. Caracas, 1958), i *Servidumbre y grandeza de la Filosofía* (Buenos Aires, 1949). Resideix a Caracas, fidel a si mateix, dedicat a la lectura i a l'amistat. Exemple d'amics i espill de simpatia segueix amb atenció els problemes del nostre temps, en plena reflexió i estudi de les transformacions de les societats modernes. En primer lloc, li interessa Catalunya: “català sóc i res del català no em pot ésser aliè”. I sobre aquest fons indeclinable, basteix aquesta obra on el domini de la història és paral·lel al coneixement de les investigacions relatives al nostre mode d'ésser. Les idees originals van sempre calçades amb arguments de considerable solidesa, amb les referències a la vida viscuda (Penedès, Olot, Mèxic, Veneçuela), etapes d'una existència senzilla, admirable en la seva humaníssima i cordial acceptació. Al llarg d'aquest llibre es veu la personalitat excepcional del seu autor, que pot semblar aspra a qui jutgi per aparença, en el concepte i en la dicció, però que és de debò allò que l'autor ens diu: “el meu patriotisme no ha resultat de sucre candi i les meves amoretes, més que pedretes, han estat rocs cancellats”. No podria escriure d'altra manera qui pretén (com ell diria) “separar el gra de la palla”. O bé que aspira que Catalunya es converteixi de “Paradís perdut en Hort guanyat”, a còpia d'esforç i treball, a fi que en el seu “paisatge gemat creat per l'home català, ja Déu hi pot passar en primavera, perquè tot canti al seu pas”.*

Aquesta obra no pot deixar indiferent cap persona preocupada pel destí del nostre poble. Estem segurs que no defraudarà cap lector: ans al contrari, qui el comenci no el podrà deixar fins al darrer mot.

El 1998 l'Ajuntament de Vilafranca¹⁴ patrocinava una segona edició del mateix text indicant al peu d'impremta que era una edició ampliada, indicació que havia de referir-se als nombrosos pròlegs que la completaven perquè el text era idènticament el mateix en facsimil de l'edició d'Ariel, a excepció del paginat. L'edició comptava amb una presentació “Rodolf Llorens, el vilafranquí” de Joan Aguado i Masdeu, alcalde de Vilafranca; així com els pròlegs que detallem: “Independència”, signat per Enric Casassas Figueres; un text sense títol de Mireia Mata i Calvo; “Rodolf Llorens: un filòsof a l'exili”, de Joan Cuscó i Clarasó; “El mestre que no en va voler ser”, signat per Joan Solé i Bordes; unes línies sense títol de Pere Grases i “una efusió de sinceritat, sense estar-me de res” de Fontxo Blanc Canyelles. En total 287 pàgines amb el mateix format de la primera edició, una nota biogràfica a la solapa d'obertura i una bibliogràfica a la solapa del darrere.

Han passat onze anys i una tercera edició de *Com han estat i com som els catalans* ha vist la llum, per sorpresa com dèiem en encetar aquestes línies, a la barcelonina Raval Edicions SLU Pòrtic, a la seva col·lecció Visions. La primera sorpresa és que al peu d'impremta se l'anuncia com a segona edició amb data del passat mes de març. Es tracta d'una edició nova i no pas facsimil, de la qual qui potser n'ha estat el promotor, Enric Casasses, se'n fa d'alguna manera responsable quan al seu pròleg –amb el mateix títol “Independència” que ja ofería a l'edició de l'Ajuntament de Vilafranca, però amb lleus retocs en el text– apunta “A part d'algunes correccions ortogràfiques i d'obvis errors, hem reproduït fidelment la primera edició de 1968, amb les seves particularitats lèxiques i sintàctiques”. En total 353 pàgines, amb l'advertiment que acompanyava ja la primera edició, una breu nota biogràfica al pròleg i una síntesi d'encàrrec a la contracoberta.

Casassa és un home esperançat, en l'edició de l'Ajuntament escrivia a l'entorn del coneixement de l'obra de Rodolf Llorens: “Aquesta trista situació, però, durarà poc, perquè l'obra té un pes que s'imposarà, i aquesta reedició n'és, crec, i ho espero, un primer pas”.¹⁵ Onze anys després repeteix la mateixa frase a l'edició de Pòrtic i segueix esperant mentre Rodolf Llorens i Jordana continua essent el nostre autor més editat i menys llegit.

NOTES

- (1) Podeu veure la bibliografia completa a la cloenda de *Rodolf Llorens, La Ben Nascuda. Rèplica a la Ben Plantada de Xènius*. Ed. Andana. Vilafranca 2005. Pg. 231.
- (2) No consta entre els llibres publicats per l'Ajuntament de Vilafranca des de l'arribada de la democràcia fins al 2004 a Josep M. Soler Becerro, *Vilafranca del Penedès 1979-2004. Crònica de 25 anys de democràcia*. Aj. de Vilafranca 2005.
- (3) Joan Cuscó i Clarasó. *Rodolf Llorens i Jordana. Més enllà del noucentisme*. Abadia de Montserrat 2002.
- (4) Observeu la grafia del cognom que l'autor va mantenir durant alguns anys.
- (5) Certament sobta que el volum indiqui aquesta adreça en l'entorn anticlerical i de canvi de denominacions vials que vivien les poblacions.
- (6) Per resseguir l'etapa tan poc coneguda de Llorens com a professor a l'Institut d'Olot podeu veure Juli Clavijo Ledesma i altres, *L'Institut Nacional de Segona Ensenyança d'Olot durant la Segona República (1931-1939)*. Ed. Ajuntament d'Olot. Col·lecció Pairal núm. 66.
- (7) Podeu veure Joan Solé Bordes, “Rodolf Llorens productor cinematogràfic a l'exili” a *del Penedès*, núm 19. Tardor-hivern 2008-2009.
- (8) Desapareix el capítol VII “D'una dita de la Ben Nascuda amb el concepte que antigament es tenia de la dona”.
- (9) Pg. 18 i 19.
- (10) *helix* 1. Vilafranca del Penedès, febrer 1929.
- (11) *helix* 1. Vilafranca del Penedès, març 1929.
- (12) *helix* 1. Vilafranca del Penedès, abril 1929. No hem pogut localitzar cap treball biogràfic sobre Ramon Borràs Prim, estudiós i divulgador de la música culta, el 1928 era a París i a la Biblioteca de Catalunya es conserven cartes serves adreçades a Frederic Montpou. Proper a l'Institut Escola del Parc de la Ciutadella del doctor Josep Estalella, als primers anys trenta va col·laborar amb algunes de les seves activitats musicals. En aquest temps publica articles sobre música al setmanari barceloní Mirador. El 1958 el trobem a Santiago de Compostel·la portant els “Cursos Internacionales de Música en Compostela”. Alguna cançó de Bernat Artola és dedicada a ell. Vid. Bernat Artola, *Obres completes*. Ajuntament. Castelló de la Plana, 1983.
- (13) Joana Jordana Vilas, natural de Barcelona, casada a la parròquia de la Concepció de Barcelona amb Pere Llorens Totasaus, del comerç, natural de l'Arboç (Arxiu parroquial de Vilafranca, llibre de Baptismes 30 de diciembre de 1906, inscripció del baiteig de la seva primera filla, la Pepita).
- (14) No ens és difícil suposar que qui va estar al darrera de la iniciativa va ser Marcel Esteva i Robert, llavors regidor de Cultura i persona de fina sensibilitat per als temes de cultura.
- (15) Pg. 12.

MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA

15enes Jornades d'Estudis Penedesencs.
Vilafranca del Penedès, 2002

L'ACTIVITAT GEGANtera AL VENDRELL (1775-1930)

RESUM

Les primeres notícies de l'activitat gegantera a la vila del Vendrell s'inicien ja al darrer quart del segle XVIII, quan l'any 1775 la Confraria de Santa Anna, que agrupava els menestrals vendrellencs, va adquirir-ne una parella per concórrer a les processons i seguicis festius vilatans. Al llarg del segle XIX diferents fonts d'informació i relats literaris van deixant constància d'una intermitent actuació de parelles de gegants de lloguer en les diades de la Festa Major. Més esporàdica és la presència gegantera durant les tres primeres dècades del segle XX, tot i que com a mínim apareixen dues notícies referides al quefer geganter en cada decenni. L'any 1930 suposa una fita important per al fet geganter a la vila l'adquisició d'una nova parella de gegants vendrellenca, que s'incorpora definitivament al panorama lúdic de la vila i obre les portes a un llarg període de presència gegantera local en festes cíviques i religioses al llarg de tota la resta del segle XX. L'any 1986 es crea una colla estable de geganters que l'any 1997 incorporen al grup una parella de gegantons. En aquests darrers anys la colla ha anat incorporant quatre nous nans a la comparsa als anys 2000, 2001 i 2002. L'any 2002, amb motiu de la bianual fira d'entitats, Entimosta, celebrada al Vendrell del 18 al 20 d'octubre, el grup de geganters del Vendrell presentava públicament el projecte d'una nova parella de gegants grallers; un projecte que es va materialitzar per la Festa Major de l'any 2003, en què es varen estrenar.

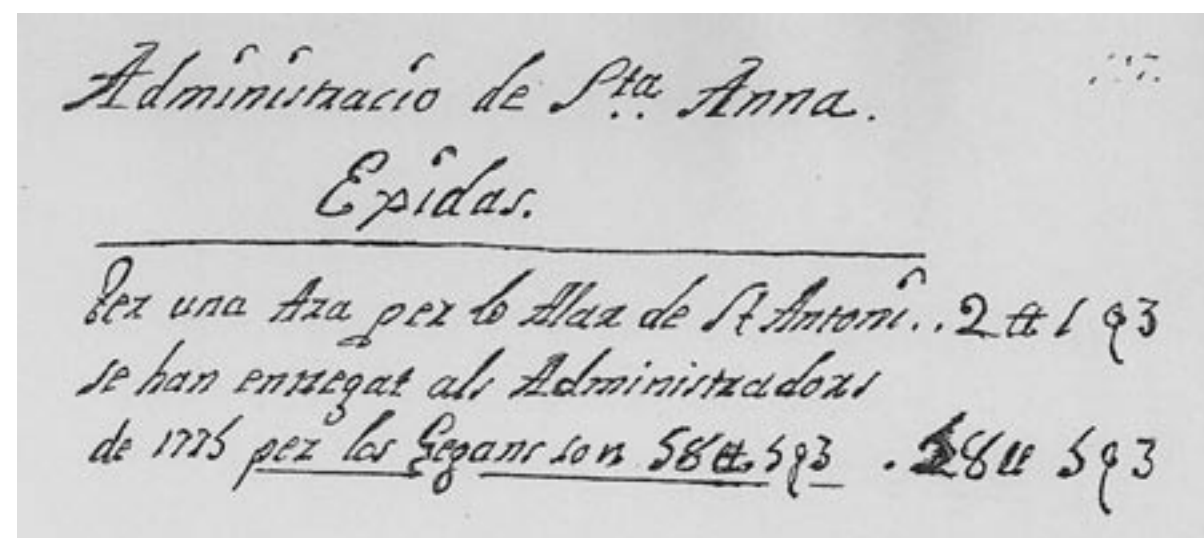
ABSTRACT

The earliest news about the Giant Carriers tradition in the town of El Vendrell date back to the last quarter of the 18th Century. In 1775 Santa Anna's brotherhood, which gathered the artisans in town, purchased two giants to attend the processions and celebration parades held in El Vendrell. Throughout the 19th Century different information sources and literary stories provide evidence of discontinuous performances of couples of giants that were hired during the summer festival. The presence of giants during the first three decades in the 20th Century is even more sporadic, although there are at least two pieces of news referring to the Giant Carriers tradition in each decade. An outstanding goal for this tradition in El Vendrell was reached in 1930 when a new couple of giants were purchased and became part of the leisure scene on a permanent basis. This gave way to a long period of giants being present in the local celebrations, both civic and religious, for the remaining 20th Century. A stable group of Giant Carriers was founded in 1986 which, in 1997, incorporated a couple of small giants. In the last few years, the group has incorporated four new dwarves, namely in 2000, 2001 and 2002. Lately, on the occasion of the Biannual Fair of Civic Organisations "Entimosta" held in el Vendrell between 18th and 20th October 2002, el Vendrell's Giant Carriers group made a public presentation of the designs of a new couple of giants depicting a type of Catalan clarinet players. This project materialised during the summer festival in 2003, when they were inaugurated.

1. LES PRIMERES NOTÍCIES: ELS GEGANTS DEL SEGLE XVIII

Les primeres notícies de la presència d'una parella de gegants al Vendrell la recull ja l'any 1896 l'historiador vendrellenc Jaume Ramon i Vidales. Ramon en el seu estudi sobre les antigues confraries parroquials, que va publicar aquell any, recull en tractar la Confraria de Santa Anna:

1775.- Es treu de l'arxiu i s'entrega als administradors 58 lliures 5 sous i 3 diners per els gegants; i en 1777 per a compondre'ls 4 lliures 2 sous i 6 diners.- Molt ens estranyen aquestes dues partides, puig no havíem sentit a dir que hi hagi hagut mai gegants en nostra vila, emperò cantin papers i mentin barbes; és un fet del que no se'n pot dubtar.⁽¹⁾

Document dels comptes de l'administració de la Confraria de Santa Anna on consta reflectit el pagament de 58 lliures, 5 sous, i 3 diners per a l'adquisició d'uns gegants l'any 1775. (AHPV)

Un altre estudiós de temes locals entre 1929 i 1930 fou el capellà agregat a la parròquia vendrellenca Mn. Frederic Martí Albanell, en concret Martí va ser vicari coadjutor de la parròquia vendrellenca fins a l'octubre de 1929. Aquest sacerdot va publicar al setmanari *El Baix Penedès* diferents articles sobre l'orgue parroquial, coincidint amb la restauració de 1929 i sobre l'altar Major l'any 1930, tots dos varen sortir editats després en forma d'opuscle. Amb l'arribada dels gegants a l'octubre de 1930, Martí va publicar dos articles⁽²⁾ al setmanari local "amb motiu de la recent adquisició popular dels gegants i nans que ha fet la vila del Vendrell"; en aquest estudi l'autor ressalta novament que:

La vila del Vendrell també antigament posseïa gegants, segons es veu en el llibre de l'Administració de Santa Anna, on en l'any 1775 diu: 'se treu del arxiu y s'entrega als administradors 58 lliuras 5 sous i 3 diners pera los gegants' i en 1777 hi ha la següent nota: 'pera compondre'ls 4 lliuras 2 sous y 6 diners'.⁽²⁾

Una consulta als llibres de confraries parroquials del darrer quart del segle XVIII ens mostra com al llibre de comptes de confraries de 1774-1778/80, en les sortides referents a l'Administració de Santa Anna, pàgina 107, consta:

Administració de Sta. Anna.

Exidas.

Per una Ara per lo Altar de St. Antoni ..2 lliuras, i sou 3 diners

Se han entregat als Administrados de 1775 per los Gegants son 58 lliuras, 5 sous 3 diners.⁽³⁾

Per fer-nos una idea del que suposaven 58 lliures en aquella època podem aportar, per exemple, que l'any 1778, quan els administradors de Santa Anna de 1777 donen compte al rector de la seva administració, es fa constar que: “los Administradors feren lo Relaule de St. Pelegri y ne pagaren sent quaranta sinch lliuras”.⁽⁴⁾

Una altra referència econòmica pel que fa als treballs d'un escultor en aquesta època la localitzem en els comptes de l'Administració de Sant Gregori, amb la següent nota: “Nota de lo que segueix. Al gener de 1780 se determinà fer un tabernacle de St. Gregori, y se ajustà ab Miquel Galseran Escultor de Vilafranca fusta y mans 75 lliuras y ab Joseph Balasch Dorador de Vilafranca per doralo 42 lliuras. Suma lo fer y dorar 117 lliuras.”⁽⁵⁾

Entrant més directament en l'aspecte geganter podem aportar algunes referències conegudes de despeses econòmiques relatives a la construcció i reparació de gegants o nans en aquesta època. Així sabem que l'escultor i fuster Josep Vila va rebre, el 21 de juny de 1774, dues lliures i deu sous “per la fusta y mans que se a empleat per los dos nanos que afet lo Sr. Ignasi Espasa.”⁽¹²⁾

L'any 1747 l'escultor Josep Vila rebia del clavari del comú de Reus catorze lliures “per aver treballat la geganta xica, que rompi lo any pasat lo xofli”.⁽¹²⁾

El 5 de juliol del mateix any el dorador Francisco Vallès rebia del clavari del comú reusenc la quantitat de 3 lliures i 10 sous “per lo treball de ancarnar lo cap y mans de la jaganta”.⁽¹²⁾

Pel que fa a la segona notícia que recullen tant Ramon, l'any 1896, com Martí Albanell, l'any 1930, referent a les despeses consignades en els comptes de la Confraria de Santa Anna de 1777 pels gegants, cal apreciar que, segons l'encapçalament dels comptes, són els administradors de 1776 qui donen compte del seu any de gestió amb data de 25 de desembre de 1777. L'administrador Joan Nin, sastre d'ofici, declara:

Joan Nin ha gastat per sera com ho ha fet constar ab recibos 6 lliuras 8 sous 8 diners.

Mes ha gastat per fer compondrer los gegans hi ha fet constar ab recibo 4 lliuras 2 sous 6 diners.⁽⁴⁾

Soaquim figures ha gastat ab sera
com ho ha fet constar ab recibos . . . 18^{ts} 5^{cs} 6^{ds}
Joan Nin ha gastat per sera com ho
ha fet constar ab recibos . . . 6^{ts} 8^{cs} 8^{ds}
Mn ha gastat per fer compondrer
lo gegant ho ha fet constar ab recibo . 4^{ts} 2^{cs} 6^{ds}
Gregori Saler ha gastat ab sera ho
ha fet constar ab recibos . . . 12^{ts} 9^{cs}

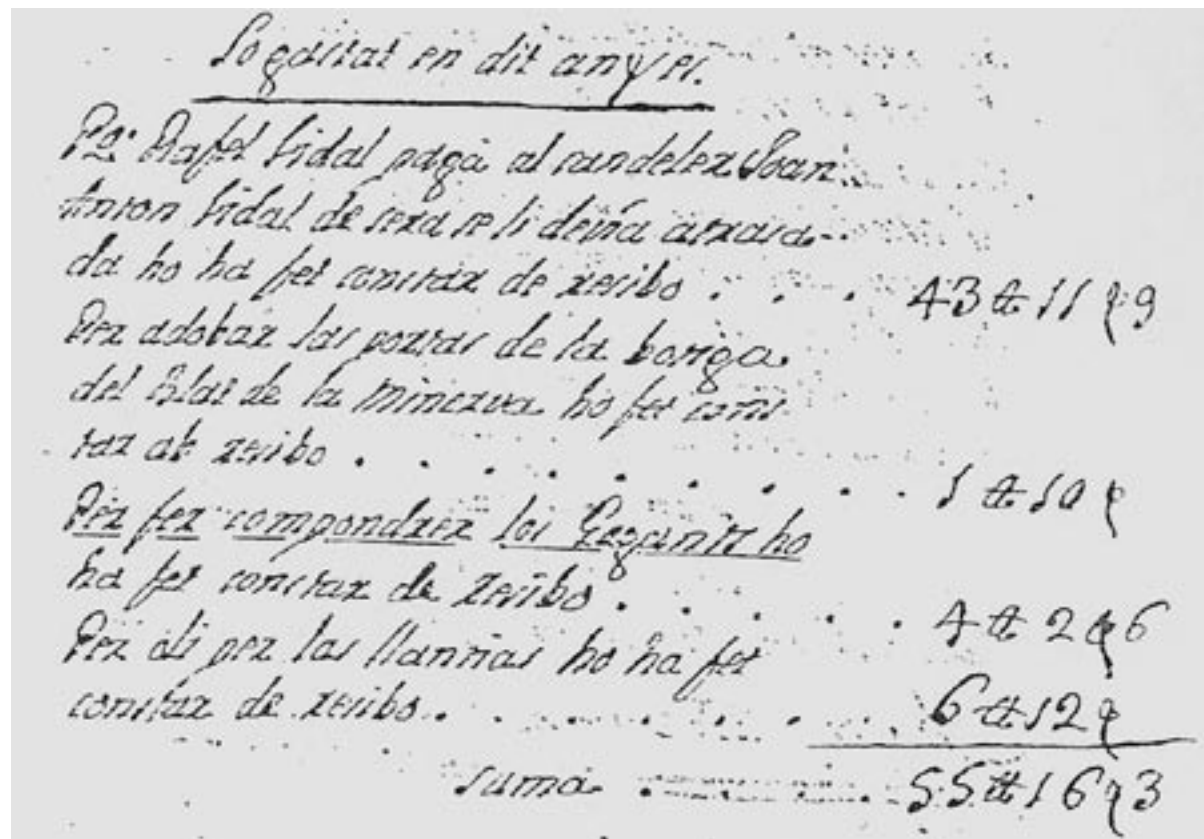
Detall dels comptes que els administradors de la Confraria de Santa Anna de 1776 rendiren al rector del Vendrell al desembre de 1777, on consta una partida destinada als gegants. (AHPV)

Així doncs, sembla haver-hi una continuïtat en les sortides d'aquests gegants adquirits per la Confraria de Santa Anna l'any 1775, ja que els administradors de l'any següent constaten una despesa per tal de compondre'ls, que interpretem com a muntar tot incloent-hi les diferents tasques d'arranjament, portants i músics d'acompanyament que podria comportar la seva sortida al carrer.

Una tercera notícia de l'activitat d'aquesta parella de gegants vendrellenca la localitzem en els comptes d'una altra confraria vendrellenca de l'època, es tracta de la Confraria del Santíssim Sagrament, més popularment La Minerva, que agrupava la pagesia vilatana. En els comptes de 1777 d'aquesta confraria consta que “lo gastat en dit any es” i en el detall de despeses donades per l'administrador Rafel Vidal consta novament una partida destinada a:

fer compondrer los Gegants ho ha fet constar de resibo 4 lliuras, 2 sous i 6 diners.⁽⁶⁾

Curiosament la mateixa quantitat que els administradors de Santa Anna de 1776 declaren haver gastat per fer sortir la parella. Cal tenir present que la Confraria del Santíssim Sagrament tenia al seu càrrec totes les festes dedicades a Crist, excepte la diada de la Transfiguració que per ser titular de la parròquia anava a càrrec dels obrers i sagristans,⁽¹⁾ especialment tenia cura de l'organització de la diada del Corpus Christi i de les festes de la seva vuitada; aquesta dada ens fa pensar en la possibilitat que la Confraria fes sortir aquell any 1777 els gegants adquirits pels confreres de Santa Anna l'any 1775 a la processó de la diada del Corpus.

Detall dels comptes donats pels administradors de la Confraria del Santíssim Sagrament l'any 1777, on l'administrador Rafel Vidal fa constar una despesa referida als gegants. (AHPV)

A la vila hi ha constància de l'existència en aquesta època d'un ball de valencians, que actua en una festa a l'Arboç al gener de 1770; també una notícia més reculada de l'any 1733 sobre l'actuació a Reus d'un ball de bastons vendrellenc i la presència de grallers i d'unes matinades l'any 1784 són algunes breus pinzellades de l'activitat d'altres elements de la cultura popular local al segle XVIII.

Pel que fa a aquesta parella de gegants no se n'ha pogut localitzar cap altra dada, pagament o simple referència en cap altre compte de les confraries locals en els anys posteriors a 1777, tot i que no descartem que les despeses de les seves sortides puguin estar globalitzades en les despeses generals que sobre les festes van presentant els administradors, any rere any, al rector la parròquia.

El que sí que hem localitzat al Llibre d'Ordres de l'Ajuntament és la constatació de l'arribada al Vendrell de la famosa reial cèdula de Carles III, per la qual es prohibia que:

en ninguna Iglesia Cathedral, parroquial o regular haya en adelante danzas, ni gigantes, gigantillos y Tarascas, ni figurones, deviendo cesar semejante práctica en las processiones y demás funciones eclesiasticas.⁽⁷⁾

El llibre d'ordres municipal, que recull les ordres arribades del corregidor de Vilafranca, transcriu també una versió d'aquesta prohibició:

sobre que en las Iglesias no pueden entrar bailes, ni gigantones para dansar:

Un impreso de la Real Cédula de S.M. dada el 18 de agosto: que en ninguna Iglesia de estos reynos sea Cathedral, parroquial o regular, haya en adelante dansas ni gigantones

Como en el impreso se expresa.

Vilafranca 16 de octubre de 1780.⁽⁸⁾

Els efectes d'aquesta prohibició foren més o menys estrictes segons les autoritats de cada indret, de tota manera, tal com comenta el conegut folklorista Jan Grau, "Els gegants, però, sembla que van continuar sortint a les festes i només els eren vetades les processons i els actes religiosos".⁽⁹⁾ Com a exemple Grau recull el fet que a Barcelona la prohibició trobà un ferm defensor en la persona del capità general del principat, càrrec que entre 1790 i 1796 va ocupar el marquès de las Amarillas; el seu successor, Agustí de Lancaster, va indultar els gegants l'any 1798 i ja varen sortir novament pel Corpus d'aquell any.⁽⁹⁾

Nosaltres desconeixem, ara per ara, dades concretes a l'entorn dels efectes que la prohibició de la reial cèdula de Carles III va tenir sobre la parella de gegants vendrellenca adquirida per la Confraria de Santa Anna l'any 1775.

2. PRESENCIA GEGANTERA AL VENDRELL AL SEGLE XIX

Entrant ja al segle XIX, cal ser conscients que no hi ha notícies que la parella de 1775 tingués una llarga continuïtat en el temps i tampoc que la vila n'hagués adquirit una altra de pròpia per a l'animació de les festes locals. Aquestes conclusions són fàcilment deduïbles de les paraules de Jaume Ramon:

no havíem sentit a dir que hi hagi hagut mai gegants en nostra vila, emperò cantin papers i mentin barbes; és un fet del que no se'n pot dubtar.⁽¹⁾

Ramon escriu això l'any 1896, després de descobrir, amb una sorpresa, que sap traspasar magistralment al paper, que els comptes de Santa Anna de 1775 recullen l'adquisició d'una parella de gegants local. Jaume Ramon, tot i que havia nascut l'any 1846, no havia pogut recollir mai per fonts orals cap record de l'existència de la parella, ni ell mateix en la seva infantesa recorda l'existència d'una parella de gegants local; en conseqüència, els gegants i nans que al llarg del segle XIX varen actuar en les festes vendrellenques eren de lloguer.

1850

Una de les primeres festes majors on es constata la presència dels nans és la de l'any 1850, el programa d'actes que es va publicar al *Diario de Barcelona* del 22 de juliol de 1850 anuncia per al dia 25 de juliol la sortida dels balls "la Mogiganga, Diablos, Pastorcillos, Malcados, Gitanos, Palitroques, Enanos etc."⁽¹⁰⁾

2.a. Testimonis escrits i relats literaris

De la presència gegantera al Vendrell cap a la segona meitat del segle XIX, en tenim coneixement pels treballs i articles d'alguns escriptors vendrellencs, que varen deixar constància escrita d'alguns dels seus records d'infantesa. Un d'aquests escriptors és en Ramon Ramon i Vidales (1857-1916), germà d'en Jaume, fou un prolífic saineter, escriptor i articulista especialment interessat pel tema costumista. En el seu article de costums "Recorts de Noy",⁽¹¹⁾ publicat l'any 1900, ens descriu tota una colla de detalls d'una vigília de Festa Major de la seva infantesa, en la qual retrata perfectament la presència dels gegants, un relat que ens trasllada a la dècada dels anys 60 del segle XIX, quan uns gegants i uns nans de lloguer animaven la Festa Major del Vendrell:

"arribavam á la Plassa Major, de la Constitución [...] esperavan toquessin las dotze, hora senyalada pera la surtida de la comitiva que anava á recorre la vila al só de la Coblá, acompanyant al pregoner [...]. De cop, un desafiant unísono, cridant: -Ara!...

i ara!... 'ls gegants i... - resonava á la plassa, acullint la aparició dels alts personatges, que eran trets de la casa de la vila, ajeguts, á pes de brassos, y colocats un á cada costat de la portalada, sèrios, encarcerats, vestint una indefinida indumentària, tan indefinida com lo color y calitat de las robas, que's veyá que molts anys endarrera devian haver sigut velluts y sedas de llampants colors; y seguidament surtían los nanos, de caps estrafets y abonyagats, de estrasfalarías y ridiculas fisomías, més tronats y espellifats que'ls seus companys de glórias y fatigas, los senyors gegants."⁽¹¹⁾

"Tocavan las dotze [...] refilevan las grallas ab són alegre espinguet, ballavan los gegants y'ls nanos [...] La comitiva travessava la plassa precedida de la maynada, saltant alegrament al compás del terrabastall que feyan las grallas, la música, las timbalas y'ls flubiols que acompanyavan als gegants y nanos."⁽¹¹⁾

Ramon Ramon ens detalla que fins i tot l'acompanyament musical propi dels gegants i dels nans anava a càrrec d'uns flabiolaires, en els seus records de noi.

Un segon treball del mateix Ramon Ramon publicat l'any 1908 sota el títol de "L'enderroc del castell", al periòdic vallenc *La Crònica de Valls*, també recull la presència dels gegants en una descripció d'una Festa Major amb actuació castellera inclosa:

Totes les farandoles populars que á la sortida dels Divins Oficis acompanyaven al Magnífic Ajuntament, han ballat llurs pasadas y corrandas davant la casa de la vila; ha cesat tot el garbuix festivol y alegroi de tonades populars que acompanyaven les evolucions d'aquells, els Gegants, lluides les seves habilitats dansaires, desapareixen seriosos, encarcerats, am prosopopeia, carre enllà."⁽¹³⁾

Aquest article de costums, amb lleus variants, l'havia publicat amb el títol de "Costums que es perden y records que fugen" al setmanari vendrellenc *Baix Penedès* del 25 de juliol de 1908, en la vigília de la Festa Major vendrellenca.

Un altre dels vendrellencs que deixa constància de la presència gegantera al Vendrell en la dècada dels anys 60 del segle XIX és en Josep Aixalà i Casellas (el Vendrell 1860 - l'Havana

1944). Aixalà, que va marxar cap a Cuba l'any 1878, recorda l'any 1930, en una carta-article datada a l'Havana el 8 de novembre del 1930, uns detalls sobre el perruquer dels gegants de la seva infantesa:

Ah! Me'n descuidava, noi! En el meu temps, el ceptre de l'elegància en pentinats l'ostentava el senyor Congost "el perruquer" com li dèiem, i a casa del qual els diumenges a la tarda hi feien la manilla el meu bon pare, el senyor Ramon Angulo, el senyor Rovira (Jan de la Pobla), temps patriarcal en la meua memòria! On sou ja?

Ara, és l'excel·lent perruquer Joan Casellas, qui ha sabut complir de manera patriòtica i professional en aquesta etapa de "gegantines" aportacions, amb desprenament i saviesa ben falaguers."⁽¹⁴⁾

Els gegants vells de l'Arboç (1827) en la fotografia més antiga coneguda de la parella. Porten els vestits estrenats l'any 1897. Són la parella de gegants que van actuar al Vendrell per la Festa Major de 1876. (Foto: Anna M. Zorrilla.)

2.b. Més dades històriques

1876

No és fins a l'any 1876 que tornem a tenir referències concretes i precises a l'entorn de l'actuació d'una parella de gegants a la vila, en aquest cas és de la mà del *Diario de Reus* del primer d'agost de 1876, que publica una crònica a l'entorn de la Festa Major vendrellenca d'aquell any:

El día 25 nos visitaron los gigantes de Arbós, que fueron recibidos con dulzainas y la música de la sociedad La Nova.⁽¹⁵⁾

Pel que fa a la Societat La Nova, val a dir que, segons recull un altre escriptor vendrellenc, en aquest cas Narcís Bas i Socias en la seva obra *La Nari*:

El jovent vendrellenc estava (1876) escisionat en dos bàndols, que culminaven en dues societats recreatives: El Broquil i la Reforma. La primera de dites agrupacions venia domiciliada al Tívoli [...] la Reforma tenia el seu estatge social al teatre de la plaça dels Alls i tenian la seva orquesta respectiva, les dues societats la del Xacolata i la del Blanco. [...] El Xacolata dirigia la música que actuava a El Broquil. El Blanco- manava la execució de les solfes interpretades pels músics de la Reforma.⁽¹⁶⁾

Pel que fa a l'associació de l'adjectiu nova o vella a les dues entitats vendrellenques, en Jaume Carner ens en fa cinc cèntims i ens permet alhora identificar clarament l'orquestra que va rebre els gegants de l'Arboç a la seva arribada al Vendrell. Ens diu Carner que: “Era aquell temps del ‘Broquil’ i ‘La Reforma’ de la Nova i la Vella.”⁽¹⁷⁾

Així doncs, el Tívoli era la seu del Broquil i la Societat La Nova i El Centro era la seu de la Reforma i la Societat La Vella. Pel que fa a l'orquestra que va actuar l'any 1876 va ser la del “Xacolata”, renom amb el qual era conegut el seu director, en Francesc Juliachs Català (1834-1902), formació musical molt coneguda en aquella època amb el nom artístic d’“Orquesta del Sr. Juliachs” i el nom popular de Cobla del Xacolata.

1877

L'any 1877 novament tenim constància de la sortida d'una parella de gegants i també d'una colla de nans, així ho recull el programa d'actes que porta data de 15 de juliol i que es va publicar el diari tarragoní *La Opinión*, en el seu número del 24 de juliol, tot anunciant que a les dues del migdia del dia 25: “Saliento en seguida a recorrer las calles de la población un sinnúmero de bailes, que se estan organizando, entre los que cuentan ‘xiquets de Valls’, ‘Diablos’, ‘Palitrocas’ [...] ‘Gigantes’ y ‘enanos’ incluso el célebre ‘Drach’, acompañados de las músicas que les son propias, como gaitas, dulzainas, pitos y tamboriles.”

Capçalera del programa anunciador dels actes de la Festa Major del Vendrell de 1877, que destaca la sortida d'una parella de gegants i uns nans.

1897

Ens cal fer ara un salt quantitatiu en el temps, ja que la propera notícia sobre l'activitat gegantera al Vendrell no ens arriba fins al cap de vint anys, concretament fins a les festes del Carnaval de l'any 1897. Així, al setmanari local *El Vendrellense*, de finals de febrer de 1897, localitzem la següent gasetilla, que deixa constància de l'actuació d'uns gegants i nans durant els actes festius del dilluns de Carnaval:

“la tarde de el lunes último, gracias á la sociedad coral la Lira, resultó una tarde de fiesta completa. Dicha sociedad, como torna- boda del magnífico baile que había celebrado el día antes, organizó una mascarada humorística que hizo echar á la calle á todo el vecindario haciéndole destornillar de risa. Presentó muy bien parodiada toda la impedimenta que abre la marcha de una procesión de fiesta mayor; llamando la atención especialmente los enanos, que eran de verdad, los gigantes, una colla completa de Xiquets de Valls con las grallas; yendo á retaguardia unos húngaros con dos osos humorísticos y un carro con el popular ‘Moixó fogué’, y cerrando la comitiva la orquesta.”⁽¹⁸⁾

Aquest mateix any, 1897, es constata novament la sortida dels nans per la Festa Major, tot i que el programa publicat a la primera pàgina pel setmanari local *El Vendrellense* de 18 de juliol no els anuncia, si que surt ressenyada per partida doble la seva participació en les festes a través dels comentaris “Ecos de Fiesta Mayor”, publicats en el mateix setmanari del primer d'agost de 1897:

después de cuatro dias de músicas, fuegos artificiales, descargas y trabucazos de Marcos Vicente y de su acompañamiento, petardos de las carretillas de los diablos, grallas, Xiquets de Valls, cabezudos, repiques de campanas...

Pel que fa a l'entrada de la processó al temple el dia 26, torna a insistir el cronista en el fet de la sortida dels nans aquell any:

las campanas al vuelo, la fachada de la iglesia risueña, iluminada, los enanos y danzas populares bailando al son de los rusticos instrumentos...

1899

L'any 1899, tornem a constatar la presència de una parella de gegants i uns nans anunciats per la Festa Major. Així tant el programa de mà com la premsa local *El Vendrellense* de 3 de juliol anuncien en els mateixos termes la sortida ja per al dia de sant Jaume a “*recorre'ls carrers los populars balls comparsas de Bastonets, Diables, Dames y Vells, Gegants, Nanos y altres.*”

Passades festes novament el setmanari local *El Vendrellense* es fa ressò d'un incident còmic que hi hagué al vespre del dia 27 de juliol durant la representació de la sarsuela *Gigantes i Cabezudos* al teatre del Casino Circo (després Centro Vendrellense). En aquesta representació lírica van prendre part els nans que varen sortir al carrer durant els dies de festa junt amb els gegants:

en la representación de la mencionada obra ocurrió un incidente que así como resultó cómico, por no haber tenido consecuencias desgraciadas, pudo resultar trágico. Uno de los cabezudos, á lo mejor de la danza, no reparó que se iba sobre las candilejas y pasando por encima de estas cayó en medio de la orquesta, derribando atriles y partituras, cusando la alarma consiguiendo sin otras consecuencias. El cabezudo fue reintegrado al escenario después de algún trabajo que costó sacarlo de entre los músicos, sillas y atriles.⁽¹⁹⁾

Actes anunciats en el programa de mà de la Festa Major del Vendrell de 1899, que cita la presència dels “Gegants i nanos”. (Col. V. Carné).

TAULA CRONOLÒGICA DE LA PRESENCIA GEGANTERA DOCUMENTADA
AL VENDRELL SEGLES XVIII-XIX

ANY	1775	1776	1777	1850	1876	1877	1897	1899
MOTIU	Festa Confraria Sta. Anna	Festa Confraria Santa Anna	Festa Confraria Santa Anna i Corpus	Festa Major	Festa Major	Festa Major	Carnaval i Festa Major	Festa Major
GEGANTS	X	X	X		X	X	X	X
NANS				X		X	X	X
ORIGEN	Local	Local	Local		L'Arboç			

3. ELS GEGANTS AL VENDRELL AL SEGLE XX (1907-1930)

La primera referència que tenim de l'activitat gegantera al Vendrell al segle XX és precisament el primer document gràfic conegut fins ara que plasma la sortida d'una parell; en la foto apareix una geganta, en una festa vendrellenca de principis del segle.

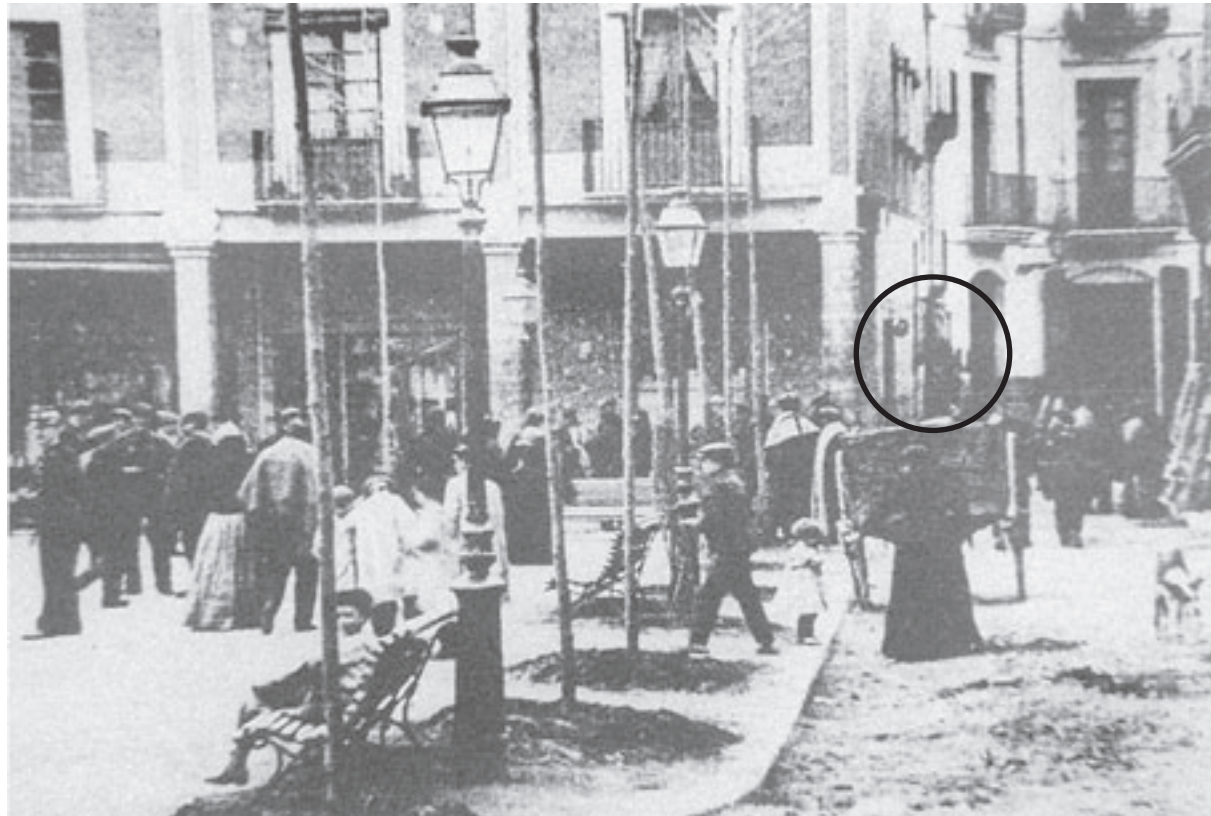
Aquesta imatge fou localitzada per l'historiador local Jaume Ruat i Güixens l'any 1985; es tracta d'una antiga postal que mostra la plaça Nova vendrellenca editada per A.T.V. (Àngel Toldrà Viazo) número de sèrie 1233. Ruat, en una acurada observació de l'original, va localitzar una geganta o gegantona de perfil, recolzada en una de les primeres cases del final del carrer Alt, prop de les voltes de la plaça Nova. Es tracta d'una fotografia indata, que estudiada amb cura ens permet observar una colla de detalls que ens poden permetre establir una hipòtesi cronològica per la seva datació.

En primer lloc els arbres de la plaça són plataners; per tant, és posterior a l'any 1900, en el qual a la plaça encara hi havia acàcies; aquests arbres foren substituïts per plataners l'any 1905, tal com podem llegir al setmanari *La Comarca de Vendrell* de 20 de maig de 1905:

De los 18 plátanos que se plantaron en la Plaza Pi y Margall, han vivido 16...

En segon lloc la fotografia va ser presa durant l'hivern, ja que els plataners, a més de ser molt joves, no tenen fulles. Pot tractar-se d'una festa o diada de Carnaval, ja que en un dels angles de la plaça es localitzen clarament algunes disfresses. També resulta interessant observar que alguns dels plataners semblen acabats de plantar, ja que la terra del voltant de les soques apareix tota remoguda, com si es tractés d'una replantació o renovació de l'arbreda del passeig.

En aquest sentit hem intentat localitzar alguna pista a l'entorn d'aquesta replantació d'arbres a la plaça Nova cap a principis del segle XX, i hem localitzat una interessant notícia al

Detall de la postal núm. 1.233 de la col·lecció d'imatges d'Àngel Toldrà Viazó, on Jaume Ruat va localitzar una geganta (al fons de la imatge a la dreta). Pot datar-se pel febrer de 1907. (AHCv).

setmanari *Baix Penedès* de 23 de febrer de 1907, on podem llegir:

Se han substituït els arbres morts que hi havia a la plassa de Pi y Margall. Al arrencarlos se pogué notar que la terra estava materialment impregnada de las emanacions dels escap-pes de la canonada del gas, quins s'han buscat a fi d'evitar-los. També s'han aixamplat els clots, tirant-hi algunas barrinadas per rompre la propera roca. Es de creure que ab el treball que s'hi ha fet y ab el cambi de la terra dels clots els arbres podran arrelar-hi ab més facilitat. També s'ha tret, substituint-lo, el plàtano mort de la plasseta de las garrofas.

Si atenem a aquesta notícia, podríem establir com el 1907 l'any en què fou feta la fotografia en què apareix la geganta localitzada per Jaume Ruat.

1908

Del que sí que no hi ha cap dubte és de la participació d'una parella de gegants l'any 1908, en els actes de la revetlla de sant Pere, organitzats per la societat coral La Lira Vendrellenca. D'aquest fet, se'n fa ressò novament la premsa local, en aquests termes:

La nit del dissabte passat la Societat coral "la Lira" va celebrar el seu ball de carrer de consuetut anyal, ab grallas (els Romeas), precedit de la indispensable cercavila, a la qual enguany hi assistí una parella de gegants humorístichs molt ben arrangats, lo que va fer que durant el curs fos gran el divertiment del públich.

La cerca-vila passà després a recullir las cocas a cal forner y portadas solemnialment al local social, ahont foren consumides, com es de presumir, finidas las balladas, quinas se van veure molt animadas.⁽²⁰⁾

1913

Passem ara a la Festa Major del 1913, any en què la vila va celebrar una llúida festa "a honor de la Patrona de la vila Santa Agna i en homenatge a l'il·lustre bacteriòleg Dr. D. Francisco Murillo i Palacios en agraïment a la seva decisiva cooperació en la extinció de l'epidèmia de l'any 1911".

El setmanari *Baix Penedès*, de 19 de juliol de 1913 núm. 381, publica el programa de festes i anuncia per al dia 25 de juliol: "A quarts de tres de la tarda se repartirán a la casa de la vila donos de comestibles als pobres de la població, tot seguit sortirán a recorrer la vila els Xiquets de Valls, ball de pastorets, Nanos de Tarragona i demás comparcas populares".

La presència dels Nans de Tarragona, un dels conjunts històrics peculiars del seguici festiu del país, ens aporta una nova notícia de la presència del cartronatge festiu en la Festa Major del Vendrell.

La comparsa dels nans de Tarragona, obra de l'artista tarragoní Bernat Verderol i Roig, varen animar la Festa Major del Vendrell de l'any 1913. (Fons Amades.)

1917

L'any 1917 tornem a tenir notícies de la participació de gegants i nans a la festa gran vendrellenca, el programa de mà de les festes acuradament editat per la impremta Ramon del Vendrell, anuncia per al matí del dia 26 de juliol la sortida de les matinades:

dirigintse a l'estació per rebre la tan acreditada Banda de la Creu Roja de Barcelona [...] reunintse alli amb els dos gegants i sis nanos, organitzant-se seguidament un vistós i sara-gater CARROUSEL.

Per al dia 26, diada principal de les festes, el programa ens indica que a la tarda “les dances, els Xiquets, gegants i 'ls nanos recorreran els carrers, escampant animació per tot arreu...”.

Passades festes el setmanari *Baix Penedès* ens indica en la columna “De la prop-passada Festa Major”, que el dia de santa Anna:

“El Carrousel.- Motivat per l'arribada de la Banda de la Creu Roja de Barcelona, i aprofitant la primera sortida d'una parella de gegants i sis nanos es congregaren al carrer del Dr. Robert, davant de la estació, totes les dances populars, els xiquets de Valls i tot l'element bullanguer de les festes, organitzant-se una vistosa comitiva que feu una seragatera i deliciosa cercavila que deixondí més aviat de l'hora acostumada als vendrellencs. La novetat dels gegants i dels nanos va fer llevar a tota la gent menuda i a no pocs dels grans. Fou aquest un nombre que predisposà als ànims a festa i alegria, essent celebrat per tothom per la nota de color amb que feu començar la diada.”⁽²¹⁾

D'altres dades sobre aquesta actuació gegantera les hem localitzat al fons documental de l'Arxiu Comarcal del Vendrell, on hem pogut veure el contracte entre la Comissió de Festes de l'Ajuntament i l'empresari adornista de Barcelona Arcadi Escaler pel lloguer dels gegants i sis nans que prengueren part en la Festa Major vendrellenca del 1917. El citat document consta que:

Dia 26; a las 7 de la mañana, a la llegada de la Banda de la Cruz Roja en dicha villa, disparo de tres morteretes grandes como mínimo; dos gigantes, seis enanos con sus correspondientes hombres, flauta, tamborino, etc, etc, todo lo cual quedará ya a la completa disposición de la Comisión de fiestas por todo el día 26 y siguiente 27 hasta las 7 de la tarde como mínimo.

Firmen el contracte per la Comissió de Festes Josep Mumbrú i Llorenç Bové i l'adornista Arcadi Escaler.

Un altre document que acredita la presència dels gegants i nans per la Festa Major de 1917 és una carta datada a Barcelona el 3 de juliol de 1917 dirigida a l'impressor J. Ramon per la qual Arcadi Escaler, empresari de la casa El Ingenio, informa dels preus dels diferents efectes llogats a l'empresa barcelonina per la comissió de festes vendrellenca. Pel que fa al tema dels gegants fa constar que:

2 gegants y 4 nanos, comprés homes, flaviol, tamborino, noys, trens, etc. 500 pessetes.

Carta de l'adornista Arcadi Escaler de la casa "El Ingenio", on concreta alguns dels aspectes de la contractació d'una parella de gegants i quatre nans per animar la Festa Major del Vendrell de l'any 1917. (AHCBP)

Cal deixar constància que si bé inicialment es va proposar la presència de tan sols 4 nans, finalment, segons el text del contracte i les cròniques periodístiques, es va renegociar i varen ser 6 les figures que van acompanyar la parella de gegants en els actes festius.

El Ingenio, l'any 1917, tenia la botiga al carrer de Raurich núm. 6 i els tallers al carrer de Maignon núm. 7, al districte de Gràcia; tal com consta en la capçalera del paper imprès per correspondència de l'empresa.

1920

Els gegants i els nans retornaren al Vendrell l'any 1920, en aquest cas per la festivitat del Corpus Christi, tot precedint l'inici de la processó del Santíssim Sagrament. De tot plegat, ens en fa cinc cèntims la premsa local:

Ha sigut confiat el penó principal de la processó de SS Corpus Christi al conegut comerciant en vins d'aquesta vila en Francisco de P. Mallorquí, qui ha nomenat cordonistes als senyors don Salvador Sulé Euras, comerciant i don Miquel Castellví, farmacèutic. Es diu que amb vital motiu la diada de Corpus revestirà gran esplendor, havent-se contractat una banda per amenitzar la processó i un ramellet de focs d'artifici per enjegar-lo a la entrada de la mateixa.⁽²²⁾

Enguany ha sigut confiat el penó principal al actiu president del Orfeó Vendrellenc, en Francesc de P. Mallorquí, el qual junt amb elements de l'entitat esmentada, han volgut que tingués resonancia inusitada la bella festa; i no han mancat gegants, i han ballat els nanos i la banda infantil del Asil Naval, de Barcelona, alternava les seves tocadetes amb una orquesta vilatana i focs de bengala completaren el quadre...⁽²³⁾

La vinguda dels gegants i nans per actuar el 3 de juny de 1920 per precedir el seguici de la processó del Corpus sembla que va ser finançada per Francesc de Paula Mallorquí Ambrós, un comerciant majorista de vins que trobem en actiu al Vendrell entre 1918 i 1923, la seva adreça comercial va anar canviant al llarg dels anys; així, l'any 1918 el trobem establert al Paseo Castelar (carretera de Valls). L'any 1920 a la Rambla, s/núm. i finalment l'any 1923 al carrer Sant Magí núm. 11.

1923

Una nova notícia, en aquest cas frustrada, d'una possible actuació de gegants en la Festa Major del Vendrell, la localitzem l'any 1923: el setmanari local *El Vendrellense* ens informa d'un intent frustrat de portar una parella de gegants a la Festa Major d'aquell any:

no es, pues, extraño que nos haya recordado la fiesta mayor de este año, las que con tanto esplendor habíamos celebrado en otros tiempos, que resultaban una de las más típicas, tal como hubiera sido la que acabamos de celebrar, si hubieran figurado los "Xiquets de Valls", "Gegants i Nanos", como habían pensado en principio los organizadores, de no haber surgido de momento, inconvenientes imprevistos.⁽²⁴⁾

1926

L'any 1926, per la Fira de Santa Teresa es torna a portar una parella de gegants i uns nans. En el fons documental de l'Arxiu Històric Comarcal del Vendrell es pot consultar un full mecanografiat que porta per títol "ESBOS DE FESTES. Fires de Santa Teresa de 1926". Aquest esborrany del programa preveu per al dia 16 d'octubre:

Els gegants de l'Arboç, amb els vestits nous estrenats l'any 1929, varen actuar al Vendrell per la Festa Major de l'any 1930. (Guixens).

A las 10 - Festival Infantil al Camp d'Esports, Drac, gegants, nanos, bastons, ball de diables i puxinelis amenitzat per a la Coble.

El programa de mà editat per la fira respecta en part el festival, en el qual inclou el número dels gegants i nans:

Dissabte, dia 16: Esplèndit Festival Infantil que tindrà lloc al camp d'esports, i al que hi queda convidada tota la xicalla de la vila i dels pobles comarcans. Pendrán part a la festa Gegants i Nanos, Xiquets de Valls, putxinellis, cobla de sardanes i altres numeros atraients.

Durant la tarda animarán la vila els Xiquets, gegants, nanos i demás comparses.

Passades festes el setmanari *Baix Penedès* ens comenta a l'entorn dels gegants:

Després de donar la volta al món, encara en sobraria per a fer unes llaçades al coll dels gegants i nanos, qui han fet les delícies de la quitxalla en la Festa Infantil celebrada al Camp d'Esports, entre altres números de caient innocentó.⁽²⁵⁾

1930

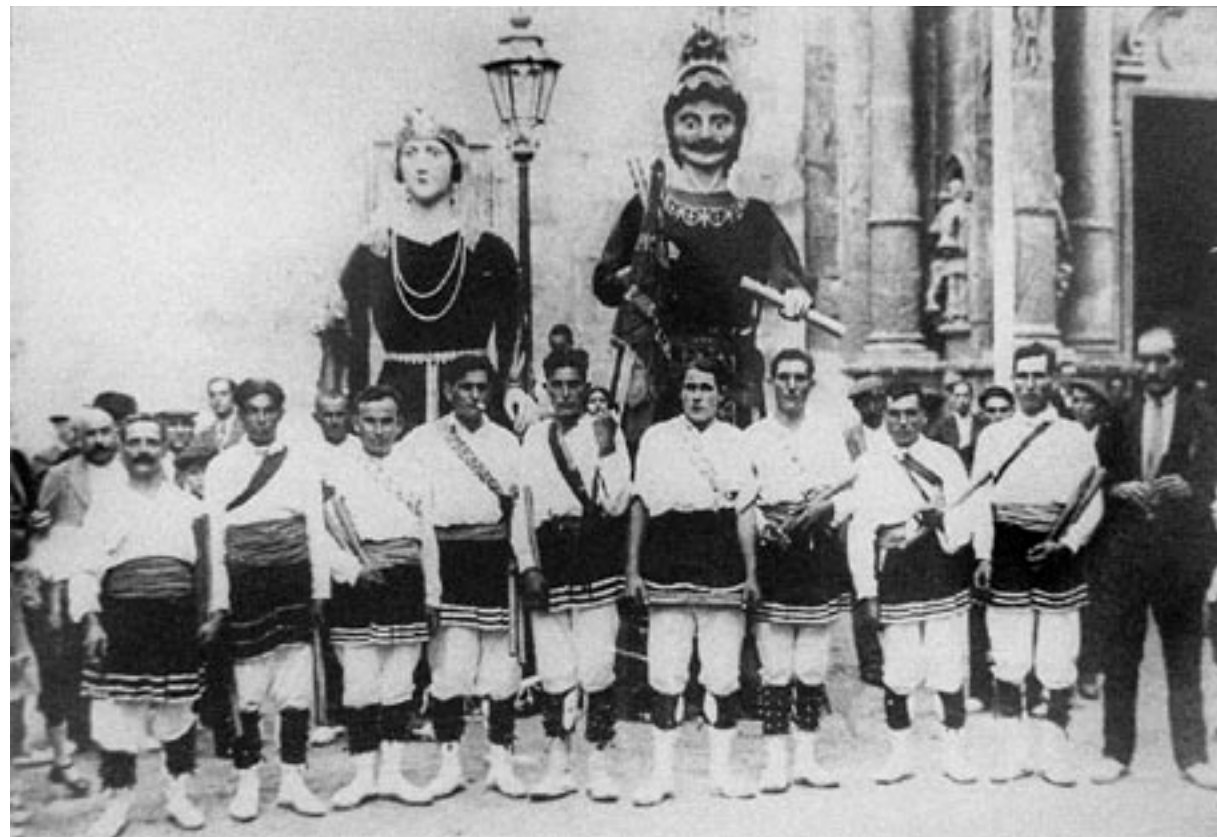
Amb tot això arribem a l'any 1930, un any transcendental per al fet geganter vendrellenc, ja que, en els tres mesos que van de la Festa Major a la Fira, la vila va materialitzar el seu vell somni de tornar a tenir una parella de gegants pròpia.

Per la Festa Major del 1930, la Comissió de Festes va llogar els gegants de l'Arboç, tal com anuncia detalladament el setmanari local:

La comisió de festes, amb el propòsit de donar a la present Festa Major tot el major caient possible de notes populars, ha demanat i lograt, que vinguin a la vila la parella de gegants propietat de la veïna vila de Arbós, els quals rondarán per els nostres carrers durant el dissabte i diumenge⁽²⁶⁾

L'estat de comptes de la Festa Major conservat a l'Arxiu Comarcal detalla que el pagament fet pels gegants fou de "Pagado a Gegants 190 pesetas".

Passades festes el Baix Penedès ens posa sobre la pista ja de la iniciativa sorgida a la vila de adquirir una parella de gegants:

L'Ajuntament de l'Arboç va cedir la seva parella de gegants a la Comissió de Festes de l'Ajuntament del Vendrell per tal d'animar els actes lúdics de la Festa Major del Vendrell de l'any 1930. (Guixens).

Les Dances POPULARS.- Quedaren reduïdes a un ball de bastons foraster i els gegants de la vila de l'Arbós, cedits per aquell Ajuntament. La vinguda de tant alts com populars arbosencs constituïren un esdeveniment per la gent menuda. Ells, amb la seva presència sembràren el grà de la iniciativa que acaba d'esclatar a la vila per a comptar també amb els imprescindibles gegants per les festes populars, com veurà el llegidor a altre lloc del present número.⁽²⁷⁾

Com ve assenyala el cronista, en el mateix número es publica una crida "Per la compra d'uns gegants i nans, per la vila".

16 d'octubre de 1930. Els nous gegants del Vendrell amb els vendrellencs que feren possible la seva adquisició. D'esquerra a dreta: Artur Ramon "Mariet", Maria Mallofré "Camada", Àngel Martorell, Bonaventura Bassa "Ventureta" i Pau Mercadé "Bitxus" (Guixens).

cada vegada que esdevenen festes populars s'ha sentit ací la mateixa exclamació: ¡quina llàstima que'l Vendrell no tingui gegants i nans! I, naturalment, en les passades festes i davant de que enguany, com altres vegades, s'han anat a cercar a fora, uns veïns amb el més bon humor, decidiren plantejar la qüestió en un plà de viabilitat i es consultà el cas a prohoms que encoratjaren la iniciativa, i de seguida afluiren ofertes de tota mena i s'ha constituït la corresponent Comissió, i s'han obert llistes de donatius que s'engroixeixen notablement, i la cosa marxa pel camí més planer que hom puga imaginar, tot el qual fa creure que dintre de breu temps el Vendrell tindrà els seus populars i propis gegants i nans [...]. A tal fi, queden obertes llistes de recaptació a la redacció d'aquest setmanari i a casa de Bonaventura Bassa, tocineria; Pau Mercadé, rellotgeria i A. Ramon Foix, ferreteria; on poden dirigir-se aquells que desitgin contribuir-hi.⁽²⁷⁾

El diari barceloní La Vanguardia del 19 d'octubre de 1930 es feia ressò de l'estrena dels nous gegants del Vendrell i dels cinc nans que havien debutat pels carrers de la vila per la Fira de Santa Teresa.

La llista de donatius que es va anar publicant a partir d'aquest número al setmanari *Baix Penedès* fins a l'11 d'octubre de 1930 l'encapçalen els tres promotors i encarregats de fer realitat la idea, Artur Ramon i Foix "Mariet", Pau Mercadé i Jornet "Bitxus" i Bonaventura Bassa i Ramon "Ventureta". La llista de donatius per a l'adquisició dels nans, reservada per a la canalla, l'obren els fills dels dos primers, Plàcid Ramon i Amadeu Mercadé Soler.

El dijous 16 d'octubre de 1930, en el marc de la vendrellenca Fira de Santa Teresa, la nova parella de gegants i cinc nans feien la seva arribada a la vila, acompanyats pel flabiolaire Josep Saumell Esteve (1879-1957) i pels coneguts grallers els Romeas. De la seva estrena, se'n feren ressò fins i tot alguns diaris d'abast nacional, com ara *La Vanguardia* de 19 d'octubre de 1930, que publica la fotografia dels gegants i els cinc nans amb un peu que expressa clarament: "Vendrell. Los gigantes y cabezudos adquiridos por suscripción pública, ante las Casas Consistoriales, con motivo de las ferias y fiestas de Santa Teresa." A partir d'aquí l'activitat gegantera vendrellenca ha restat garantida amb continuïtat en el temps fins als nostres dies.

TAULA CRONOLÒGICA DE LA PRESENCIA GEGANTERA AL VENDRELL AL SEGLE XX (1900-1930)

ANY	1907	1908	1913	1917	1920	1926	1930
MOTIU	Carnaval	Festa de Sant. Pere	Festa Major	Festa Major	Corpus	Fira de Sta. Teresa	Festa Major i Fira
GEGANTS	X	X		X	X	X	X
NANS			X	X	X	X	X
ORIGEN			Tarragona	Barcelona			L'Arboç El Vendrell

NOTES

- (1) Jaume RAMON I VIDALES. *Antigues Confraries en nostra parròquia i llurs festes populars*. El Vendrell 1896.
- (2) Frederic MARTÍ ALBANELL, pvre. "Origen i significació dels gegants i nans", article publicat al setmanari *Baix Penedès* núm. 1.283 i 1.284 d'1 i 8 de novembre de 1930.
- (3) Llibre de comptes administracions de confraries 1774-1778/80. Pàg. 107 AHPV.
- (4) Llibre de confraries 1720-1842/44. Pàg. 22. AHPV.
- (5) Salvador ARROYO I JULIVERT. "Retaules i retaulistes a l'església del Vendrell - III: obres anònimes del segle XVIII". *Miscel·lània Penedesenca XX*. IEP. 1994.
- (6) Llibre de comptes de la Confraria de la Minerva. Llibre de confraries 1725-1852. AHPV.
- (7) Joan Josep ROCHA. "Reculls de balls de diables", pàg. 7. Sitges 1983.
- (8) Llibre d'ordres de l'Ajuntament del Vendrell (1768-¿). AHCV.
- (9) Jan GRAU MARTÍ. *Gegants*, pàg. 16 i 51. Ed. Columna. Col·lecció Terra Nostra núm. 37. Barcelona 1996.
- (10) *Diario de Barcelona* de dilluns 21 de juliol de 1850.
- (11) Ramon RAMON I VIDALES. "Recorts de Noy", article de costums publicat a *Lo Vendrellench* núm. 409 de 26 de juliol del 1900, pàg. 2. També es va publicar al programa de Festa Major del Vendrell del 1917 amb el títol "Vigília de Festa

MISCEL·LÀNIA

Salvador Arroyo i Julivert

Major". El trobem igualment editat en el programa de Festa Major del 1970, amb il·lustracions de Francesc Guinovart Aymerich "Cisco Guinovart".

(12) Ricard SOLSONA I VALLS. *Llibre dels Gegants i altres entremesos de Reus*. Pàgs. 99-146 i 147. Carrutxa. Reus, juny de 1987.

(13) Ramon RAMON I VIDALES. "L'endarroc del Castell", article de costums publicat a *La Crònica de Valls* núm. 169 de 12 de setembre de 1908.

(14) Josep AIXALÀ I CASELLAS. *Hores vagaroses*, pàg. 136. El Vendrell 1932.

(15) Salvador ARROYO I JULIVERT. *El Ball de Diables del Vendrell*, pàg. 42. El Vendrell 1990.

(16) Narcís BAS I SOCIÀS. "La Nari", fragment publicat al setmanari *Baix Penedès*, núm. 1.041 de 27 de febrer de 1926.

(17) Jaume Carner i Romeu al pròleg de l'obra de Josep Aixalà i Casellas *Pensant en la vila*. El Vendrell 1929.

(18) Setmanari *El Vendrellense* núm. 231 de 28 de febrer de 1897, pàg. 3.

(19) Setmanari *El Vendrellense* de 30 de juliol de 1899, pàg. 3.

(20) Setmanari *Baix Penedès* de 4 de juliol de 1908.

(21) Setmanari *Baix Penedès* núm. 594 de 4 d'agost de 1917.

(22) Setmanari *Baix Penedès* núm. 741 de 29 de maig 1920, pàg. 3.

(23) Setmanari *Baix Penedès* núm. 742 de 5 de juny de 1920, pàg. 2.

(24) Article "Ecos de la Fiesta Mayor" signat per A. C. y T., publicat al setmanari *El Vendrellense* segona època, núm. 588 de 4 d'agost de 1923, pàg. 2.

(25) Article "Espectacles", signat per refran i publicat al setmanari *Baix Penedès* de 23 d'octubre de 1926, pàg. 3.

(26) Article "Informatives" publicat al *Baix Penedès* de 25 de juliol de 1930.

(27) Article "Informatives", publicat al *Baix Penedès* del 2 d'agost de 1930, pàg. 6.

LA VALLMOLL I LA VIA MORISCA

RESUM

Quan en la documentació es parla de Vallmoll, hi ha qui la identifica només amb la Vallmoll més coneguda, un municipi de l'Alt Camp, tocant al riu Francolí, documentat des del segle XI. Però hi ha també una Vallmoll penedesenca, citada entre els segles X i XII, nom que poc a poc va caure en oblit, de manera que avui difícilment hi ha qui pugui donar raó d'aquines terres correspon.

L'any 1985 Antoni Massanell i Escasans, encara que no volia tractar directament la localització de la Vallmoll ja que el títol del seu article era Dues capelles [penedesenques] no inventariades 1, donava la situació aproximada d'aquesta vall. Com que una de les dues capelles de què parlava era la de Sant Pau de Vallmoll, apuntava que podria ser una capella de Sant Pau Apòstol que l'any 1366 hi havia en el terme de Sant Pere Molanta. I en relació a això recorda que les terres per on passava la carretera que va de Vilafranca a Barcelona eren conegudes com Vallmoll, i repeteix el que ja havia dit en un article anterior 2, que la creu que hi havia al començament d'aquesta carretera, la creu dels Cirerers, també tenia el nom de creu de Vallmoll. Massanell diu, finalment, que els termes de Vilafranca i Sant Pere Molanta, tenen límits comuns per la banda de Vallmoll. La localització general de la Vallmoll que fa Massanell és, doncs, prou clara, però no explica quins són els límits i l'extensió de la Vallmoll. Amb la documentació medieval, però, es poden determinar amb força exactitud.

ABSTRACT

Commonly, whenever documents refer to Vallmoll they do so bearing in mind the well-known town in the Alt Camp Area, next to river Francolí, of which records date back from the 11th Century. However, there is a Vallmoll in the Penedès Area, already mentioned between the 10th and 12th centuries. This name gradually disappeared into oblivion and today practically no one can provide information on where this town used to be.

In 1985, Antoni Massanell i Escasans, even if he did not pretend to specifically deal with Vallmoll's location since his article was headed Dues capelles [penedesenques] no inventariades 1 (Two chapels out of the inventory in the Penedès Area), provided an approximate location of this valley. One of the chapels he referred to was Sant Pau de Vallmoll and the author pointed out that it could have been in the same place as a chapel devoted to Saint Paul Apostle, which existed in 1366 within the municipality of Sant Pere Molanta. With regard to this, the author reminds that the road from Vilafranca to Barcelona crossed the lands known as Vallmoll, and repeats what he had already stated in an earlier article2, which is that the cross placed at the beginning of this road, the Creu dels Cirerers, also bore the name Creu de Vallmoll. Finally, Massanell says that the municipal boundaries of Vilafranca and Sant Pere Molanta meet one another on the Vallmoll side. Although the general location of Vallmoll made by Massanell is clear enough, it does not explain its boundaries and extent. However, medieval documentation can be used to determine both of them with enough accuracy.

L'ADJECTIU “MOLL”

En primer lloc cal dir, encara que sembli obvi, que la Vallmoll era una vall, un depressió del terreny. I també que era moll. L'adjectiu moll, que avui en català central té únicament el significat de mullat, antigament volia també dir, i aquest sentit es conserva encara en alguns dialectes,³ suau, bla. Per tant, una *vall moll* era una vall suau, aplanada. Que una vall es digui *moll* i no *molla* correspon a la morfologia pròpia del català antic. L'adjectiu *moll*, que avui té també forma femenina, *molla*, antigament era invariable i s'aplicava, sense canvis, tant a paraules masculines com femenines. Així es deia “un cinturó moll” (que volia dir ample, poc cenyit) i també “una roba moll” (ampla, poc cenyida).⁴ Per tant, com que vall és una paraula femenina, encara que porti l'adjectiu *moll*, que avui ens pot semblar masculí, cal parlar d'una *vall moll*, i dir la *Vallmoll*.

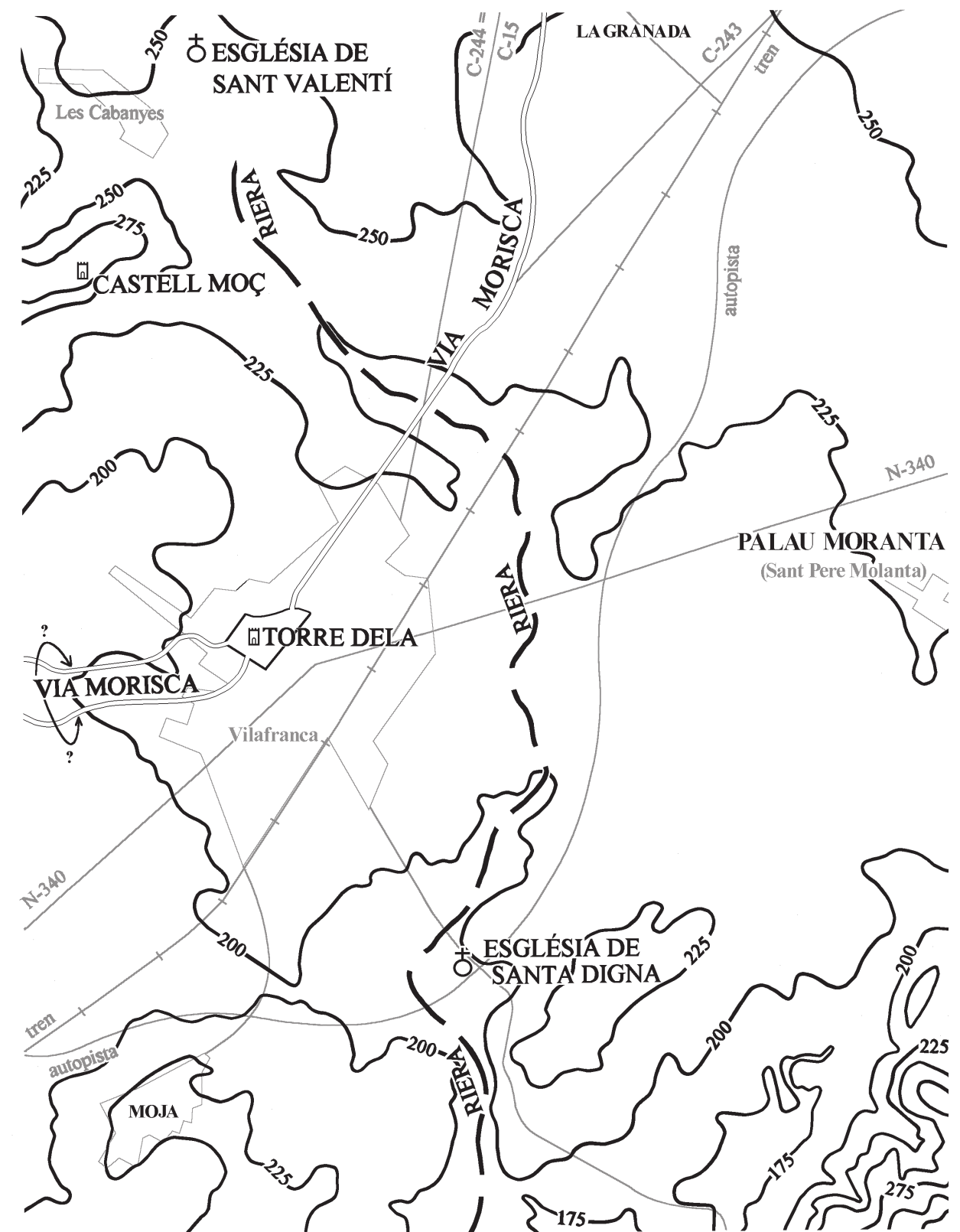
LA VALLMOLL: UNA VALL AMB UN CURS D'AIGUA

Entre els segles X i XV, aquest topònim apareix, que jo sàpiga, 67 vegades en la documentació: 28 en el segle X, 18 en l'XI, 4 en el XII, 5 en el XIII, 4 en el XIV i 5 en el XV. Però amb una diferència: mentre que en els segles X, XI, i XII Vallmoll és un topònim, en els segles XIII, XIV i XV, els seu ús com a topònim és pràcticament nul i el trobem majoritàriament usat com cognom⁵.

Aquesta Vallmoll era al Penedès, en el terme del castell d'Olèrdola. Així ho diu el text més antic dels que esmenten la Vallmoll penedesenca, una venda de diverses terres que el 7 de gener del 975 fa una tal Galinda a un tal Ennec. Una de les terres venudes era “in comitatum Barquinonensis, in terminio castri Olerdula [...], in Vallemolle”⁶.

Però el terme d'Olèrdola era molt extens, gairebé ocupava una tercera part del Penedès, des del mar a migdia fins a Pla del Penedès a tramuntana i des del terme de Subirats a llevant fins al de Castellet a ponent⁷. Molts dels documents que parlen de la Vallmoll són poc útils per a precisar més la seva situació, perquè es limiten a donar-ne el nom, sense cap altra indicació geogràfica, però n'hi ha uns quants que ens donen informació útil i suficient.

En primer lloc es diu que hi passava un torrent. Així, el 980, una propietat que era a la Vallmoll limitava amb “ipsa aqua”.⁸ La paraula aqua, aigua, que avui fem servir com a terme genèric per a anomenar el líquid que serveix per a beure, cuinar, rentar, etc., en el segle X indicava també un curs fluvial més o menys continu. Així es veu en un document del 992 de la catedral de Barcelona que fa una relació dels límits del terme d'Olèrdola i que assenyala com a extrem sud-oriental del terme “ipsa aqua de Chunido”: aquesta aqua era el torrent de Cunit.⁹ Tornant a la Vallmoll, l'“aigua” que hi passava no era un rierol ni un fondo sec sinó un torrent. Ho diu un document de l'any següent, en el qual unes terres que eren a la vall limitaven a llevant amb “ipso torrente unde aqua discurrit”.¹⁰ El mateix diuen altres documents, bé amb paraules idèntiques,¹¹ bé amb expressions semblants, com fa un que es refereix a “ipso aquaducto”.¹² Això no vol dir, però, que fos un curs d'aigua continu, sinó, probablement, intermitent, com passa amb la majoria de torrents i fondos del Penedès. Ho indica un dels textos quan fa servir l'expressió “unde aqua discurrit per tempus pluviarum”,¹³ és a dir, per on passa l'aigua en el temps de pluges. Sabem, doncs ja, que la Vallmoll era una vall ampla i plana, i que per ella passava un torrent de certa importància.

ELS LÍMITS DE LA VALLMOLL

Respecte als seus límits, alguns dels documents diuen que la Vallmoll limitava amb Santa Digna. En un text del 982 es diu que hi passava la “uia qui pergit ad Sanctam Dignam”¹⁴ i altres dos documents, un del segle X i un altre del segle XI, fan servir expressions semblants. Un del 996 precisa més i diu que unes terres de Vallmoll limitaven a migjorn concretament amb Santa Digna,¹⁵ afirmació que es repeteix l’any 1057.¹⁶ I un pergami de l’any 1000 diu que hi ha unes terres que són “prope loccum que uocant Sancta Digna, iuxta uocitatum locum Ualle Molle”.¹⁷ És a dir, que eren unes terres que tenien a una banda Santa Digna i a l’altra Vallmoll: Santa Digna era, doncs, a tocar la Vallmoll però fora d’ella.

La capella de Santa Digna que dóna nom a les terres, que avui ha desaparegut i ha estat oblidada, era en el grup de cases que hi ha a l’angle nord-oest de la creu formada, a diferent nivell, per l’autopista i la carretera que va de Vilafranca a Canyelles.¹⁸ La seva localització és força segura. Primer, el carrer que sortint de Vilafranca és converteix en la carretera que porta a Canyelles i va cap a aquestes cases es diu carrer de Santa Digna. En segon lloc, l’enquestador, probablement castellà, que va recollir les dades amb què es va fer, vers l’any 1915 i per encàrrec de la Diputació de Barcelona, un mapa manual del terme de Vilafranca, va donar a aquestes terres de l’extrem sud del terme el nom rar de Santarina, que deu ser la manera com ell va entendre el topònim Santa Digna. Un mapa que l’any 1970 va fer l’Àrea Metropolitana, i que, com tots, aprofita el que diuen els mapes anteriors, va transformar Santarina en Santariña. I finalment, el recent mapa comarcal de l’Alt Penedès de l’Institut Cartogràfic de Catalunya ha recuperat per a aquestes terres el seu nom correcte de Santa Digna. La situació aproximada de la capella és, doncs, clara. La seva localització exacta es pot veure en un mapa militar de principis del segle XIX que situa en el lloc on avui hi ha el grup de cases que he esmentat més amunt una església o capella que ha de ser l’avui desapareguda Santa Digna.¹⁹

Un altre dels límits de la Vallmoll eren, tal com ja va dit Massanell, les terres de Sant Pere Molanta. El que avui és Sant Pere Molanta era conegut en el segle X com Palau Moranta o Moronta. Moranta es va convertir en Molanta i el Palau va cedir el seu nom al titular de l’església de la població, sant Pere. En els documents de l’any 996 citats, es diu que les terres objecte de la venda, terres que limiten al sud amb Sancta Digna, limiten a l’est “in Palacio Moronta”.²⁰

I si a llevant el límit de la Vallmoll era a Sant Pere Molanta, a ponent era a la torre Dela. Generalment s’accepta que la torre Dela fou l’assentament medieval que amb el pas del temps es convertiria en l’actual Vilafranca. Els ja citats documents del 996, després d’anomenar Santa Digna al sud i el Palau Moronta a l’est,²¹ esmenten com a termenació occidental “ipsa turre de Delane”. Cinquanta anys més tard, altres dos documents tornen a dir que aquest és el límit d’unes terres situades a Vallmoll: “de occiduo in torre qui fuit de Dela”²² i “de occiduo in ipsa torre qui fuit de domno Dela”.²³

Només falta el límit de la Vallmoll per la banda nord. Segons els documents era a l’actual poble de Les Cabanyes, més exactament, ja que el poble en aquell temps no existia, a l’església de Sant Valentí i al castell Moç. Efectivament, en el poble de les Cabanyes, sobre Vilafranca, poble natal del bisbe Torras i Bages, hi ha al nord-est, a tocar el cementiri, una esglésiola romànica dedicada a Sant Valentí, i a una mica menys d’un quilòmetre al sud del poble, al tossal on s’ajunten els termes de Les Cabanyes, Pacs i Vilafranca, hi havia antigament el castell Moç.²⁴ Doncs bé, l’any 1057 unes terres

propietat de Raimon Aguiló que eren a la Vallmoll, limitaven al nord “in ecclesia Sancti Valantini vel in pugo de Castelmocii”²⁵ i unes altres d’El-liard limitaven, el mateix any, “in ecclesia Sancti Valantini vel de Castelmocii”.²⁶

SITUACIÓ DE LA VALLMOLL

Aquestes dades aclareixen, doncs, on eren les terres de la Vallmoll i això ens permet veure que el nom que se’ls va donar era força adequat.

La Vallmoll correspon a la part alta del curs de la riera dita de Vilafranca, riera que després té, successivament, els noms de riera de Canyelles i de Ribes. Aquesta part alta és el tros que va des del seu naixement fins a arribar a l’autopista. El naixement de la riera és al sud-est de Les Cabanyes, prop de la masia de la Torreta, i després segueix en direcció NO-SE, paral·lela a la carretera de Les Cabanyes a Vilafranca, fins arribar a aquesta població lloc on fa un arc per evitar el turó sobre el qual hi ha edificada la ciutat. Després de passar la via del tren va en direcció sud fins aproximadament el convent de la Mare Ràfols i després cap al sud-oest, per poca estona, però, perquè uns 500 metres més enllà ja hi ha, o hi havia, Santa Digna i per tant s’acaba la Vallmoll.

Com hem pogut veure, té com a límits Sant Pere Molanta a l’est, Santa Digna al sud, Vilafranca a l’oest i Les Cabanyes al nord. I es tracta d’una vall ampla i plana, perquè entre la part més fonda, per on passa la riera, i la part més alta, a banda i banda, només hi ha un desnivell d’uns 25 metres. Es tracta, per tant, d’una vall verament molla o, com dirien els antics, moll .

LA VIA MORISCA

Els documents medievals que parlen de la Vallmoll diuen també que per ella passava una via, que és el que avui diríem carretera.

Se’n parla per primera vegada l’any 980, en un document que dóna com a límit d’unes terres de la Vallmoll “ipso semedario [qui] pergit ubique”.²⁷ Semedario ve del llatí semitarius i vol dir sender.²⁸ Segons això, algú podria pensar que era un caminet, un corriol, però aquesta és una manera de parlar actual en què contraposem sender a camí o carretera, però antigament un sender era, simplement, un lloc de pas, tant si era ample com estret. I el nostre semedario era important perquè es tractava d’un sender “qui pergit ubique”, que portava “a tot arreu”. Els camins secundaris portaven a un lloc concret, com el que hem vist que portava a Santa Digna, i els camins que portaven “ubique”, a tot arreu, eren el que avui anomenariem carreteres generals. Dos documents posteriors, de l’any 1049, que tornen a parlar d’aquest mateix sender, li donen ja un nom de més categoria, “strada”, és a dir carretera, l’“strada qui pergit ubique”.²⁹

I al Penedès, en aquells temps i en aquelles terres, només hi havia una carretera general que portés “ubique”, l’anomenada via Morisca o Francisca, que aprofitant el recorregut de l’antiga via Augusta romana anava, segons en quina direcció es mirés, bé a França bé a terra de moros, doble destinació que és l’origen del seu doble nom. De fet, al Penedès se la coneixia majoritàriament com a via Morisca, potser perquè en el segle X els moros eren molt a prop i França estava molt lluny.

Per quina part de la Vallmoll passava la via Morisca? Sobre el seu recorregut penedesenc hi ha dues opinions. Des del pont Diable, a Martorell, fins a mitja distància entre Sant Sadurní i la Granada, tant una com altra diuen que passava per Castellví de Rosanes, Gelida, per sobre del castell de Subirats i per Sant Sadurní. Passat Sant Sadurní, des de can Bas, Antoni Margarit³⁰ defensa que tombava cap al sud i passava per Sant Sebastià dels Gorgs, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Pere

Molanta, i per la Plana Rodona arribava a Olèrdola. Pere Giró,³¹ en canvi, creu que seguia fins a La Granada, passava per Vilafranca i després de Vilafranca seguia la carretera nacional que porta de Vilafranca a Tarragona.

Penso que determinar el recorregut de la via Augusta, i per tant de la via Morisca, pel Penedès, és un problema que caldria plantejar de bell nou deixant de banda les teories existents, perquè és un problema que comporta moltes dificultats i no es pot resoldre a la lleugera. De fet, les dades arqueològiques són ambigües i la documentació escassa. Cal tenir en compte que “l’estructura conservada de la via Augusta és molt variada. Tot depenia del tipus de terrenys per on passava. Així, la superfície podia ser de simple terra piconada [...], però hi havia zones on podia ser més complexa, la qual cosa exigia l’aplicació d’obres d’enginyeria”.³² Per tant, la solidesa del traçat de la via Augusta en el seu pas per les terres planes del Penedès podria ser tan escassa que les seves restes poden haver desaparegut ja des de fa molt temps. Un altre element indicador, el miliaris, només són concloents quan tenen gravat explícitament el nom de la via Augusta, com els que es van col·locar en temps d’August.³³ A la via Augusta també se n’hi van posar altres sense aquesta indicació, però no es podem distingir dels molts altres miliaris col·locats a les moltes altres vies romanes que creuaven el territori. Repeteixo que es tracta d’un problema molt complex, que caldria estudiar d’una manera més aprofundida, no superficialment com s’ha fet fins ara.

M’he, doncs, de limitar a indicar el seu recorregut per la Vallmoll, recorregut que sí que es pot determinar amb força exactitud. L’indiquen dos documents. Amb el primer es pot situar l’extrem est d’aquest tros de recorregut. L’any 1045, en la venda d’un alou feta per Digna i Baró a Bonfill i Sicarda, l’alou limitava a l’est amb Les Gunyoles, a l’oest amb Sant Pere del Palau Moranta i “de parte vero circii in strata Morischa”.³⁴ Si la via Morisca passava al nord d’unes terres situades entre Les Gunyoles i Sant Pere Molanta, és que passava aproximadament per Sant Cugat Sesgarrigues. L’altre extrem d’aquest tros de recorregut l’indica l’any 992 el document de dotació de Sant Miquel d’Olèrdola. S’hi diu que un dels límits del terme d’Olèrdola era “ipsa strata qui pergit ad uilla qui dicitur Firriol” o, més explícitament, com diu un altre document complementari de l’anterior, “et sic uadit per ipsa uia Morisca usquequo in uilla de Ferriolo”.³⁵ La vil·la de Firriol o de Ferriolo era la masia dita avui can Ferriol, que és a la part sud del terme de Sant Martí Sarroca, a menys d’un quilòmetre a ponent del castell de la Bleda. La part central, doncs, de la via Morisca en el seu pas pel Penedès anava des de Sant Cugat Sesgarrigues fins al castell de la Bleda, passant, d’acord amb el recorregut més lògic, per Vilafranca.

Això és l’únic de què podem tenir plena seguretat, perquè es fonamenta en textos escrits, precisar en aquest sector el recorregut exacte de la via Morisca, és, per les raons que he donat més amunt, bastant més difícil. Només es poden aventurar hipòtesis que tenen amb certes probabilitats de ser certes, aplicant el principi segons el qual la majoria de camins rurals han conservat el seu recorregut durant segles.

Si acceptem això, podríem dir que el camí que seguia la via Morisca des de Sant Cugat Sesgarrigues a Vilafranca era el que avui passa per les cases Roges, al sud-oest de Sant Cugat, va cap a l’oest, coincideix durant 500 metres amb el límit de terme entre Sant Cugat i Olèrdola, travessa la part nord del terme d’Olèrdola, coincideix durant 200 metres amb el límit de terme entre Olèrdola i Vilafranca, passa per sota de l’autopista, durant un quilòmetre va en direcció oest-sud-oest fins a entrar a Vilafranca pel carrer de Sant Cugat Sesgarrigues, travessa –o travessava antigament perquè avui aquest tros ha desaparegut– el Polígon Industrial de Llevant, segueix pel carrer del doctor Zamenhof i el del Pati del Gall i entra a l’antiga Vilafranca per la porta de les muralles que hi havia a l’extrem del carrer de la Font.

A favor d’aquest recorregut hi ha, en primer lloc, el ja esmentat poblat dit les cases Roges. Efectivament, se sap que el recorregut de les vies romanes estava marcat per cases de color vermell

que oferien allotjament als viatgers ³⁶. En segon lloc, hi ha la proximitat del Palau Moranta, avui Sant Pere Molanta. Com diu Pallí, “existen una serie de poblaciones que tienen el denominador comun de Palau i que se hallan a corta distancia de nuestra ruta [la via Augusta]. Generalmente distan unos pocos quilómetros [la cursiva és meva] del lugar por donde pasaba el antiguo camino y se trataría de mansiones medievales o bajoimperiales construidas cerca de la ruta” ³⁷. En tercer lloc, en arribar a Vilafranca aquest camí rep el nom de camí del Pont Vell, nom que indicaria la seva antiguitat. I per acabar, a l’entrada d’aquest camí a Vilafranca hi havia la creu de terme dita dels Cirers o de Vallmoll, i com es sabut, les creus de terme marcaven les sortides principals dels pobles i viles catalanes.

Entrada a la Vilafranca medieval, la via Morisca devia anar o pel carrer de la Font i del Campanar o bé pel de Grau Pere, fins a la plaça de Santa Maria o la de Jaume I, on versemblantment hi devia haver la torre Dela, i després pel carrer de Sant Bernat o el del Marquès d’Alfarràs sortia fora muralles per agafar el camí de la Bleda: carrer del General Hermenegildo Clascar, Era Enrajolada, Moret i en arribar al carrer de Pacs tombava a l’esquerra fins agafar l’avui encara existent camí de la Bleda, que surt de la Ronda de Santes Creus. Clar que només és una hipòtesi, però fins a trobar-ne una altra millor penso que pot ser molt aproximada a la realitat.

Deixant aquestes últimes precisions, ja he dit que, de manera general, el recorregut de la via Morisca era per Sant Cugat Sesgarrigues, Vilafranca i la Bleda. Per tant, Antoni Margarit l’encerta en dir que passava per Sant Cugat i probablement també per Sant Sebastià dels Gorgs, però en canvi s’equivoca quan la desvia cap a Sant Pere Molanta, la Plana Rodona i Olèrdola. I Pere Giró s’equivoca quan diu que des de Sant Sadurn de Noya seguia fins a La Granada, Vilafranca i l’actual carretera N-340. En realitat, abans de Vilafranca passava més al sud que el que diu Giró i després de Vilafranca anava cap a la Bleda, i si se’m permet una suposició que caldria estudiar i fonamentar molt més, sembla que el recorregut més adequat hauria de ser per La Múnia, Sant Marçal, Leger, Safores, Santa Oliva i el Vendrell.

Notes

- (1) ANTONI MASSANELL ESCLASANS: Dues capelles no inventariades, a “Olerdulae” nº 28 (abril-juny de 1985) pag. 20.
- (2) ANTONI MASSANELL ESCLASANS: Les creus de terme vilafranquines (1), a “Olerdulae” nº 19-20 (gener-juny de 1983) pag. 13.
- (3) El sentit de suau, fluix, de la paraula moll (que és paral·lel al del castellà muelle, i que ve de la paraula original llatina mollis, que vol dir el mateix) és encara vigent al Camp de Tarragona, la Conca de Barberà, l’Ebre, Maestrat, Mallorca i Eivissa (vegi’s el Diccionari Català-Valencià-Balear, vol. 7 pag. 519 i s.). Joan Coromines en el Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana, insisteix que la identificació de moll amb mullat és una confusió moderna pròpia del català central, si bé no dóna la cronologia d’aquest canvi semàntic i només insisteix que “la llengua literària faria bé de posar-hi resistència i dir, per exemple, més aviat roba mullada que roba molla”.
- (4) En el llatí vulgar i en les llengües romàniques derivades els adjectius llatins clàssics de dues terminacions es van convertir en adjectius d’una sola terminació, per tant invariables. Així, per exemple, facilis-e ha donat en català l’adjectiu fàcil, que no té forma femenina diferent de la masculina. Mollis-e era un d’aquests adjectius i per tant antigament feia servir moll tant per al masculí com per al femení. Amb el pas del temps, per assimilació amb els adjectius que sí que tenen forma femenina, en va adoptar una, molla, que segons Coromines no apareix abans del segle XIV. El mateix passa amb l’adjectiu fort, que primitivament no tenia la variant moderna femenina forta. I és per això que la família del sant Ramon penedesenc fos Penyafort i no Penyafora. És a dir es deia fort encara que es tractés d’una penya.
- (5) Dec informació sobre l’existència de molts dels textos citats en aquest treball al fitxer toponímic de Vicenç Carbonell i Virella a qui manifesto el meu agraïment.
- (6) “Llibre Blanch” de Santas Creus, per FEDERICO UDINA MARTORELL, Barcelona (C.S.I.C.) 1947, nº 1.
- (7) Vegi’s IGNASI Mª MUNTANER, El terme d’Olèrdola en el segle X segons el document de dotació de l’església de Sant Miquel, Vilafranca (Institut d’Estudis Penedesencs) 1995. Especialment els capítols 9 al 13.
- (8) FEDERICO UDINA MARTORELL: El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X, Barcelona (C. S. I. C.) 1951, nº 185.

MISCEL·LANIA

Ignasi M. Muntaner

(9) Vegin-se altres exemples a Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, Barcelona (C. S. I. C.) des de 1960, pag. 123

(10) UDINA, El Archivo Condal, nº 188.

(11) UDINA, El Archivo Condal, nº 189.

(12) UDINA, El Archivo Condal, nº 192.

(13) DIVERSOS AUTORS: Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I (3 vols), Barcelona (Fundació Noguera) 1999, nº 143.

(14) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 143.

(15) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 25 i 29.

(16) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 487 i 488.

(17) ÀNGEL FÀBREGA I GRAU: Diplomatarí de la catedral de Barcelona, vol. I, Barcelona (Arxiu Capitular) 1995, nº 346.

(18) Vegi's MUNTANER, El terme d'Olèrdola..., pag. 84.

(19) És un mapa militar, signat l'any 1818 per Tomàs de Benavides, que porta per títol Croquis del camino de las Costas de Garraf, que comprende la distancia entre Villanueva y Geltrú, Sitjes, Torra Garraf y Torra Barona, como también la distancia desde Villanueva a Villafranca, (Madrid, Servicio Geográfico del Ejército, Sección de Documentación, referència 225) i que, en el tros que interessa aquí, es pot veure reproduït a FREDERIC MALAGELADA I BENAPRÉS, L'antic camí de les Costes de Garraf i el seu entorn, Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 1985, entre les pàgines 61 i 63.

(20) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 25 i 29.

(21) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 25 i 29.

(22) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 487.

(23) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 488.

(24) Vegi's DIVERSOS AUTORS: Arqueologia, història i art de l'església de Sant Valentí de Les Cabanyes, Vilafranca (Ajuntament de Les Cabanyes) 1992, pag. 7 i 122.

(25) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 487.

(26) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 488.

(27) UDINA, El Archivo Condal, nº 185.

(28) L'evolució lèxica fou semitariu > semetariu > semedariu > semedario. Coromines al Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana, vol. VII pag. 783 cita altres exemples medievals de la mateixa paraula: semitario, semetario, sendario, semder, semedero.

(29) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 351 i 352.

(30) Vegi's ANTONI MARGARIT, Vers la veritat de la Via Augusta, a "Tothom" nº 582, Vilafranca del Penedès 1980.

(31) Vegi's PERE GIRÓ ROMEU, Identificación de algunas vías romanas del Penedès, a AA. DD.: Asamblea Intercomarcal del Penedès i Conca d'Òdena, Martorell (Bas) 1950, pag. 110 ss.

(32) DIVERSOS AUTORS: Del romà al romànic, Barcelona (Enciclopèdia Catalana) 1999, pag 107.

(33) JORDI PONS: Territori i societat romana a Catalunya. Dels inicis al baix imperi, Barcelona (Edicions 62), pag. 156.

(34) Els pergamins de l'Arxiu Comtal, nº 324.

(35) MUNTANER, El terme d'Olèrdola..., pag. 66 (vegi's 18 i 47).

(36) GIRÓ: Identificación de algunas vías, pag. 120.

(37) FEDERICO PALLÍ AGUILERA: La vía Augusta en Cataluña, Bellaterra (Universidad Autónoma de Barcelona) 1985, pag. 13 s.

Apèndix: Relació de documents en què s’esmenta la Vallmoll

7.I.975 · Venda de Galinde a Enneco Bonefilio: “in loco que vocant [...] Vallemolle [...] et [...] terras qui sunt ad Vallemolle” (“Llibre Blanch” de Santas Creus, nº 1)

5.XII.978 · Venda de Ioannes a Suniefredus: “in Vallemolle” (Cartulario de “Sant Cugat” del Vallés, editado por José Rius, Barcelona (CSIC) 1945, nº 131)

17.III.980 · Venda d’Ermengarda a Johane: “ubi dicitur Vallemolle [...] de oriente in ipso prado et in ipsa aqua [...] de circi in ipso semedario [qui] pergít ubique” (UDINA: El Archivo Condal nº 185)

7.II.981 · Venda d’Eles i Odesinna uxor a Gonnefredo i Trasemira uxor: “in locum que vocant Valemolle [...] de oriente in ipso torrente unde aqua discurrit” (UDINA: El Archivo Condal nº 188)

8.II.981 · Venda de Miro i Ermegarda a Gonnefredo i Trasemira uxor: “in locum que vocant Vallemolle

LA VALLMOLL I LA VIA MORISCA

[...] de hocciduo in ipso torrente unde aqua discurrit” (UDINA: El Archivo Condal nº 189)

9.II.981 · Venda d’Ihilo a Gonefredo: “in locum qui vocant Valle Molle” (Els pergamins de l’Arxiu Comtal nº 1)

21.V.981 · Venda de Radulfo i Ello uxor a Gondefredo: in loco que vocant Vallemolle [...] de circio in ipsa via” (UDINA: El Archivo Condal nº 190)

2.I.982 · Venda de Geramias Micharro i Frugelde uxor a Gondefredo: “ubi vocitant Vallemolle [...] de occiduo in ipso aquaducto” (UDINA: El Archivo Condal nº 192)

2.I.982 · Venda de Fruilo a Gondefred: “ubi uocitant Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 138)

10.I.982 · Miro i Ermangarda uxor a ??: “in loco qui vocant Valllemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 193)

21.XI.982 · Venda de Desiderio i Aurizelle uxor a Gondefredo: “ubi dicunt Ualle Molle [...] de circi in uia qui pergít ad Sanctam Dignam” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 143)

19.V.983 · Venda d’Enneco Bonefilio a Gondefredo: “in locum que uocant Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 146)

21.VII.983 · Venda d’Eldevonso i Graciosa uxor i de Bonusommo i Cixilo uxor a Gondefredo: “in loco que vocant Vallemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 195)

5.X.983 · Venda de Galindo a Gondefredo: “in locum que uocant Ualle Molle [...] de parte orientis in uia” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 147)

4.XII.983 · Venda de Radulfo i Kuscha uxor a Gondefredo: [Vallmoll ?] (UDINA: El Archivo Condal nº 196)

26.III.984 · Venda de Rihela i Ermegodo uxor a Condefredo: “in locum que dicunt Valemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 198)

20.IV.984 · Venda d’Eulalia i Aico Rosello filius a Gonnefredo: “in locum qui vocant Vallemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 199)

25.V.984 · Venda d’Oretelle a ??: “ubi dicunt Vallemol” (UDINA: El Archivo Condal nº 200)

22.X.984 · Venda d’Enneco Bonefilio a Gondefredo: “in locum que dicunt Vallemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 202)

20.I.987 · Venda de Maria a Iovanes: “in Vallemolle” (UDINA: El Archivo Condal nº 205)

22.XI.992 · Venda d’Ermenricus i Fruga i Olobeta a la domum Sancti Cucufati: “in locum que dicunt Valle Mollis” (Cartulario de “Sant Cugat” nº 290)

1.II.996 · Venda de Miro i Ermengarda uxor a Matofredo: “in Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 276)

20.V.996 · Venda de Ballofredus a Enego Bonofilio: “in locum que dicunt Valle Molle” (Els pergamins de l’Arxiu Comtal nº 22)

20.V.996 · Venda de Bonifilio Ennegone a Matfredo: “in loccum que dicunt Valle Molle” (Els pergamins de l’Arxiu Comtal nº 23)

25.VI.996 · Venda d’Eldefredus i Ermengarda uxor a Durandus i Senior uxor: “in locum que deicunt Val Mole [...] de circi in ipsa calciata [...] de orient in Palacio Moronta [...] de meridie in Sancta Digna [...] de occiduo in turre Delane” (Els pergamins de l’Arxiu Comtal nº 25)

31.VIII.996 Venda de Senior a Durandus viro meo: “in loco que dicunt Walle Molle [...] de oriente in Palacio Moronta [...] de meridie in Sancta Digna [...] de occiduo in ipsa Turre Delane” (Els pergamins de l’Arxiu Comtal nº 29)

18.VI.997 Venda d’Albarigo i Onorada uxor i Florisinda filius a Matofredo: “in loco ubi dicunt Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 311)

31.VII.997 · Venda de Gilmono i Ichelo uxor a Matofredo: “in loqo que dicunt Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 314)

- 4.VI.1000 · Venda d'Ermengarda i Fruio filius a Matfredo i Trasmira filia: “prope loccum que uocant Sancta Digna, iuxta uocitatum locum Ualle Molle” (Diplomatari de la catedral de Barcelona nº 346)
- 4.V.1019 · Venda de Teudisi a Geribert: “in locum que dicunt Valle Mollis” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 141)
- 17.VI.1019 · Venda de Daniel i Amaltrude uxor a Gueriberto i Chixol uxor: “in locum que dicunt Val Molle [...] de oriente in medio prado unde aqua discurrit per tempus pluviarum” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 143)
- 19.VI.1019 · Venda d'Amelio i Ermesinda uxor a Gueriberto i Chixol uxor: “in locum que nuncupant Val Molle” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 144)
- 22.X.1021 · Venda de Guitardus a Bernardo: “qui est in Valle Mollis” (Cartulario de “Sant Cugat” nº 481)
- 5.XI.1041 · Venda d'Adaleidis a Reimundi: “in Valle Molle” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 293)
- 23.IV.1048 · Venda d'Oriosa i Ollesendi filius a Geribertus i Quixol uxor: “ubi vocitatu Valmol” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 343)
- 5.IX.1049 · Venda de Quixol a Amalrig i Egilsendis uxor i Rodger: “ubi dicunt Valmol [...] de circi in ipsa strada que pergit ubique” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 351)
- 27.X.1049 · Venda d'Amalrico i Engisellis uxor i Rodgario a Bermundo i Ermesindis uxor: “in loco que dicunt Vallemollis [...] de parte circi in ipsa strada qui pergit ubique” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 352)
- 5.V.1055 · Venda d'Oriosa a Berengario: “in locho vocitatum Valle Mollis” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 452)
- 25.II.1057 · Venda de Remondus Agulione i Adaletus uxor a Berengerus Guadallus: “in loco que vocant Valmolon [...] de meridie ad Sancta Digna [...] de occiduo in torre qui fuit de Dela [...] de circi in ecclesia Sancti Valantini vel in pugo de Castelmocii” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 487)
- 25.II.1057 · Venda d'Elliardis a Berengarius Guadallus: “in Valmolo [...] de meridie ad Sancta Digna [...] de occiduo in ipsa torre qui fuit de domno Dela [...] de circi in ecclesia Sancti Valantini vel de Castelmocii” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 488)
- 5.IX.1066 · Venda de Guidenel a Riculfi i Stephania uxor: “in Valmol” (Els pergamins de l'Arxiu Comtal nº 677)
- 28.VIII.1070 · Venda al comte d'algunes terres, cases, vinyes i corrals: “Valle Mollis” (F. MIQUEL: Liber Feudorum Maior, Barcelona 1945-1947, nº 317)
- 17.V.1079 · Conveni entre els dos comtes per a la divisió de terres i castells des del Llobregat al Besós en el qual Vallmoll passa a poder de Ramon Berenguer II (A. AULÈSTIA: Història de Catalunya, vol. I, Barcelona 1887, pag. 207; Q. G.: Vilafranca del Panadés antigua y moderna, Vilafranca 1872 pag. 22)
- 9.IX.1080 · Venda de Remundus Seniofredi a Sancti Cucufatis martiris: “in Vall Mol” (Cartulario de “Sant Cugat” nº 702)
- 29.VI.1084 · Venda de Petrus a Raimundo Seniofredi: “in loco vocitato Valle Mollis” (Cartulario de “Sant Cugat” nº 732)
- 1158 · Donació del comte i Ramon fill a Petro Gauçberti i fill d'un mas: “loco quo vocant Vallmoll” (A. VIRGILI: Diplomatari de la Catedral de Tortosa, Barcelona (Fundació Noguera) 1997, nº 86)
- 1180 · Venda de Guillelmus Gaubertus i Ermesendi uxor i Pere, Arnal, Elisendis i Ermengarda filia

- a Bernat Carbonello i Giberti: “in loco vocatur Valmol” (Diplomatari de la Catedral de Tortosa, nº 320)
- 1184 · Llicencia per a vendre o empenyorar donada pel rei a Gibert de Tortosa: “illum mansum de Valmol” (Diplomatari de la Catedral de Tortosa, nº 373)
- 1192 · Girberto de Tortosa passa a cens a Berenguer d'Estanyol: “mansum quod vocatur Jacob” que limita a ponent amb “turre ortarum de Vilafranca” (Diplomatari de la Catedral de Tortosa, nº 471)
- 25.VIII.1204 · Permís per a construir un forn de Berenguer i Pere de Vilafranca i Dalmau de Canyelles castlà a “Bernat de Vallmoll” (A. COY: Sant Joan de Vilafranca, pag. 44 s)
- 26.XI.1204 · Venda de Berenguer de Vilafranca a Pere d'un forn de Pere Sarto i “Bernat de Vallmoll” (A. COY: Sant Joan de Vilafranca, pag. 44 s)
- 8.XII.1223 · Transcripció d'un cens, escrivà “Bernardi de Vallimolli” (“Llibre Blanch” de Santas Creus nº 54)
- 21.V.1232 · “Bertran de Vallmoll” (E. FORT: Sant Bernat Calbó abat de Santes Creus i bisbe de Vic, 1979, pag. 39)
- 1237 · Un “Bertran de Vallmoll” a Vilafranca (A. COY: Sant Joan de Vilafranca, pag. 45)
- 16.VII.1303 · Visita episcopal a l'església de Sant Valentí [de les Cabanyes]: “Berengarius de Valmol” (AA. DD.: Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, vol I, Barcelona (Generalitat) 1984, pag. 69)
- 9.IV.1319 · Conflicte entre Ferrer de Manresa i súbdits del comte de Cardona: “locum de Vallmoll” (AA. DD.: Notícia de la Geltrú sota dominació de Ferrer de Manresa (segle XIV), a Miscel·lània Penedesenca 1988, Vilafranca (Institut d'Estudis Penedesencs) 1989, pag. 146)
- 4.VIII.1325 · Llista de preus del Llibre del Batlle de Vilafranca: “Berenguer de Vallmoll” (A. MASSANELL: Notes sobre els preus de l'ordi i el forment a la Vilafranca de 1325, a Miscel·lània Penedesenca 1987, Vilafranca (Institut d'Estudis Penedesencs) 1988, pag. 68)
- 1362 · Comta ordonat per la marmessoria de madona Agnès: “capella Sent Paul de Vallmoll” (A. MASSANELL: Testament de Pere Febrer, a Miscel·lània Penedesenca 1981, Vilafranca (Institut d'Estudis Penedesencs) 1981, pag. 133)
- 1425 · “lo castell de Vallmoll” (Capbreu 1425 pag. 247)
- 1427 · Capbreu dels aniversaris: “Sent Pol de Vallmoll” (A. MASSANELL: Testament de Pere Febrer, a Miscel·lània Penedesenca 1981, Vilafranca (Institut d'Estudis Penedesencs) 1981, pag. 133)
- s XV · “Vallem Mollem” (E. FORT: El senyoriu de Santes Creus, 1973, pag. 176)
- 1676 · Ramon de Copons capbreva una peça de terra a la partida de Vallmoll (Arxiu Mq Moja, lligall 29)

PENEDESFERA, LA VEU CIUTADANA DEL PENEDÈS A LA XARXA

Deixeu-me que us digui una cosa. Sóc un català. Catalunya avui és una província d'Espanya, però què ha estat Catalunya? Catalunya ha estat la nació més gran del món. Us explicaré per què. Catalunya va tenir el primer Parlament, molt abans que Anglaterra. Catalunya va acollir els inicis de les Nacions Unides. Totes les autoritats de Catalunya, al segle XI, es van reunir en una ciutat de França, aleshores Catalunya, per parlar de la pau, en el segle XI. Pau en el món i contra, contra, contra la guerra, la inhumanitat de les guerres. Això era Catalunya.

Aquestes paraules les va pronunciar en Pau Casals al discurs que va fer a les Nacions Unides el 24 d'octubre de 1971 amb motiu de l'estrena de l'Himne a les Nacions Unides, que ell mateix havia compost. Les vaig recordar a la inauguració de les 2es Jornades de la Penedesfera, que es van celebrar el 12 i 13 de juny a la Vil·la Casals - Museu Pau Casals de Sant Salvador, al Vendrell. Per una banda, les vaig esmentar en reconeixement al nostre amfitrió a la trobada, però un altre motiu va ser perquè aquest moment és una de les primeres, de les més de 700.000 referències, que podem trobar als cercadors sobre el mestre Casals. I no la vaig agafar del web de la Fundació Pau Casals, sinó de l'article de la Wikipedia "I am a Catalan" que juntament amb els vídeos pujats al YouTube d'aquest discurs han estat editats pels mateixos internautes, entre d'altres referències rellevants. La suma de totes aquestes aportacions defineix la presència a la xarxa fins aquest cas de Pau Casals i el seu llegat: una persona, un col·lectiu, una entitat, una empresa o una administració. D'aquesta col·laboració és de la que vam parlar al llarg de les jornades, aplicant-ho a l'acció política, als mitjans de comunicació, al màrqueting i la comercialització, a la difusió musical i al vi i al cava. També vam analitzar l'accés a les infraestructures de telecomunicacions i introduir els més nous mitjans en les eines del web 2.0.

Tot això ho vam fer des del Penedès i per la gent del Penedès, és a dir, de l'Anoia, l'Alt i Baix Penedès i el Garraf, que és com des de la Penedesfera s'entén el nostre àmbit i que no podia ser d'una altra manera. Aquesta és una iniciativa que en només 18 mesos ja aplega més de 500 blocs al portal Penedesfera.cat, sense fer cap distinció d'ideologia política, idioma, origen o residència de l'autor. Aquest mig miler de blocs vinculats al Penedès fa de la Penedesfera la comunitat TIC més nombrosa de Catalunya. L'esdeveniment que vam realitzar al Vendrell, en la seva segona edició, va voler ser un reflex d'aquesta empenta ciutadana des d'una vessant social i participativa, tant en la seva organització com en el coneixement que volem compartir amb el propòsit d'ajudar a construir el Penedès i la Catalunya del segle XXI.

Ara bé, us preguntareu quina relació tenen la Penedesfera i l'Institut d'Estudis Penedesencs. Doncs bé, l'objectiu principal d'aquest article és presentar aquesta comunitat als socis de l'IEP. A la primera edició de les Jornades de la Penedesfera, el 13 i 14 de juny de 2008 a Gelida, l'Institut d'Estudis Penedesencs va coorganitzar la taula rodona "Cultura bloc al Penedès". Des de llavors la col·laboració amb l'IEP s'ha anat fent més estreta, no només per una coincidència d'objectius amb la Penedesfera, sinó també pel suport del president Ramon Arnabat i la seva Junta Directiva.

Aquesta col·laboració va donar com a resultat la nova secció de "Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC)" a l'Institut que acull la Penedesfera. D'aquesta manera, la comunitat de blocaires ha pogut seguir com a col·lectiu informal però amb un suport administratiu a l'hora d'organitzar activitats presencials, i, al mateix temps, l'Institut es beneficia del coneixement i col·laboració dels blocaires penedesencs. Com a soci de l'IEP vaig tenir llavors l'oportunitat d'explicar els fonaments de la Penedesfera als assistents i vaig poder constatar que l'arribada de la Penedesfera complementarà molt bé la resta de seccions ja existents. Així doncs, des del grup Penedesfera a la xarxa social Facebook es va crear un esdeveniment per tal de participar als Reconeixements Culturals Collita 2009 i Festa de la Cultura Penedès 2009.

A continuació dono a conèixer a tots els lectors de la revista *Del Penedès* els principals trets característics de la Penedesfera, els quals podeu tenir ampliat al Portal de la Penedesfera <http://www.penedesfera.cat>

QUI SOM

La Penedesfera és l'espai comunicatiu virtual que comprèn el col·lectiu en xarxa de blocs i blocaires que tenen vinculació al Penedès, entès aquest com el territori de les comarques de l'Anoia, l'Alt i el Baix Penedès i el Garraf, i que ja supera els 500 membres. Així doncs, aquesta comunitat vol acollir a tothom, inclosos tant aquells blocaires que són partidaris de la formació de la Vegueria Penedès com els que no ho són, i independentment de la llengua, lloc de naixement o de residència i temàtica del bloc.

La Penedesfera és un col·lectiu desinteressat; per tant, s'anima a tothom a fer el màxim de difusió per totes les vies possibles per tal d'aconseguir la complicitat de la blocosfera, societat civil, administracions públiques, patrocinadors, etc., i d'aquesta manera obtenir el seu suport per a les activitats que realitza. La Penedesfera també és una associació de caràcter voluntari; per tant, es demana la col·laboració assumint tasques i fomentant així la participació.

La Penedesfera té com a principals objectius la difusió del fenomen blocaire, la visibilitat de les idees i opinions dels blocaires penedesencs i les comunitats generades entorn dels seus blocs, gràcies a les eines del web 2.0 i les noves tecnologies des d'una vessant social, ciutadana, participativa i col·laborativa.

La Penedesfera va ser definida a la reunió constituent del 16 de febrer de 2008 a Gelida.

EL PORTAL DE LA PENEDESFERA

A més a més del Portal de la Penedesfera, el qual inclou el Bloc de la Penedesfera, del qual poden participar tots els membres de la comunitat, les eines de participació de la comunitat són el grup Penedesfera a Facebook, el qual incorpora un fòrum, el servei de promoció de notícies El Nord del Penedès, el Twitter de la Penedesfera, que agrega de la mateixa manera els microblocaires penedesencs, l'espai per compartir fotografies a Flickr i aplicacions a Google Apps.

Presentació de la secció TIC IEP.

2es Jornades de la Penedesfera al Vendrell.

SECCIONS

El punt de trobada principal de la Penedesfera a internet és el portal www.penedesfera.cat, el qual, des de la seva presentació a Vilanova i la Geltrú el 6 de maig de 2008 –amb el director de l'Agència Catalana de Notícies Saül Gordillo com a padrí– agrega totes les entrades dels blocs d'una manera molt original, ja que geolocalitza cadascun dels més de 25.000 posts a la població corresponent de les quatre comarques on està vinculat l'autor. D'aquesta manera, a més a més de poder-se consultar mitjançant les diferents categories temàtiques, també es pot seguir l'actualitat dels municipis segons el que publiquen els mateixos blocs. El web també permet als seus lectors valorar totes les aportacions. El portal cal descobrir-lo un mateix, sens dubte és un agregador territorial molt complet, configurat des d'Igualada.

El portal té més de 500 blocs agregats. Això fa de la Penedesfera el col·lectiu de blocs més nombrós de Catalunya i també un dels més actius, amb més de 25.000 punts importats pel portal dels blocs del Penedès.

La darrera estadística de blocs és la següent:

- Nombre de blocs enllaçats: 507
- Categories amb més blocs: Política (159), Actualitat (110), Literatura (53), Educació (47) i Esports (44)
- Blocs per comarques: Alt Penedès (204), Anoia (98), Garraf (97), Baix Penedès (95) i fora del Penedès (13)
- Poblacions amb més blocs: Vilafranca del Penedès (80), Igualada (60), Vilanova i la Geltrú (52), El Vendrell (41), Gelida (52), Calafell (25), Sitges (24), Sant Pere de Ribes (19), Sant Sadurní d'Anoia (19) i la Llacuna (9)
- Plataformes de blocs més utilitzades: blogger (324), wordpress.org (42), wordpress.com (31) i bloc.cat (19)
- Idiomes: Català (455), Castellà (77), Anglès (4), Esperanto (2), Francès (1), Holandès (1) i Suec (1)

Cal fer esment de la iniciativa a càrrec de *L'extra*, la nova publicació multicomarcal en tot l'àmbit de la Vegueria Penedès i el Baix Llobregat Nord, la qual publica cada dimecres un parell d'entrades de la Penedesfera com a articles d'opinió. Aquest "salt de la xarxa al paper" produeix que els punts seleccionats multipliquen la seva difusió amb un mitjà de comunicació diària tirada setmanal de 40.000 exemplars per a un territori que aplega 550.000 habitants. Aquesta presència de la veu ciutadana del Penedès, visualitzada gràcies a la Penedesfera, cada vegada és més present a tots els mitjans.

ACTIVITATS DE LA PENEDESFERA

La Penedesfera organitza una trobada oficial anual de blocs, les Jornades de la Penedesfera, amb l'objectiu de traslladar al conjunt de la societat el fenomen bloc gràcies a les eines del web 2.0 i les noves tecnologies des d'una vessant social, ciutadana, participativa i col·laborativa. Les jornades estan adreçades a tothom qui vol introduir-se en les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC).

PENEDESFERA, LA VEU CIUTADANA DEL PENEDÈS A LA XARXA

1es Jornades de la Penedesfera a Gelida

Unes 150 persones van assistir el 13 i 14 de juny de 2008 a les **Jornades de la Penedesfera**, la primera trobada de blocs del Penedès, aquells que tenen relació amb les comarques de l'Anoia, l'Alt i Baix Penedès i el Garraf, celebrada al Saló d'Espectacles de l'Unió del Casal Gelidenc, a Gelida. Van ser inaugurades divendres pel **Director General de la Societat de la Informació de la Secretaria de Telecomunicacions de la Generalitat de Catalunya**, **Senyor Josuè Sallent**. També van ser presents representants de la **Diputació de Barcelona** i l'**Ajuntament de Gelida**.

A continuació es va passar a la taula sobre organitzacions virtuals ciutadanes coorganitzada amb la UOC. Una taula on es van presentar diferents projectes d'articulació de la societat civil gràcies a internet i les noves tecnologies. Es va iniciar un interessant debat on va participar des del públic el mateix director general de la Generalitat. Seguidament **Marc Vidal**, blocaire més seguit en català, va convèncer a la xerrada empresarial sobre blocs i negocis coorganitzada amb l'ADEG. Finalment es va fer el taller de tast de vins i caves per a blocs, l'activitat més innovadora de les jornades i coorganitzada amb l'INCAVI, DO Penedès i Vins i Caves Gramona per tal de promoure la cultura vitivinícola a la xarxa.

El dissabte la cultura bloc va obrir el segon dia de les Jornades de la Penedesfera amb la representació de diferents manifestacions culturals mitjançant els blocs en una taula coorganitzada amb l'**Institut d'Estudis Penedesencs**. A continuació representants de tot l'arc polític van parlar sobre el benefici que els blocs aporten al desenvolupament de la ciutadania i de la vida política. Cal destacar l'intercanvi entre el públic i la taula rodona per part de membres de la plataforma reivindicativa de la **Vegueria Penedès**. L'esdeveniment va finalitzar amb un pica-pica on hi havia el més representatiu de la gastronomia penedesenca amb un innovador format de tapes, amb la coorganització de l'**Associació d'Amics del Castell de Gelida** i la col·laboració dels principals restaurants i comerços de Gelida.

2es Jornades de la Penedesfera al Vendrell

Més de 200 persones van assistir els dies 12 i 13 de juny a les 2es Jornades de la Penedesfera celebrades a la Vil·la Casals, al Vendrell. L'esdeveniment va ser inaugurat pel President del Parlament de Catalunya **Ernest Benach**, el qual també va participar a la taula de Política 2.0 juntament amb l'Eurodiputada i expresidenta del Parlament Basc **Izaskun Bilbao**, entre d'altres ponents de rellevància. L'alcalde del Vendrell **Benet Jané**, el vicepresident de la Diputació de Tarragona **Quim Nin**, el president del Consell Comarcal del Baix Penedès **Jordi Sánchez**, el regidor de Tecnologia i Societat de la Informació de l'Ajuntament del Vendrell **Raül Buira** i **Daniel García Peris**, impulsor de la Penedesfera, van ser els encarregats de presentar les Jornades al públic assistent a la sala i el que participava virtualment gràcies a la retransmissió on-line i per televisió local que va fer RTV El Vendrell.

Una de les grans fites d'aquestes Jornades, i superant així la primera edició a Gelida, també exitosa, va ser la participació del públic assistent gràcies a les eines del web 2.0. Va haver-hi moments que la paraula Penedesfera va aparèixer a la portada del web hashtags.org, que registra les converses

mundials més importants del servei de microblogging twitter. D'aquesta manera la temàtica central de conèixer i debatre la "presència a la xarxa" de persones, entitats, empreses i administracions que s'havia marcat l'organització "la Comunitat de Blocaires del Penedès, secció TIC de l'Institut d'Estudis Penedesencs i l'Ajuntament del Vendrell" va ser reeixida amb la mateixa Penedesfera, la qual ha incrementat en aquesta edició el coneixement del Penedès i Catalunya en els diferents sectors d'aplicació de les TIC a la societat.

Durant els dos dies de les jornades es van fer quatre taules rodones sobre com les noves eines de participació transformen les organitzacions polítiques, l'accés a les infraestructures de noves tecnologies, els mitjans de comunicació a la publicació digital i com els empresaris poden tenir una participació activa a la xarxa contra la crisi. La difusió dels grups musicals i el seguiment dels seus fans, i un taller de blocs, videoblogs, twitter, flickr, facebook i altres eines del web social van servir per iniciar els nouvinguts en aquest món.

L'acte final va ser una trobada Cava&Twitts per a analitzar el vi i el cava a la xarxa, la qual va comptar amb la col·laboració de l'ADEG i la DO Penedès, entre d'altres organitzacions que van donar suport a les Jornades. Tots els assistents van gaudir d'un dinar de cuina penedesenca a la jornada del dissabte. La projecció local i universal de Pau Casals va ser la inspiració de tot l'esdeveniment, que es va cloure amb una cançó creada i interpretada especialment pel grup musical Buhos sobre la Penedesfera i de la qual es triarà el títol en una enquesta al portal <http://www.penedesfera.cat>.

Properament –un cop debatut pel col·lectiu de blocaires de l'Anoia, Alt i Baix Penedès i Garraf– es comunicarà quina serà la seu i la temàtica de les 3es Jornades de la Penedesfera, previstes aproximadament per les mateixes dates de l'any vinent.

La Penedesfera també promou reunions puntuals i de menor format. Els Vins&Blogs són les trobades informals de blocaires al Penedès que impulsa la Penedesfera. El seu format és molt semblant al conegut com a Beers&Blogs i es realitzaran segons la convocatòria de cada bloqueig organitzador. La primera enquesta del Portal de la Penedesfera va servir per triar el nom entre totes les opcions proposades "relacionant les paraules *blogs*, *vi*, *vins*, *cava*, *most*, *bacus*, etc.", adaptant al Penedès les trobades i d'acord amb un dels objectius de la Penedesfera en fomentar la cultura de la vinya, del vi i del cava a la xarxa. Principalment es parla de totes les temàtiques que envolten els blocaires de l'Anoia, l'Alt i Baix Penedès i el Garraf, però la invitació no és només per als blocaires de la Penedesfera, sinó que és oberta a qualsevol persona interessada a compartir una bona estona desvirtuant les experiències viscudes en aquest mitjà. Així mateix la Penedesfera participarà i col·laborarà en qualsevol activitat, presencial o virtual, que comparteix els seus principis constituents.

El Primer Vins&Blogs de la Penedesfera va ser el 14 de febrer de 2009 al Castell de Gimanelles de Sant Jaume dels Domenys. No hi ha cap calendari predeterminat al respecte, i, si vols, tu pots organitzar el següent. Per tenir una mica de coordinació t'agraïrem que et posis en contacte mitjançant e-mail amb la Penedesfera (penedesfera@penedesfera.cat).

Samarreta solidària El Penedès

A la darrera edició de les Jornades de la Penedesfera, l'equip de Cava&Twitts va crear una samarreta sobre el Penedès. El president del Parlament Ernest Benach va ser el primer a estrenar-la i va tenir tant èxit que tothom en volia una. Així doncs, vam fer un pas més i, aprofitant el disseny, des de la Penedesfera hem realitzat una gran tirada per vendre-la a internet i a grans esdeveniments turístics del Penedès, com el Vijazz a Vilafranca del Penedès i el Cavatast a Sant Sadurn d'Anoia, i també d'altres de més petits com festes majors. A més a més, l'objectiu és doble, ja que, a banda de la promoció, tots els beneficis aniran íntegres a La Marató de TV3. Aquesta és una iniciativa que esperem repetir tots els estius tancant el cercle de la Comunitat de Blocaires. Així la Penedesfera, que sorgeix de la ciutadania, torna al carrer mitjançant la xarxa i sempre des d'una vessant col·laborativa i participativa.

INVENTARI DE TOPONÍMIA
PENEDESENCA

Preguem que es faci conèixer qualsevol referència documental que es tingui dels següents llocs del Penedès:

LLISTA NÚMERO 123 – Primavera - Estiu 2009

TOPÒNIMS	MUNICIPI	1ª NOTÍCIA	DATA
COMELLAR, El	Sant Pere de Ribes	“Comellar”	1588
COMELLARET, El	Pontons	“Comellaret”	1993
COMELLARET, El	Sant Pere de Ribes	“Comillaret”	1889
COMELLES, Les	Sant Pere de Ribes	“Comelles”	1563
COMENTORRA, La	Sant Pere de Ribes	“Comentorra”	1785
COMES, Font de les	Gelida	?	1999
COMES, Torrent de can	Pontons	?	1985
COMES, Les	Sant Pere de Ribes (Les Torres)	?	1385
COMES, Mas de les	Torrelles de Foix	?	Segle XVIII
COMES, Les	Olèrdola (Viladellops)	“les Comes”	1537
COMETA, Torrent de la	Bonastre	?	1989
COMETA, La	Sant Pere de Ribes	“la Cometa”	1624
COMETES, Les	Llorenç	?	1998
COMPTADOR, El	Castellet i la Gornal	?	1977
CONETA, Fondo del	Castellet i la Gornal	“de Cuneta”	1914
CONCERT, Mas	Banyeres	?	1897
CONILL, Font del	Avinyonet	?	1997
CONILLERA, Can	Castellet i la Gornal	“mas Cunillera”	1856
CONNA, Ca la	Castellet i la Gornal	?	1993
CONQUISTA, Mas	Cubelles	“Conquista”	1373
CORBERA, Clot d'en	Llorenç	“de'n Corbera”	1755
CORBERA, La	Sant Pere de Ribes	“la Corbera”	1621
COREMA, Pallissa del	El Vendrell	?	Segle XIX
CORNELL, Mas d'en	Pontons	?	Segle XV
CORRAL VELL, El	Olesa de Bonesvalls	?	1893

Adreceu-vos a:
Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a
08800 VILANOVA I LA GELTRÚ
Tel. 93 815 90 26
v_carbonell_v@yahoo.es
vcarbonellvirella@gmail.com

25 SORTIDES A PEU
PEL PENEDES

Secció d'Excursionisme de l'Institut d'Estudis Penedesencs
2003

Topònims	Pàgines	Notes
PATI BLAU, el (Ribes)	41.	Platja.
PAU CONDE, cal (Font-Rubí)	103, 104.	Esment.
PAU OLIVELLA, can (Olivella)	149.	A Tocar El Poble.
PAU XIC, cal (Subirats)	17.	Caseriu.
PAU, Cal (S. Jaume Dels Domenys)	161.	Prop De La Població.
PEÇA, la (Mediona/la Llacuna)	78.	A la vall de Baltà.
PECES, les (Albinyana)	49, 51.	Nucli situat a la part planera del terme.
PEDRABONA, monestir de (Sitges)	109, 111, 114.	Conegut per Sant Vicenç de Garraf.
PEDRÓ DE LA GRANADA, el	103, 104.	La Granada/Santa Fe/Font-rubí.
PELAT, bosc del (Sant Oliva)	165.	
PENEDES, el	14 (foto des de Foix), 21, 109.	
PENYA, la (Ribes)	45.	Damunt la riera de Jafre.
PENYAFORT, colònies (Pontons)	37, 38 (foto).	És el molí de Baix.
PERDUT, avenc del (Albinyana)	51.	Uns 500 m al SO de l'avenc de l'Artà.
PERDUT, mas (Santa Oliva)	168.	Captacions d'aigua.
PERDUT, pou (Sitges)	119.	Esment.
PERE DE LA PLANA, can (Ribes)	47.	Antiga masia Carbonell de la Font.
PERE JOAN, fondo d'en (Sitges)	61.	Sector del puig d'en Boronet.
PEROT, cal	125.	Mas rònec propietat d'en Magí Suriol.
PEROTET, cal (Calafell)	133, 134.	Avui urbanització Valldemar. Carrerada.
PI D'EN LLUC, fondo del (Olesa)	33.	Veure corral d'en Lluc.
PI DEL MORO, bosc del (Bellvei)	137.	
PI GROS, el (Bellvei)	131.	A la Muga.
PICORB, el (Sitges)	115.	Carena de llevant de Sitges.
PIERA, (Anoia)	17.	
PINEDA, la (Albinyana)	49.	Urbanització.
PINEDA, la (Terrassola i Lavit)	95.	Barriada.
PINEDA, la (Torrelles)	15.	
PINELLS, Sant Salvador de	103.	Desaparegut. Partida de Font-rubí.
PINTURES, balma de les (Olèrdola)	25.	Prop de la Seguera.
PINYARETS, avenc dels	125.	A torre Milà, però terme del Montmell.
PIQUES, les (Olivella)	32 (foto).	Masia camí de la Plana Novella.
PLA DEL PENEDES, el	105 (terme).	
PLANA NOVELLA, la (Olivella)	147, 148 (foto).	Forma part de la demarcació de Jafre.

(continuarà)

VÀRIA

Gener Aymamí i Domingo

L'ABOCADOR DE GARRAF

El dia 22 de gener del 2009 es va presentar a la sala Gaudí de l'edifici la Pedrera de Barcelona el llibre Olor de podrit, el despropòsit del Garraf. L'autor, Pau Pérez de Pedro, és geòleg i geògraf i ha estat durant setze anys director del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac i fou president de les Federacions Catalana i Espanyola d'Espeleologia.

Abans de l'any 1974, data en què s'inaugurà l'abocador de Garraf, ja van començar els despropòsits, ja que es tractava d'un projecte precipitat i mal ubicat perquè es va fer en un massís càrstic, és a dir, en un lloc que per la configuració del terreny (roca calcària) l'aigua de la pluja no circula per la superfície sinó que immediatament va

VÀRIA

Entrada de la Vall de Joan.
(Foto A. Lerín 1972).

Fondo de la Vall de Joan;
al fons el Pollegó
(petit Pedraforca).
(Foto A. Lerín 1971).

Font de la
vall de Joan.
(Foto A. Lerín).

Font del Coral
de la vall de Joan.
(Foto A. Lerín).

a parar al subsol i en conseqüència arrossega cap a les capes freàtiques tot el que troba a la superfície, per la qual cosa és del tot contraproduent la instal·lació d'un abocador en aquesta mena de sòls.

En coneixes la notícia van començar les manifestacions en contra, és pot dir que l'ecologisme català va començar amb l'abocador de Garraf, però malgrat tot, tal com ens recorda el socioecòleg i doctor en biologia Ramon Folch, el 25 d'abril de 1974, el mateix dia en que a Portugal esclatava la Revolució dels Clavells, es va inaugurar l'abocador més gran d'Espanya.

L'Ajuntament de Barcelona només volia treure's un problema del damunt i va trobar un lloc buit i a prop, la notícia publicada en un diari de l'època deia "una fosa natural del macizo de Garraf ha sido el lugar elegido", la zona càrstica, els avencs, les aigües subterrànies i les protestes, més o menys airades, dels espeleòlegs, devien de ser per l'ajuntament com una cosa pintoresca.

Els despropòsits van continuar, el gruix de formigó que serviria de base es va reduir considerablement, cosa que va permetre la permeabilitat i de seguida es van manifestar grans contaminacions en les aigües subterrànies, així només un any després de ser inaugurat l'abocador es va detectar a la Falconera gran quantitat de sulfhídric i l'any 1979 un jove espeleòleg vilanoví de setze anys va perdre la vida a l'avenc de les Terradelles en produir-se una explosió de gas metà.

També es va demostrar que les emanacions de l'abocador eren les responsables del 25% de l'efecte hivernacle que patia l'àrea metropolitana de Barcelona.

El primer acord era que la planta arribaria a les 62 hectàrees, cosa que no s'acomplí mai ja que n'arribà a ocupar 86, també es signà un acord

en que es comprometia a tancar l'abocador a l'any 1986 i òbviament tampoc es va complir ja que aquest continuà actiu fins el 31 de desembre del 2006.

Hom comenta que encara conserva 25 milions de metres cúbics de brossa només mig mineralitzada i continua emetent metà, sembla ser que el tancament de l'abocador no inclou la planta de tractaments de lixiviats –substàncies contaminants que generen residus– ni la de biogàs, que mantindran la seva activitat, la nota oficial explica que aquest gas s'aprofita energèticament per generar electricitat.

A partir del 2007 les milers de tones de residus de l'àrea metropolitana de Barcelona van a parar tant als ecoparcs com al dipòsit controlat –que és allò que fins ara se'n deia abocador– de Can Mata a Hostalets de Pierola (Anoia), precisament, l'any 2002, quan s'efectuaven obres d'ampliació d'aquest l'abocador es produí la troballa d'una nova espècie de primat que científicament ha rebut el nom de *Pierolapithecus Catalanicus* i que col·loquialment es coneix com el Pau.

Després de la clausura s'inicià la recuperació del paisatge natural i es començà restaurant 40 hectàrees amb l'objectiu de poder-les reintegrar al Parc Natural del Garraf, es calcula que per l'any 2014 s'acabarà el procés de tota la planta.

Per tal d'efectuar aquesta recuperació paisatgística s'estan construint zones aterassades on es planten espècies autòctones. El plantejament de l'oficina d'arquitectura Batlle i Roig, que se'n ocupa del projecte, és reintegrar el dipòsit controlat de la Vall de Joan fent servir els mosaics agroforestals pròxims i potenciant el desenvolupament i la successió d'ecosistemes primaris que amb el temps aconseguiran la integració amb l'entorn, aquesta restauració va guanyar, un dels 17 premis de la primera edició del World Architecture Festival (WAF) celebrada a Barcelona l'octubre del 2008.

Ignoro a hores d'ara si això s'aconseguirà plenament, si el treball arribaran fins el final o tot quedarà només en bones intencions, amb l'abocador instal·lat al fons de les Terradelles i a la vall de Joan van quedar afectades les següents cavitats: Avenc del Rovelló, Forat de la Molsa, Avenc de l'Eura, Forat Terròs, Avenc Damiàns, Avenc de les Terradelles, Avenc del Caietà, Avenc del Vallès, Avenc del Penya-Segat, Cova Petita i l'Avenc de l'Arcada Petita que amb 62 metres és el de més fondària dels relacionats i el recordo com un dels més bonics del massís.

També, tot i l'aridesa d'un paisatge com aquest, la vall de Joan guardava mig amagades alguna que altre font, un bé molt preuat en el massís de Garraf.

L'autor del llibre Pau Pérez ens recordava en un article publicat el 2007 a la revista Espeleo-Cat "... L'abocador tal com reconeixen els tècnics, necessitarà vàries dècades per estabilitzar-se, però el nyap ja està fet i la contaminació i el perill d'algun efecte co-lateral, continuarà durant molt de temps. Ara només voldríem demanar que no es repetís més un cas com aquest,

així com fer que les universitats de tot el món ho expliquessin com un exemple d'instal·lació contaminant en un terreny no adequat..."

Per finalitzar només cal afegir que en les a la vora dues-centes pàgines del llibre està reflectida tota la història, des dels moviments en defensa del territori que es van realitzar durant aquests anys, passant per les notes aparegudes en la premsa escrita i els diversos informes i projectes efectuats, un acurat i entenedor resum cronològic aplega les actuacions més importants dutes a terme, tot plegat ens ensenya i ajuda a conèixer com va anar aquell mal projecte ple de despropòsits.

A l'any 1993 la Unió Excursionista de Catalunya va publicar "Itineraris en el Parc Natural del Garraf" i amb motiu d'aquest fet, l'excursionista, enamorat i bon coneixedor del massís de Garraf Albert Lerin, va fer arribar a l'equip coordinador tota una sèrie de fotografies com agraïment per la divulgació de la zona, crec oportú inserir en aquest article alguna d'aquestes fotografies com un exemple més del que l'abocador ens ha arrabassat.

Pi solitari, l'ombra més apreciada del massís. (Foto A. Lerin.)

Joan Solé i Bordes

RAFAEL ZABALETA 101 ANYS, UNA EXPOSICIÓ DE PEGA.

El 2007 es va escaure el centenari del naixement del pintor Rafael Zabaleta Fuentes a la població de Quesada, a Jaén. El passat 2008, amb un any d'endarreriment, es va inaugurar una mostra antològica de la seva obra amb la denominació "101 Zabaleta. I Centenario Rafael Zabaleta", inaugurada al Museo de Jaén el 21 de novembre del 2008, d'on va anar al Centro de Arte-Museo de Almería el 13 de febrer del 2009, d'allí al Caixa Fòrum de Barcelona l'1 d'abril, i, finalment, de l'1 de juny al 30 de juliol, també d'enguany, s'ha presentat a la Sala Conde Duque de Madrid. La iniciativa era de la Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía i del Museo de Jaén, amb el patrocini de la Fundació "La Caixa".

El tema ens interessava especialment per les seves referències penedesenques. En concret, pel fet que amb posterioritat a la Guerra Civil l'amistat del pintor amb Eugeni d'Ors, que l'admirava profundament i el considerava un dels grans artistes del segle, va fer possible que el 1944 presentés a Vilafranca vint-i-cinc dibuixos dels seus "Sueños de Quesada", de temàtica surrealista, en una exposició al vestíbul del Casal organitzada per la revista vilafranquina *Verde y Azul* que capitanejava Antoni Sabaté Mill, i que va comptar amb una conferència de presentació a càrrec d'Eugeni d'Ors. D'aquesta feta Zabaleta va interessar especialment el pintor vilafranquí Pau Boada, que, en molts aspectes, en rebria una influència remarcable.

D'aquí que aprofitéssim l'estada de la mostra a Barcelona per intentar conèixer directament una perspectiva àmplia de les diverses etapes de l'obra de Zabaleta i intentar establir alguns paràmetres de relació per entendre la seva

influència sobre l'obra del nostre Pau Boada. Va resultar, però, que l'exposició era de pega, és a dir, de per riure. Obviarem que es va situar en un espai secundari en el conjunt del Caixa Fòrum i que la notable aglomeració de l'obra, en una única sala, no facilitava el goig de la seva observació, però el cert és que la brevetat de la mostra ens va fer pensar en un creador de producció reduïda.

En realitat, l'observació detallada del catàleg de l'exposició ens va remarcar el caire reduït de la que era l'exposició del centenari, menys d'un centenar d'obres per a resumir més de tres dècades de treball creatiu, que no vol dir altra cosa que un centenari preparat a corre-cuita, sense el caire ampli i específic que indubtablement mereixeria. Però, a més, la mostra va venir incompleta a Barcelona i, sense avís previ i qui sap amb quin criteri de selecció, sols vam tenir al nostre abast una trentena d'obres, és a dir, una mínima part del que es podia veure en el catàleg. Sense entendre-hi i sols amb el bon criteri d'espectadors de l'art, diríem que Zabaleta es mereixia molt més que una exposició de compromís I, a casa nostra, coixa. Una oportunitat perduda, hauríem de continuar esperant.

Gener Aymamí i Domingo

NOTÍCIES ANTIGUES AL'ABAST DE TOTHOM

Des de fa uns mesos l'hemeroteca del diari *La Vanguardia* es pot consultar per internet. Només cal accedir a l'apartat Hemeroteca, de la pàgina www.lavanguardia.es, i tenim al nostre abast tots els diaris des de l'1 de febrer de 1881, data en què s'edità el primer exemplar, fins a l'actualitat.

Com sempre passa quan es consulten periòdics molt endarrerits, hom comença per allò que d'entrada l'interessa, continua mirant i llegint altres articles que considera atractius i acaba fins i tot mirant els anuncis perquè, vulguem o no, resulten curiosos.

Vaig començar consultant articles sobre cavitats penedesenques, en especial del massís de Garraf. Així, al maig de 1923 Rafael Amat i Carreras publica quatre articles titulats "Los Avencs de Begas". En el darrer, amb data 29 de maig, fa esment dels avencs Font i Sagué, can Sadurní, d'en Jacques (aleshores encara inexplorat, però sondejat fins als 45 metres de profunditat), de la Parrilla (també inexplorat en aquella època), de les Nou Boques (explorat per Font i Sagué, que "no guardó para el explorador otra sorpresa que el encontrarse, a los pocos metros, rodeado por una verdadera nube de murciélagos que anidan hasta unos 15 metros de profundidad") i del Corral Nou ("en el que Font i Sagué se halló en inminente peligro de perder su vida por estar ocupado el fondo del "avenc", por una atmósfera de gas carbónico, gas irrespirable, y que obligó a retroceder, afortunadamente a tiempo, sin poder conseguir el fondo de la sima. Vió cerca de él una amplia galería en dirección al Norte y recomienda mosén Font, que se vuelva al "Corral Nou", para seguir la galería citada y para averiguar a qué era debido el gas carbónico, puesto que era su opinión que desaparecería con el tiempo"). Passats vint-i-cinc anys, es torna a explorar la cavitat i Rafael Amat comenta: "Claro está que prevenidos de antemano los exploradores, de la probable presencia del gas de muerte, se tomarán las precauciones necesarias contrarrestando sus efectos o anulándolos. Este es, además, un albur, que no deben temer los exploradores de simas, puesto que basta llevar una vela encendida en la mano para denotar inmediatamente al apagarse, la presencia del gas irrespirable, ya que impide también la combustión de la vela por falta del oxígeno necesario."

També fa referència als avencs de Mas Trabal, Amat i Pagès (que encara no havia estat ni sondejat), Mas Grau i de la Troneda.

Pel maig de 1925, Rafel Amat i Carreras torna a signar cinc articles sobre "Los Avencs de Begas", i en el darrer, del 16 de maig, relata l'exploració efectuada a l'avenc del Bruc: "*El día fijado para la exploración amaneció espléndido, cosa que animando a los forasteros y naturales del país, hizo que cual si se tratara de algún acontecimiento extraordinario acudieran en gran número a presenciar nuestros trabajos*", arribant al lloc on Font i Sagué esmentà l'existència d'un llac subterrani: "*en el fondo del segundo avenc del Bruc vense depósitos fangosos y reatas por donde bajaba el agua que allí en otro tiempo se reunía, pero jamás lago alguno lo ocupó. La equivocación de Font y Sagué fue debida sin duda a que la luz del magnesio al ser utilizada ciega al que la lleva en la mano y hace engañosamente creer que tiene grandes dimensiones lo que, realmente es pequeño.*"

El 8 de juny del 1928 un petit article signat per les inicials P.P., sota el títol de "Los Avencs de Begas", ens informa, amb la prosa de l'època, de les exploracions a l'avenc de l'Esquerrà: "*Con perseverancia y tenacidad ejemplar, un grupo de excursionistas de esta localidad que han tomado como centro de sus actividades la exploración de los numerosos "avencs simas" de esta encantadora y riente comarca han logrado reunir el material necesario para continuar la exploración.*"

"*La primera se realizará el domingo próximo día 10. Es de desear que se consiga la exploración de este "avenc" que tanto interesa conocer a nuestros bravos hombres que con serenidad y sangre fría descienden hacia lo desconocido, sin pensar en el peligro que corren al descender por débiles escaleras de cuerda y expuestos a contrariedades imprevistas que en los abismos del "avenc" pueden presentarse.*"

Després de llegir, entre altres, aquests articles sobre espeleologia, vaig anar trobant d'altres "curiositats". Així, en l'edició del 23 d'abril de 1912, Buenaventura Bassegoda firma un article, dins de l'apartat "Excursiones artísticas", titulat "El castillo de Aramprunyá": *"Estudiados ya los monumentos de la ciudad tan interesantes como variados...se imponía una dilatación de horizontes. A Aramprunyá enderezó sus pasos una serie continuada de nuestros jóvenes cuyo amor patrio, iniciava en ellos el instinto arqueológico, si es que no sucedía lo contrario, es decir que el amor a la arqueología acrecentara su amor al terruño."* L'article continua fent esment d'un treball de Francisco de Bofarull y Sans en el qual es fa una relació documentada dels fets històrics del castell.

Amb data 21 de novembre de 1926, en la pàgina de les esqueles, trobem la corresponent a "D. Juan Rovira y Esteva, Diputado Provincial, Cabo del Somatén del partido de Vilafranca del Panades, falleció el 9 del actual, en su casa solariega de "La Sala"(Plá del Panadés)".

El dia 1 de maig de 1926, al costat d'anuncis publicitaris que, entre altres coses, ens diuen que les "Obleas Ayort" guareixen el reuma i que l'esterilitat "con frecuencia desaparece la causa si la señora toma el Compuesto Vegetal de Lydia E. Pinkham, Tónico de la Mujer". Pel que es veu, fa més de vuitanta anys el problema de l'esterilitat "només" era cosa de dones... Trobem en la secció dedicada a la "Vida Deportiva" un apartat de motorisme sobre l'"Autódromo de Terramar" de Sitges en què el Real Automóvil Club de Cataluña i la Peña Rhin organitzen una sèrie de proves tals com el Premio Motociclista de Primavera i la Prueba de admisión de socios del Club de los 100 por hora, aquesta de cotxes, en la qual s'endú el premi el qui hagi obtingut un major promig absolut per sobre dels cent kilò-

metres per hora durant els seixanta minuts que dura la prova. També hi ha la Prueba de Apertura i la de Gentlemen Juniors, així com l'adjudicació de la Copa Ferrer Portals, "en la que se exige a los participantes un promedio mínimo sobre cinco vueltas de 130 kilómetros por hora".

Els organitzadors esperen que amb aquest ventall de proves preparades i si el temps acompanya que "el público popular y el público selecto deben de llenar mañana el recinto de Terramar para admirar las bellas luchas que se les deparan y aplaudir a los triunfadores de las prueba."

En la informació regional corresponent al 10 de juny de 1927 el corresponsal de la vila de Sitges informa que el diumenge dia 12 es celebrarà la festa a l'ermita de la Santíssima Trinitat. "Se dirán misas a las siete y media, nueve y diez, siendo esta cantada con orquesta y sermón...Por la tarde, después de rezado el rosario y el trisagio, tendrá lugar en la plaza las típicas balladas por la banda del señor Torrents."

També sen's fa saber que ja ha començat a funcionar el nou escorxador de la vila i que "los distinguidos jóvenes don Felipe Font Soler y don Juan Catasús Torralbas han terminado, con mucha lucidez, el bachillerato."

El 18 d'abril de 1928, en l'apartat d'"Información Regional", llegim que a "Villanueva y Geltru", "el domingo, a las cuatro y media de la mañana salió de la parroquial de San Antonio Abad la procesión que con el objeto de llevar la Sagrada Comunión a los enfermos e impedidos, se organiza cada año en tal día", i el corresponsal de Puigdalber ens informa que "el sábado de Gloria salió a cantar las típicas Caramellas el coro "El Roure" de la entidad "Sala Remey", siendo muy felicitado por las composiciones que ejecutó.

"Tanto los bailes de dicho centro como los del Sindicato Agrícola, fueron muy animadísimos hasta las primeras horas de la madrugada."

També ens assabentem de que "para el joven Andrés Isach y Vidal ha sido pedida la mano de la señorita María Mir y Bagués, ambos hijos de este pueblo."

En temps de guerra els comentaris de tipus polític canvien radicalment de to. El 26 d'abril de 1939 un article titula "Barcelona honra a los falangistas del Servicio de Información, caídos en Garraf", i comença dient: "Hace poco más de un año eran fusilados por los sicarios rojos, tras atroces martirios, en las inmediaciones de Garraf, diecinueve falangistas de los que integraban los grupos de acción a favor de nuestro

Movimiento [...] murieron como héroes, al grito unánime de "¡Arriba España!"

I el 24 de juliol de 1947 en un petit requadre s'anuncia: "Gran verbena de San Jaime- Bar Restaurante- Venta de las Costas- con su pista de baile. Cubiertos a 40 pesetas - Garraf (carretera de Sitges)".

Com podeu veure, amics, per trobar alguna d'aquestes "perles" antigues nomès és qüestió de tenir internet, temps i paciència.

Pàgina del 21 de maig de 1882 on es dona la notícia d'unes partides de malfactors armats que hi havia per la comarca.

Pàgina de l'11 de juny de 1884 en la qual podem llegir que "se halla vacante, y debe proveerse, como es natural, el estanco de Begas."

Froilan Franco

FALSEDAT EN LA DENOMINACIÓ “CORONA D'ARAGÓ”

És un tema enormement actual i viu, que és contemporani nostre, ja que és al seu damunt que encara es basteixen les construccions acadèmiques i polítiques vigents arreu. Restablir i endreçar la veritat històrica dels dos països i, al mateix temps, veure el concepte que inclou l'actual ús de la denominació de “Corona d'Aragó”, ai las!

Jo crec que hi ha hagut circumstàncies tèrboles que l'han afavorida, injuncions sobiranes que l'han solidada, i, en fi, la inèrcia de la historiografia davant el cas amb el qual es tirava pel dret a acceptar una expressió no gaire pròpia. Em pregunto: com s'havia d'anomenar el conjunt estatal sorgit de la unió dels dos pobles?

S'havia de fer amb el nom de l'un o amb el de l'altre, o amb tots dos noms juxtaposats? La meva resposta és que no s'ha fet de cap de les dues formes, al contrari: s'ha anat a raure a la més estranya de les solucions, “Corona d'Aragó”. Com a docent, crec que no es pot anomenar *corona* atès que *corona* es refereix per definició al poder que regeix. I, aprofundint una mica més, també és una denominació injusta (sic) perquè aquell poder, que de dret i de fet era català, va ser creat, assumit, defensat, expandit, magnificat i exalçat per Catalunya, i així ho vaig ensenyar als meus deixebles. Per tant, la designació és també falsa perquè mai per mai els altres estats que estaven governats per aquell poder i aplegats al seu dessota no eren Aragó, ni li estaven sotmesos, ni se'n digueren mai, ni la corona que els regia era aragonesa, sinó que era molt catalana com a Poder General, i aragonesa, barcelonesa, valenciana, mallorquina, sarda o siciliana segons on exercia el poder. Així de clar.

Clar i sitgetà hem de recordar que el Regne d'Aragó va ésser, exclusivament, el format si fa no fa per les actuals terres aragoneses, sense que s'hi inclogués cap terra aliena. I memoritzem que el nom “Corona d'Aragó” es va fer servir, estratègicament i potser maliciosa, per poder estendre el vocable *Aragó* damunt uns països que no eren pas aragonesos, sinó que eren catalans o italians, i d'aquesta manera crear la ficció d'un regne aragonès puixant i gegant que no havia existit mai. En altres paraules, la “Corona d'Aragó” ha estat com una mena d'expedient per fer passar a la història pràctica i a la història escrita quelcom que no existia i, al mateix temps, per fer desaparèixer de la història tant Catalunya com tot el món català, és a dir, la Nació Catalana.

Quan el Rei Ferran II i la Reina Isabel s'uneixen en matrimoni, hi ha historiadors que parlen de la unió dels dos regnes, el de Castella i el d'Aragó, la qual cosa constitueix una no-veritat, perquè, si bé Castella era un Regne, no n'era pas Aragó en el sentit de regne únic, comprensiu dels altres on governava la mateixa Monarquia catalana. Aquí, només hi havia una sola Monarquia, una sola instància suprema de poder, és a dir, una sola reialesa catalana (sic). I ací s'al·ludeix a aquella teoria de “los cinco reinos”, en què es fa esment per part de la historiografia castellana dels suposats regnes medievals hispànics cristians, és a dir, Castella, Lleó, Portugal, Navarra i Aragó, on hom no sap què admirar més, si l'esment d'Aragó com a regne unitari comprensiu dels altres realment existents de Mallorca, València i el país que era el creador de la Nació i de l'Estat i que era la seu del poder i el centre del govern: la Gran Catalunya, o bé l'esment d'un regne que ja no existia, com era el Regne de Lleó.

I ací és on vull anar a parar: primer, al fet que se'ns ha ensenyat la història malament, i segon, al veritable nom d'aquella Nació i d'aquella construcció estatal, nom que val en tots els

terrenys, el jurídic, l'històric real i el popular: Catalunya. El nom que corresponia a aquell poble que va crear una Potència i una Cultura no és altre que el de la nostra Catalunya. Des de Ferran el Catòlic el nom “Catalunya” va ésser ferotgement combatut, però els fets són els fets i Catalunya és el nom que pertoca al que hom ha denominat a tort i a dret “Corona d'Aragó”. Aquest va ser el meu ensenyament als meus deixebles sitgetans i ribetans.

Em penso que així s'ha de dir, contraposant aquesta afirmació a la d'en Jaume Vicens i Vives, quan defensava la pseudotradicional locució. Amb el gloriós nom de Catalunya –“gloriosa dicta sunt de te”, segons afirmació del Rei Martí l'Humà a les Corts de Perpinyà de 1406- i també amb el de Nació Catalana -que per les causes ja apuntades va surar i va poder reemplaçar a vegades el nom de Catalunya. Amb això coincidim els meus alumnes i jo mateix en la posició de l'eminent escriptor valencià Josep Guia, català de soca-rel, el qual amb el seu simple “és molt senzill, digueu-li Catalunya”, va proclamar obertament i clara quin és el nom genuí de la pàtria. I nosaltres, des de l'aula hi afegim, el nom veritable de tota la Confederació, ai las ! Altrament, i passant a un altre registre, cal dir ben alt, i molt català, que no

es tracta pas de cap tema passat de moda ni sense interès actual i pràctic. Tot al contrari, i ho demostra el gran interès que desvetlla entre els historiadors moderns, especialment entre els estrangers. Tot és qüestió de llegir i fer recerca en la història general.

No sóc un historiador amb tots els ets i els uts, però la meua especialitat en ciències socials i humanisme em permet dir algun nom estranger, com ara T.N.Bisson o Karl Schward i altres. Sobre l'equívoc aragonès (sic), n'estic segur, es va basar en la secular opressió de Catalunya, i així s'han explicat les pitjors vulneracions i, justa la fusta, fou per aquesta realitat roent i vivent que tant la historiografia espanyola i singularment la historiografia aragonesa, durant el segle XX bastien (sic) una teoria aragonesista amb la qual atribuïen a Aragó l'única realitat i principalitat històrica a través d'omissions i estranyes interpretacions. De part de Catalunya i dels catalans no només no s'ha fet cap defensa de la veritat històrica ja consolidada, sinó que s'ha reculat innocentment. N'és una prova un mapa oficial a la meua aula on es veia tot el territori dels cinc Estats, ajustats sota la Corona dels Reis catalans, amb el títol “Regne d'Aragó”. Per llogar-hi cadires !-.

LLIBRES

DD.AA.

DE LA MARCA HISPÀNICA A LES TERRES DE MARCA: EL PENEDES.

Edició a cura de Roger BENITO I JULIÀ, Institut d'Estudis Penedesencs, 2008.

Aquest llibre és fruit de les XVII Jornades d'Estudis Penedesencs. Les conferències que van tenir lloc a diverses poblacions del Penedès, durant els anys 2005 i 2006, es publiquen ara per a poder ser conegudes amb més facilitat. El títol de l'obra no enganya, tant pel que fa a la cronologia com al territori tractat: les terres del Penedès a l'època medieval, si bé alguns articles sobrepassen aquests límits geogràfics i cronològics.

Com totes les miscel·lànies, aquesta té les seves coses positives i les que no ho són tant: en poques pàgines es presenta una bona panoràmica de la recerca sobre l'edat mitjana en aquestes terres. Els seus setze articles tracten temàtiques ben diferents i ens mostren diverses metodologies i maneres de plantejar i d'entendre la història, malgrat que algunes col·laboracions no siguin gaire reeixides. Entre els autors hi ha professors d'universitat, arxivers, arqueòlegs, tècnics de museu i membres de l'Institut d'Estudis Penedesencs.

Hi ha treballs basats en fonts escrites, altres en fonts arqueològiques, sobre arquitectura o història de l'art. Alguns són de qüestions molt locals (tot i que imprescindibles per a les històries generals) i d'altres versen sobre temes d'actualitat, com ara la història medieval de les dones, la vida quotidiana, la prostitució o la mort. És molt encertat el fet de combinar temes penedesencs i altres d'arreu, així com historiadors penedesencs i historiadors de fora. Roger Benito, editor del llibre, i l'Institut d'Estudis Penedesencs han fet

una excel·lent tasca com a compiladors i difusors dels treballs que s'estan fent sobre aquestes terres i mostren, un cop més, que la història no només es fa a les universitats i als instituts de recerca especialitzats sinó que els centres d'estudis locals hi tenen un paper fonamental i imprescindible.

Rosa Lluch Bramon. Universitat de Barcelona

Ramon Arnabat Mata

(amb anotacions de Joan Solé Bordes)

LA FAMÍLIA VIDAL-VERDAGUER, DE PROVEÏDORS DE L'EXERCIT A HISENDATS. RIQUESES I MISÈRIES D'UNA FAMÍLIA BURGESA AL PENEDES DEL TOMBANT DELS SEGLES XVIII I XIX

Llibres del Consell Comarcal de l'Alt Penedès nº 3

Edicions i propostes culturals Andana Vilafranca del Penedès 2008.

Aquest volum orbita al voltant d'un manuscrit. Es tracta d'un text escrit a mitjan segle XIX per l'hisendat vilafranquí Antoni Vidal i Verdaguer, pare dels germans Vidal i Valenciano, que actualment conserva Josep Maria Rossell i Mir a l'arxiu familiar de cal Guineu, a Subirats. Tot cercant l'origen de les famílies Vidal i Verdaguer, l'autor del manuscrit pretenia justificar les actuacions personals i les actituds polítiques dels seus membres, i en particular del seu pare -Gaietà Vidal i Busquets- al final de l'Antic Règim i en el context de la Guerra del Francès. Alhora, l'autor del manuscrit pretén legitimar l'acumulació patrimonial feta per les famílies Vidal i Verdaguer.

LLIBRES

El volum publicat per Andana és, però, molt més que la simple transcripció del document. Ramon Arnabat –amb la col·laboració de Joan Solé Bordes- basteix un estudi sobre la família Vidal-Verdaguer i sobre el context històric de la Guerra del Francès a partir no només del citat manuscrit, sinó amb altres fonts manuscrites de l'arxiu de Cal Guineu, amb documentació parroquial (registres sacramentals) i, sobretot, notarial (testaments i inventaris).

L'autor inicia la seva obra amb un capítol titulat “Vilafranca al tombant dels segles XVIII i XIX”, que no és sinó un brevíssim esbós de la Vilafranca d'aquells temps, amb la voluntat d'inserir la família estudiada en l'àmbit social contemporani. Cal dir que la brevetat de l'esbós està totalment justificada, donat que aquest tema ja ha estat tractat pel mateix autor en altres publicacions.

A partir d'aquesta introducció en el temps i en la societat, Ramon Arnabat analitza la trajectòria de la família Vidal-Verdaguer. En primer lloc, fent comparacions i paral·lelismes amb altres famílies locals contemporànies com els Milà, els Torras, però sobretot els Freixas, estudiats amb més aprofundiment gràcies al fons de la família Freixas de l'ACAP. Seguidament es descriu la formació de la nissaga Vidal-Verdaguer, observant les estratègies matrimonials per consolidar la família, per reforçar el seu status social a Vilafranca i per augmentar el seu poder econòmic. Destaca la importància del pas per Barcelona i l'intent -encara a 1808- d'ennobrir-se tot entroncant-se amb famílies de la baixa noblesa.

La part central d'aquest estudi és el capítol “Els negocis”, en què Arnabat analitza la formació del patrimoni de la família Vidal-Verdaguer. S'observen les diferents activitats que Gaietà Vidal i Busquets va realitzar per tal de consolidar el patrimoni familiar: la tasca de proveïdor de l'exèrcit, la vinculació als cercles socials influents de la ciutat comtal, la compra de deute públic, els negocis ramaders, i finalment la compra de ter-

res i d'immobles que el van convertir en un gran hisendat.

L'esclat de la Guerra del Francès és un moment fonamental en el desenvolupament de la trajectòria vital de la família de Gaietà Vidal. La seva posició d'hisendat en una vila que va patir fins a cinquanta-tres entrades de tropes diverses en sis anys de guerra, però sobretot el seu negoci en el proveïment de l'exèrcit –també el francès- l'obliguen a fugir a Barcelona, la qual cosa provoca també la pèrdua de la seva hisenda. Després de diverses vicissituds, no la podrà recuperar fins a 1817. A partir d'aquí la família va tornar a vincular-se als negocis dels proveïments militars i augmentarà el seu patrimoni tot aprofitant-se de les desamortitzacions.

A partir d'aquest moment Ramon Arnabat defuig gradualment el tema de la família Vidal-Verdaguer per centrar-se en l'estudi de la Guerra del Francès, tot aprofitant l'excel·lent material que li proporciona el manuscrit citat, o altres manuscrits ja editats i treballats com el d'Isidre Mata del Racó i el d'Antoni Sans, teixidor de l'Arboç. En el capítol “La Guerra del Francès a Vilafranca i el Penedès” s'analitza el conflicte bèl·lic i social des d'una perspectiva comarcal, i hom observa les dificultats de vida de molts penedesencs per la intervenció en la comarca de les tropes franceses, angleses i espanyoles, així com els sometents catalans. S'observen també les dificultats i el drama dels afrancesats i l'escassa autoritat de les organitzacions polítiques dels patriotes.

L'estudi es conclou amb unes petites notes sobre la mortalitat a Vilafranca durant el primer quart del segle XIX redactades a partir del llibre d'òbits de Santa Maria. Notes que reafirmen la tesi que la crisi demogràfica que va patir el Penedès durant la Guerra del Francès fou la més greu des de la crisi baixmedieval.

Deixant de banda l'estructura capitular del llibre, hom pot considerar que una segona part del llibre

són les aportacions documentals. La més fonamental és la transcripció del manuscrit d'Antoni Vidal i Verdaguer. Quan el lector arriba a aquest text, ja hi està familiaritzat per les reflexions prèvies i per la utilització en l'anàlisi històrica que Ramon Arnabat n'ha anat fent al llarg del volum. Caldria, però, haver vigilat la seva edició i aplicar amb rigor les normes de transcripció, i alhora millorar la puntuació del text. Aquest document és complementat amb la transcripció de diversos inventaris i testaments de membres de la família Vidal-Verdaguer, i amb un arbre genealògic. El volum es completa amb una extensa i actualitzada bibliografia.

Aquest treballs i els anterior del mateix autor, de Belén Moreno i de Josep Colomé, converteixen les darreries de l'Antic Règim penedesenc en un dels períodes històrics més estudiats i coneguts del nostre passat.

J.V.P.

Pilar López Serra

LES INFINITES PROPIETATS DE LA FRUITA DE TARDOR. FRUITA SILVESTRE I CULTIVADA DEL PENEDÈS

Ed. Ajuntament. santa Oliva 2008

Un llibre breu, ben acabat, ple de saviesa, editat amb cura, marcat per l'estimació a la terra, per aquest Penedès collat pel progrés, com es remarca a les línies del pròleg. Amb saviesa ancestral. L'autora, coneguda entre altres coses pels seus coneixements no sols com a pedagoga de llengua catalana sinó també en l'àmbit de la natura i les tradicions populars, va donar el 2006 i 2007 uns cursos sobre fruita de tardor que li van permetre compilar tants i tants coneixements, sovint hereitats oralment. Tot plegat un goig per a llepar-se els dits.

El resultat de tot plegat és un llibre gairebé tan exquisit com el tema del qual parla, amb precises fotografies de Jordi Figueras. Bàsicament dividit en dos apartats, el de la fruita cultivada de tardor, amb un total de 17 varietats, i el de la fruita silvestre, amb altres nou varietats. En cada cas s'elabora una fitxa prou detallada amb els diversos noms populars a més del científic, el seu origen, localització, com és, els components més destacats d'aquesta fruita, les seves propietats i ús, conservació que se'n pot fer, altres usos als quals es pot dedicar, precaucions, simbologia i receptes de cuina. Tot plegat un sensacional aplec d'informació que es complementa amb un glosari, un apartat d'agraïments i unes indicacions bibliogràfiques que ens permeten confirmar que no hi ha gaires –per no dir cap– comarques catalanes que comptin amb un treballa d'aquestes característiques.

J.S.B.

DD.AA.

MANUEL DE CABANYES (1808-1833) I EL ROMANTICISME CATALÀ

Ed. Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú 2009.

Amb motiu de la celebració del bicentenari del naixement del poeta Manuel de Cabanyes (1808-1833), la capital del Garraf ha portat a terme diverses activitats i ha aplegat en aquest volum de poc més d'un centenar de pàgines diversos treballs que completen el coneixement del poeta i el seu entorn. Així Xavier Solà de Andrés realitza una aproximació literària i biogràfica d'aquest poeta romàntic i Manuel Jorba remarca els aspectes de l'ús literari de la llengua catalana i castellana a Catalunya en aquell primer romanticisme del temps de Cabanyes. En el que seria una mena de segon bloc Miquel Àngel Martínez Rodríguez es refereix a la Vilanova que va acollir Manuel de

Cabanyes, Pasqual Bernat a la ciència en aquesta època i Francesc M. Quílez i Corella a la pintura catalana de l'època, amb diverses reproduccions a color, tot i que hom hauria agraït les reproduccions un xic més esplèndides de mida.

Potser la gran sorpresa del volum són, però, les dues composicions poètiques inèdites de Cabanyes que el clouen en un apèndix. En concret es tracta de dues epístoles que Milà i Fontanals va publicar de forma fragmentària al seu "Compendio del Arte Poética" el 1844 i que ara veuen la llum completes per primera vegada en base al manuscrit retrobat a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer.

J.M.L.

Lluís Miquel Tuells Moreno

EL FERROCARRIL A VALLS. 125 ANYS DEL TRAJECTE VALLS- VILANOVA- BARCELONA

Ed. Institut d'Estudis Vallencs. Valls 2009.

Aquella ferrocarril que el 2006 celebràvem que havia arribat a Vilanova, l'any passat va continuar la seva commemoració amb el segle i quart de la seva presència a la capital de l'Alt Camp. Amb aquest motiu Lluís Miquel Tuells ha resseguit la història d'aquesta línia en un volum publicat a la col·lecció "Per conèixer Valls", de l'Institut d'Estudis Vallencs, publicació d'acurada execució, il·lustrada amb nombrosíssimes imatges de les diverses èpoques, així com diversos documents.

Tuells realitza una introducció al tema amb les dades generals sobre els primers ferrocarrils i l'arribada d'aquest mitjà de locomoció a Catalunya. En l'entorn històric el llibre es refereix tot seguit als diversos projectes vallencs de ferrocarril fins a la seva arribada el 1883, una línia històrica que després va passar per diverses companyies fins arribar a la Renfe. En una segona part, l'estudi fa una

descripció de la línia, de les diverses estacions i del material mòbil utilitzat. El volum es completa amb diversos detalls de l'explotació i els ferroviaris, així com les celebracions de les quals ha gaudit la línia i un annex amb la relació d'accionistes vallencs que va tenir aquest ferrocarril.

J.S.B.

Mn. Anton Margarit Tayà

POESIA

Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues. 2009.

Com recorda Rosa Escala en el text de presentació, de Mn. Margarit en coneixíem tan sols algunes composicions de Nadal. Sortosament, però, la seva producció poètica era bastant més àmplia, tot i que absolutament personal, sense voluntat de fer-la pública. El fet que s'hagi conservat a l'arxiu de la parròquia ha permès ara aquesta edició pòstuma, gràcies a l'atenta cura de Montse Martí Carpena, que ens descobreix, com ja suposàvem, un home amb una intensa vida personal, bon coneixedor del seu entorn sancugatenc, en el qual es va moure durant tantes dècades. Justament en les paraules de pròleg Montse Martí ens recorda les seves vivències durant molts anys al costat de Mn. Anton i el procés dels darrers temps, propera ja la seva mort, i com, en la seva absència, va ser possible donar a conèixer aquesta obra poètica que ara esdevé un volum d'acurada factura.

Es tracta de prop d'una seixantena de composicions, que s'acompanyen amb diverses imatges, algunes amb uns versos adjunts. En la temàtica hi ha, evidentment, els poemes de caire religiós, en especial els nadalencs, però també composicions que ressegueixen el dia a dia del seu entorn: algun esdeveniment que desvetlla la seva inspiració, un reconeixement a un amic, un poema al traspàs d'algú estimat; en conjunt, la labor atenta de fer espiritual l'instant significat, de donar continuïtat i sentit transcendent a allò que és sols el pas del temps. Cal remarcar igualment que es tracta d'una

obra no pas de joventut sinó de les darreres dècades, en concret, la primera composició entre les que porten data és del 1983 i la darrera del 2006.

Senzillesa d'una expressió que no cerca la retòrica ni la perfecció formal sinó que s'ajusta a la profunditat de contingut amb un ús moderat de les formes estròfiques més tradicionals, sense necessitat tampoc de perfeccions formals en la mètrica, amb la llibertat de saber què es vol dir, i quin sentit té la poesia com a companya fidel i constant, imatge dels esdeveniments de la vida. Aquest treball tan acuradament editat, al costat de la seva producció com a historiador, és possiblement el que més ens quedarà de Mn. Anton Margarit, una personalitat singular en el Penedès del segle XX.

J.S.B.

Marcel·lí Garriga Cristià

UN VILANOVÍ A BUCHENWALD. LA DEFENSA DE LA REPÚBLICA I LA DEPORTACIÓ ALS CAMPS NAZIS

Ed. Amical de Mauthausen i Andana.
Vilanova 2008

Marta Sells i Rosa Toran s'han fet càrrec de l'edició i anotacions de les memòries d'aquest vilanoví nascut el 1916 que va viure en directe els fets del 6 d'Octubre, la guerra civil al front d'Osca, la batalla de l'Ebre, la fugida a França i l'internament en camps de concentració, un temps d'estada a França fins a la seva detenció pels alemanys al febrer de 1943 i la seva posterior deportació a Buchenwald, on va sobreviure durant un any i quatre mesos fins a l'alliberament del camp, el retorn a Catalunya amb noves dificultats i finalment la seva instal·lació definitiva a Vilanova el 1950.

Memòries en directe, si es vol amorosides pel pas dels anys, però referents de primera mà sobre un temps, un país i unes persones que van marcar la

història. Si molt sovint hem vist com molts dels que van viure uns o altres aspectes d'aquest temps no n'han volgut parlar mai i han clos la seva veu en un oblit del tot respectable, resulta especialment interessant que hi hagi qui, molts anys després, es mostri disposat a l'exercici de la memòria. D'aquí que la crònica de Garriga ens parli amb una veu clara i directa, tot i que des d'una perspectiva personal, que es completa amb la nombrosa informació de les notes a peu de pàgina. L'edició es completa amb la cronologia de l'autor, el llistat dels deportats vilanovins als camps de concentració (de 17 només dos no hi van deixar la vida i van poder ésser alliberats) i una ben interessant selecció de fotografies.

J.M.L.

Pere Ferrando i Romeu

CASTELLS A L'ARBOÇ. RECULL FOTOGRÀFIC 1887-1935

Ed. Minyons de l'Arboç
L'Arboç 2008

Amb motiu dels cinquanta anys de la colla casteller dels Minyons de l'Arboç va veure la llum aquesta magnífica edició de prop de 250 pàgines a l'entorn del fet casteller en aquesta vila, amb un pròleg d'Esteve Cruanyes i Oliver, primer secretari de la colla. La reconeguda i pacient labor de Pere Ferrando ha fet possible localitzar textos documentals amb una introducció, referències castelleres del segle XVIII i una àmplia passejada per les indicacions que conservem del segle XIX fins a centrar les imatges de les diades més significatives, des de la Festa Major del 1902 fins a la Guerra Civil.

Estem davant d'imatges de festa d'una època prou diferent de l'actual, no sols en els detalls específicament castellers: hi ha tot un entorn de festa, en especial els balcons, que esdevenen evocadors

d'un temps en tants aspectes prou divers de l'actual. Així es pot copsar també en els comentaris a cada imatge. Cal remarcar la gran qualitat en el tractament de les fotografies i la cura en el procés d'edició fins a aconseguir una qualitat de reproducció que fa una dècada no hauríem pogut imaginar però que tampoc valdria sense l'acurat detall dels comentaris de l'autor a cada una de les imatges. El volum es clou amb un apartat miscel·lànic i les corresponents referències bibliogràfiques.

J.S.B.

Albert Manent

LA REPRESA. MEMÒRIA PERSONAL, CRÒNICA D'UNA GENERACIÓ (1946-1956)

Ed. 62. Barcelona 2008

A hores d'ara Albert Manent continua sent un dels pocs erudits barcelonins que ha sabut mostrar al llarg de tota la seva trajectòria personal una sensibilitat més evident en relació amb els estudis i treballs de recerca locals i comarcals i la dinàmica que aquests generen en el seu entorn específic, una labor de la qual Manent ha estat fidel cronista durant dècades a les publicacions de cultura del nostre país. Fruit d'aquest tarannà que l'identifica són també treballs prou interessants i curiosos en l'entorn local o comarcal com els seus llibres sobre els noms dels núvols als diversos indrets de Catalunya.

Aquest volum participa també d'aquest tarannà obert i ampli, més enllà del cel de Barcelona. Diem, d'entrada, que no és un llibre de memòries en el sentit característic d'aquest tipus de volums, en els quals els autors parlen a bastament d'ells mateixos i dels neguits que els van impulsar a una o altra activitat. Manent fa memòria de la seva generació en el sempre complex entorn dels anys quaranta i cinquanta. Portat per la vocació de servei al país que sempre l'ha caracteritzat, ens ofereix un volum gairebé de consulta, una crònica

del seu temps, de la generació que ell anomena del 1951 i dels neguits que els van portar a treballs de resistència cultural, a produccions literàries i a tota la labor des de l'àmbit universitari, així com la voluntat de trobar vies de diàleg amb Castella i altres propostes. No cal dir que, com hem assenyalat més amunt, entre aquesta allau de noms i informacions de tota mena no hi manquen les referències penedesenques en l'espai d'aportacions a la labor de fer país fora de la capital. L'edició es complementa amb indicacions a la seva labor en l'àmbit dels anys de servei a l'exèrcit, un apèndix documental amb cartes significatives d'aquells temps sovint inèdites; també s'hi adjunta un índex onomàstic, un complement especialment agraït tota vegada que parlem d'un volum de referència i consulta. En síntesi, una tasca que calia fer per recuperar la memòria i els referents d'un temps i uns homes que ens comencen a ser llunyans i, el que és més trist, sovint en bona part desconeguts per a les noves generacions.

J.S.B.

Josep M. Martí Bonet

EL MARTÍRI DELS TEMPLES A LA DIOCESI DE BARCELONA (1936-1939)

Ed. Arxiu Diocesà de Barcelona 2008

Amplíssim volum de prop de cinc-centes pàgines que pren com a base un informe que, amb el títol "Relación de los hechos ocurridos con motivo de la guerra determinada por el levantamiento cívico-militar del 18 de julio de 1936", va ser redactat per un equip de la secretaria del bisbat de Barcelona per tal de conèixer a través d'una enquesta de preguntes concretes, adreçades als rectors de les diverses esglésies, l'estat dels temples destruïts per un o altre bàndol durant els anys de conflicte, base per iniciar les gestions per restaurar-los. Josep M. Martí Bonet va localitzar aquest manuscrit a l'Arxiu Diocesà de Barcelona que dirigeix i després del seu estudi ens explica com creu que

en van ser possiblement els seus autors, en base a les indicades enquestes, Mn. Josep Senabre, anterior director de l'arxiu, i Mn. Manuel Trens, director del Museu Diocesà de Barcelona.

Estem, per tant, davant un important conjunt de documentació sobre una etapa històrica amb especial incidència en el marc eclesiàstic i el seu patrimoni, de forma i manera que el volum aplega, juntament amb un notable conjunt d'imatges sobre l'estat en el qual va quedar aquest conjunt patrimonial, una amplíssima informació sobre aquest àmbit, amb el reportatge informatiu i fotogràfic de cada una de les parròquies de tot l'arquebisbat barceloní. Val a dir que l'edició en recull una molt àmplia selecció i que l'informe, amb algunes comprensibles mancances que hem pogut observar en els casos que coneixem, només es refereix a edificis parroquials, de manera que queden de banda altres elements arquitectònics del patrimoni més o menys directament relacionat amb l'àmbit eclesiàstic. El llibre es complementa amb diversos apèndixs i índexs onomàstics i topogràfics. En qualsevol cas, estem davant un volum de consulta però també de lectura en tot l'ampli estudi preliminar de Mn. Martí Bonet sobre las persecució religiosa durant la Guerra Civil a Barcelona, una perspectiva àmplia i oberta del que va suposar aquest aspecte de la nostra guerra civil.

J. Llorens Fàbregas

TECNOLOGÍA DE INFORMACIÓN

Universidad Católica Andrés Bello.
Caracas 2008, 2009.

Fill de l'exiliat vilafranquí Rodolf Llorens i Jordana, acaba de publicar els dos primers volums de temàtica informàtica, en concret el primer és un dens volum de més de 400 pàgines sobre planificació, anàlisi i disseny (UML- Estructurat) que s'enceta amb un record als seus pares i a la terra vilafranquina de la qual procedien i s'acompanya

d'unes paraules de Rodolf Llorens pronunciades en un acte d'homenatge a Lluís Companys i Salvador Seguí. El llibre fa una descripció general del sistema per entrar tot seguit en l'arquitectura de dades, el model conceptual de processos, el nou model de funcionament, l'arquitectura física, les consideracions generals de disseny i el pla de desenvolupament. Es complementa amb un annex sobre avaluació de paquets i un altre amb papers i models de treball. El segon volum és dedicat als seus fills i es proposa discutir sobre el conjunt de disciplines d'administració de serveis de tecnologia de la informació. Així es refereix a gerència de serveis i és basat en INTIL amb apartats dedicats a disciplines d'administració de serveis de TI, els centres d'atenció, la gestió d'accidents i problemes, l'administració de configuracions i de versions i les diverses administracions de versions, canvis, nivells de serveis, administració financera, així com la de serveis, la seguretat de la informació i la medicació amb el complement de diversos annexos.

J.S.B.

Bernat Deltell i Jordi Ruiz de Castañeda

LEONORA MILÀ. MÚSICA INTEGRAL

DVD. El far blau produccions. 2009

La montserratina revista *Serra d'or* va distribuir amb el seu número d'abril del 2009 aquesta producció audiovisual en la qual durant prop d'un a hora s'ofereix una àmplia referència de la trajectòria de la compositora i pianista vilanovina Leonora Milà, filla del músic Pep Milà, propera a la línia d'Eduard Toldrà i de la intèrpret de piano Maria Canals en la que s'ha anomenat escola catalana de piano.

El treball cinematogràfic especialment acurat rememora, a través del testimoni d'una bona colla de personalitats d'arreu del món que han conegut

la Milà, la trajectòria de la que va ser una nena prodigi com a intèrpret i la compositora dels anys seixanta i setanta. La producció aporta, a més, una àmplia documentació i imatges sobre algunes fites memorables en la seva trajectòria, com el premi Maria Canals, el concert al Royal Albert Hall, la gira a Hong Kong i Xina, el seu treball sobre *El clau ben temperat* de Bach o el seu ballet *Tirant lo Blanc*.

Al mateix temps el documental s'acompanya de fragments de diverses interpretacions en un concert enregistrat especialment per a aquesta producció, un significatiu conjunt de peces del seu repertori que s'ofereixen íntegres en un apartat complementari del DVD. Com a contrapartida, el documental ha procurat defugir el testimoni personal de Leonora Milà i només en el darrer moment s'inserixen alguns dels seus comentaris, potser per allò del músic que parla amb el llenguatge universal de les notes en el pentagrama i l'instrument. Tot i que no és el seu objectiu la voluntat pedagògica sinó donar a conèixer i difondre la trajectòria de la que és una figura excepcional en la cultura penedesenca, resulta evident que, als que de música no en sabem pas ni un borrall, ens ajuda a entendre el treball d'aquesta vilanovina que se situa en els cànons clàssics de la composició i fa de les dissonàncies un treball comprensible i a l'abast dels profans, encara més ara amb aquest excel·lent treball audiovisual.

J.M.L.

Paton Soler

CONCEPTES

DVD. Drak Trak. Barcelona 2009.

Fidel a una vocació impertèrrita -i ben poc reconeguda fora dels ambients específicament musicals o d'àmbit local- el vilafranquí Paton Soler ens sorprenen una vegada més amb un treball amplíssim de 36 composicions musicades per ell mateix i corresponents a sis poetes d'àmbits i generacions prou

diversos, des de Jordi Llavina fins a Manuel Milà i Fontanals passant per Gabriel Ferrater, Josep Maria de Sagarra, Joan Salvat-Papasseit i Francesc Pujols. Tot en un disc compacte acompanyat d'un llibret ampli amb introducció, indicacions tècniques i, especialment, amb tots els textos.

Tot i que els que el coneixem assimilem la imatge de Paton Soler a un home amb una guitarra, en aquesta ocasió no es tracta d'un senzill fons d'acords per acompanyar una composició poètica cantada, amb la col·laboració d'una colla d'amics. El nostre música ha il·lustrat amb allò que els que no hi entenem anomenaríem ritmes actuals, amb piano, percussions, cordes, instruments de vent i altres atreviments, en especial si es tracta d'encarar versos de temps més reculats.

El resultat de tot plegat té, a la nostra pobra manera d'entendre les coses musicals, diversos valors, no sols el que es deriva d'un treball que volem pensar que, malauradament, deu ser ben poc habitual al nostre país, també el de demostrar que més enllà de tendències i moviments literaris, les composicions líriques de veritable volada tenen un a persistència inalterable en el temps, que és en definitiva allò que permet posar un jovecell com Jordi Llavina al costat d'un romàntic de fa segle i mig com Milà sense que en resulti un contrast escandalós. Apuntem especialment el valor d'aquest treball en l'àmbit pedagògic, com ja ha succeït amb altres treballs recents de Paton Soler, però en aquest cas fins assolir, a través d'una música ben acostada a les generacions més joves, una dimensió molt més propera a la seva realitat, aquella dimensió que els ha de permetre entendre que la poesia, la d'altre temps i la d'ara, no és un conjunt de peces de museu que ens parlen de la gran cultura, sinó unes eines vives per caure en les emocions, per cantar, per estimar i per sentir més proper el goig de la vida.

J.S.B.

Caixa Penedès

PERSONES AL SERVEI DE PERSONES.

Som **Caixa Penedès**,
amb un gran equip de professionals
i més de 600 oficines.

T'oferim un servei amb les
tecnologies més avançades
i productes amb les solucions que
s'adapten a les teves necessitats.

Volem estar **sempre molt a prop teu**
i reinvertir en benefici de la societat.

www.caixapenedes.com

Caixa Penedès
Obra Social